

"גבולות, אזרחות וזהות"

הכנס השנתי של

האגודה הישראלית למדע המדינה

לשנת 2011

ספר הכנס ותקצירי ההרצאות

יום חמישי, ח' באייר תשע"א, 12 במאי 2011
אוניברסיטת בן גוריון בנגב

עורכת: ורד עוזיאל

תוכן עניינים

3	דבר יושב ראש האגודה
5	אודות האגודה הישראלית למדע המדינה
5	נושאי תפקידים באגודה
6	מקבלי פרס מפעל חיים של האגודה הישראלית למדע המדינה
6	אודות פרופסור גדעון דורון - חתן פרס מפעל חיים של האגודה בשנת 2011
7	אודות פרס עבודת הדוקטורט המצטיינת לשנת 2011 ע"ש מר אליעזר שרייבמן
7	אודות פרס עבודת ה-M.A. המצטיינת לשנת 2011 ע"ש מר אליעזר שרייבמן
8	אודות מר אליעזר שרייבמן על שמו מוענקים שני פרסי הצטיינות של האגודה
9	אודות הספר המצטיין לשנת 2011
10	אודות פרסומי האגודה
14	אודות אוניברסיטת בן גוריון בנגב
15	אודות רשימת Politics-IL
16	תוכנית הכנס
17	סדר היום ומושב הכנס
24	תקצירי ההרצאות על פי מושבים
24	1. מדיניות ציבורית
26	2. ניהול ציבורי
27	3. דת מדינה ומדיניות ציבורית
29	4. זהות ישראלית
32	5. ישראל בנבכי הפוליטיקה הבינלאומית
33	6. זהות, גבולות עבודה ומהגרים
36	7. אפקטים לאומיים ובינלאומיים של הגירה
38	8. פסיכולוגיה פוליטית
40	9. פוליטיקה ומדיה חדשים
42	10. גבולות מגדריים בעיצוב השלום והמלחמה
44	11. שלטון מקומי במשבר זהויות
46	12. לימודי אזרחות בתיכונים בישראל
50	13. הבחירות בישראל
52	14. יחסי רוב ומיעוט בישראל: שיווין והכרה
53	15. המהפכה במצרים: השלכות אסטרטגיות
54	16. לקראת משטר מקרקעין חדש? הפרטת מקרקעי ישראל והשלכותיה
56	17. רגולציה ורפורמות מבניות
57	18. צבא וחברה
61	19. תקשורת פוליטית

מושבים מרכזיים:

1. מנהיג תהיה לנו 48
2. משטרים מתפוררים בין דמוקרטיה לריכוזיות: מקרה המבחן המזרח תיכוני 50

דבר יושב ראש האגודה

אנחנו, חברי ונציגי החברים בוועד הפועל של האגודה הישראלית למדע המדינה עדיין מחמיאים לעצמינו מהצלחת הכנס השנתי שהתקיים בשנה שעברה במרכז הבינתחומי בהרצליה. ההשתתפות המוסדית והאישית הייתה גבוהה מאי פעם וכך גם התרחבה מידת הפירגון ההדדי. הפנמנו, כנראה, שאנו מהווים קהילה מדעית פעילה וששיתוף פעולה בין החברים עדיף על חוסר שיתוף.

השנה אנחנו מקיימים את הכנס השנתי – המפעל המרכזי של האגודה – באוניברסיטת בן גוריון שבבאר שבע. הכנס נשען על הזמנתם הנדיבה של שני חוגים: המחלקה למדיניות ציבורית (שבו מתקיימים הלימודים בעיקר באוריינטציה פוליטית-כלכלית) והמחלקה לפוליטיקה וממשל (שהדגשים בה הם נורמטיביים וביקורתיים). ישנם בינינו שהיו חברים בעבר בוועד הפועל בעבר הלא רחוק שזוכרים את הויכוחים הערים שהתנהלו אם לקבל את נציגי החוג החדש שהוקם באוניברסיטת בן גוריון ואת חבריו לשורות האגודה. האגודה כללה רק חברים מארבעת האוניברסיטאות המבוססות ששמרו על אופיו האקסקלוסיבי של מועדון החברים שהצטמק מידי שנה (ממש כמו הציונים הכלליים). מישהו זוכר את כנס האגודה באוניברסיטה העברית בו השתתפו 16 חברים? התקדמנו קצת מאז?

במבט לאחור, אולי ההחלטה החשובה ביותר שהתקבלה על ידי הוועד הפועל של האגודה היא לפתוח את שורותיה לחוקרים, מורים וסטודנטים, גם מן המכללות האקדמיות. ההחלטה הפיחה רוח מרעננת שקיבלה ביטוי בכנסים מוצלחים ובחשיפת מגוון הכישרונות המצוינים שפעלו מחוץ לארבעת האוניברסיטאות. הוועד החליט לפתוח עוד יותר את שעריו. סטודנטים, עיתונאים ואחרים. השנה ישתתפו בכנס כ-50 מורים לאזרחות בעידוד משרד החינוך. על יצירת הקשר עם משרד החינוך יש להעניק קרדיט לניסים ערקובי. איך אפשר לא לאהוב את האחראי על הלוגיסטיקה של כל פעולות האגודה שחותם את מכתביו ב: "בברכת אור ואהבה".

כפי שתיווכחו בספר כנס זה, הפאנלים כבר נקבעו, ולצערי היה עלינו לדחות מספר הצעות מצוינות כיוון שלא ניתן היה לרכז מספר כה גדול ביום אחד. ביום הכנס יקבלו המשתתפים את הספר המכיל מקבץ של מאמרים שמייצגים מחקרים שהוצגו בכנס במרכז הבינתחומי בהרצליה. זוהי כבר השנה הרביעית שהאגודה מוציאה לאור אסופה איכותית כזו. אני מוצא לנכון לצטט מדברי שנכתבו בשנה שעברה:

כולנו מודים מקרב לב לשני העורכים: ד"ר דוד מקלברג וד"ר הני זובידה. למעשה המפעל שבאחריותם

נעשה לשנתון – כתב עת שנתי של חוקרי מדע המדינה ישראלים בשפה העברית. הצלחתם נמדדת

בכך שלא מעט מהמאמרים שהופיעו כבר שולבו ברשימות הקריאה של מורי מדע המדינה.

החלטתו משנה שעברה של הוועד הפועל להקים הוצאת ספרים עצמאית יושמה חוקית השנה. **יש לנו הוצאת ספרים עצמאית.** בנוסף לספר הכנס, כתב העת אותו עורכים דודי והני, נוסדה סדרת ספרים שגם אותה יערכו הני ודודי (הספר הראשון בסדרה שיחולק בכנס נכתב על ידי עופר אריאן ממכללת עמק ישראל ועוסק במדיניות סביבתית בישראל; השני, קובץ ערוך על ידי אסף מידני ונדיר צור שעוסק בקשר שבין פוליטיקה ושירה. כמו כן, אישר הוועד הפועל סדרה נוספת בערכתי: פוליטיקה יישומית. הספר הראשון בסדרה כבר יצא לאור. אף הוא יחולק בכנס בבאר שבע. נושאו בחירות אזוריות בישראל: עקרונות, יתרונות ובציעות פוליטיות - והצגת הרעיון של "ייצוג שלם" של אהרון נתן. מלבדי השתתפו בכתיבה פאני יובל, נדיר צור בועז שפירא, דוד בן גוריון ופרופסור ערי

ז'בוטינסקי. הסדרה הוקדשה להנצחת פרופסור אשר אריאן (1938-2010), ממניחי היסודות למדע המדינה המודרני בישראל, וחתן פרס האגודה למפעל חיים.

המטרה הראשית של הקמת ההוצאה לאור העצמאית היא לתמוך בחברים המבקשים לפרסם את פרי מחקרם בשפה העברית. ההוצאה מנסה לפתור שתי בעיות: הראשונה, כיוון שלגבי פרסומים בעברית מתקיים חיסרון יחסי בהחלטות קידום אקדמיות אנחנו מציעים הליך שיפוטי ריגורוזי כך שבמשך הזמן יופנם, כמו בדיסציפלינות אחרות, שאיכות פרסומים אלה אינו נופל מאיכות הפירסומים באנגלית. השנייה, מתברר כי מרבית הוצאות הספרים הפכו לבתי דפוס. החוקר מציע את כתב היד שלו ואם זה מתקבל, הוא מתבקש במרבית המקרים לגייס סכום כסף שהוא תמיד גבוה מדי. הסכום מכסה בדרך כלל את עלות הסיכון כך שהרווח מובטח והפצה אינה כדאית. ההוצאה של האגודה מופעלת על ידי מתנדבים ועלות ההפקה נמוכה באופן משמעותי.

בשנה שעברה החלטנו על פיתוח אפיק למפעל התרמה ולזיכרון. ד"ר לימור שריר, רופאה וסופרת, תרמה בנדיבות לאגודה על שם אביה מר אליעזר שרייבמן – איש ספר ואיש הוראה. אליעזר היה תלמיד התואר השני באוניברסיטת תל אביב, והתרומה שימשה למימון פרסים צנועים לתואר שני ושלישי, וכן כעזר למימון פרסומי האגודה.

משנה שעברה פועלת דוברת לאגודה. הגברת ורד עוזיאל – עיתונאית מיומנת לשעבר שהתנדבה לשמש בתפקיד. עזרתה במעשים וברעיונות מקדמת אותנו. אנו מודים לה על כך.

אני מבין כי בכנס השנה יוענק לי פרס מפעל חיים. בת זוגי החכמה אומרת שמגיע לי. גם אני חושב שמגיע לי ובתנאי שיחלוקו איתי בפרס: אריה נאור, איש ספר (שבמפעל חייו – עריכה מחודשת ומורחבת של כתבי זאב ז'בוטינסקי מי לא יתקנא?). אסף מידני – איש מדיניות ציבורית, משפט ושירה. משה ברנט – נושא הדגל של הלאומיות הישראלית. ועוד רבים שחלקם כבר הוזכרו, נסים, הני, דודי, דני, עופר. חשוב לציין את עמרי שמיר שבלעדיו המכונה לא הייתה עובדת. יש גם אלה שעזרו לנו ועדיין עוזרים ובראשם אבינדב שלו וטל פלד. ישנם עוד רבים ותיקים וחדשים שעוזרים לנו בהתנדבות לעשות את מדע המדינה לדיסציפלינה תוססת. אני חולק איתם-איתנו את הפרס.

בשם כל החברים המשתתפים בו ובשמי אני מאחל לכולנו כינוס מוצלח ושנת מחקר והוראה מוצלחים.

פרופסור גדעון דורון

יו"ר האגודה הישראלית למדע המדינה

אודות האגודה הישראלית למדעי המדינה

האגודה הישראלית למדע המדינה מהווה התאגדות של חוקרים ומורים בתחומי מדע המדינה מאוניברסיטאות ומכללות בארץ. מטרתה העיקרית הן לשקוד על רמת מחקר והוראה, על האתיקה המקצועית של חוקרי מדע המדינה במדינת ישראל ועל קידום המקצוע. בין השאר עורכת האגודה אסיפות וכנסים מדעיים, שולחת נציגים לקונגרסים מדעיים ויוצרת קשר עם מוסדות ואנשי מדע בחו"ל. כמו כן, משנת 2008 הקימה האגודה את הוצאת הספרים של האגודה הישראלית למדע המדינה, במסגרת ההוצאה מידי שנה מתפרסם קובץ ערוך "מחקרים בפוליטיקה הישראלית" וכתבי יד מקוריים של חוקרים מתחום מדע המדינה.

נושאי תפקידים באגודה

חברי הוועד המנהל:

פרופ' דורון גדעון - יו"ר האגודה
פרופ' נאור אריה - סגן יו"ר האגודה
ד"ר מידני אסף - חבר ועד
ד"ר עופר אריאן - חבר ועד
ד"ר זובידה הני - ועדת ביקורת - עורך אקדמי של הוצאת הספרים של האגודה הישראלית למדע המדינה
טל דינגוט - אלכופר - חבר ועד
ד"ר ברנט משה - גזבר
ד"ר שלמה אגוז - חבר ועד
ד"ר אייל ברנדייס - חבר ועד
ד"ר חננאל רות - חבר ועד
ד"ר קורן דני - ועדת ביקורת
ד"ר מקלברג דודי - חבר ועד - עורך אקדמי של הוצאת הספרים של האגודה הישראלית למדע המדינה
ד"ר קוק בקי - חבר ועד
ד"ר שרפמן דפנה - ועדת ביקורת

בעלי תפקידים נוספים:

מר ניסים ערקובי- מנכ"ל
מר עומרי שמיר - מזכיר האגודה
הגברת ורד עוזיאל - דוברות ואתר האגודה

מקבלי פרס מפעל חיים של האגודה הישראלית למדע המדינה

פרופסור יחזקאל דרור (2002)

פרופסור עמנואל גוטמן (2004)

פרופסור אשר אריאן (2005)

פרופסור שלמה אבינרי (2006)

פרופסור גליה גולן (2007)

פרופסור זאב שטרנהל (2008)

פרופסור ירון אזרחי (2009)

פרופסור דויד (דייב) נחמיאס (2010)

אודות מקבל פרס מפעל חיים של האגודה הישראלית למדע המדינה בשנת 2011

פרופסור גדעון דורון

פרופסור גדעון דורון מאוניברסיטת תל אביב הוא חוקר בעל הישגים ושם בינלאומי, יזם אקדמי פורה שהקים חוגים באוניברסיטאות ובמכללות, לצד מכוני מחקר יישומי, מורה בעל לקח טוב לתלמידיו הרבים – פרופסור של סטודנטים, שהדריך עד כה עשרות רבות של דוקטורנטים – וכל זה לצד פעילות ציבורית ענפה.

הוא יליד תל אביב בשנת 1945, בוגר ומוסמך האוניברסיטה העברית בירושלים ובעל תואר דוקטור מאוניברסיטת רוצ'סטר בהדרכתו של ויליאם רייקר, אבי תורת המניפולציה ויישומי תורת המשחקים בחקר הפוליטיקה. השפעתו של רייקר ניכרת במחקריו עד היום. עד כה פרסם פרופסור דורון 20 ספרים בעברית ובאנגלית ועשרות רבות של מאמרים אקדמיים בנושאי אסטרטגיה וכלכלה פוליטית, שיטות בחירה, מדיניות ומינהל ציבורי, תקשורת ומניפולציה פוליטית ותורת המשחקים. ועוד ידו נטויה. הוא יזם את הקמת החוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל אביב והיה יועץ ויו"ר אקדמי למחלקה למינהל ומדיניות ציבורית באוניברסיטת בן-גוריון בשלבי הקמתה, וכמו כן הוא משמש יושב ראש החוג למדע המדינה במכללת עמק יזרעאל. הוא אחד ממייסדי המרכז להעצמת האזרח והדמות האקדמית המרכזית בפעולתו. הוא האחראי האקדמי וממפתחי מדד החוסן הלאומי, הכולל בתוכו את מדד השחיתות, המתפרסם בכל שנה בכנס שדרות, וכמו כן הוא פעיל בצוות הבינלאומי המודד את השחיתות הציבורית במדינות העולם.

פרופסור דורון אינו מסתגר במגדל השן האקדמי. לצד מחקריו המדעיים הוא מפרסם מאמרי דעה בעיתונות ומפרש אירועים והתפתחויות בטלוויזיה וברדיו בארץ ובחו"ל. במאמריו אלו ובמכוני מחקר יישומי ובוועדות ציבוריות שהוא פעיל בהן הוא מיישם את הידע המדעי הרב שצבר. הוא מילא עד כה שורה של תפקידים ציבוריים ובהם יושב ראש הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, חבר בצוות ההיגוי של ועדת נשיא המדינה לעניין שיטת הממשל בישראל, יועץ לראשי ממשלה ולשרים, חבר הוועדה לבחינת נושא המינויים בשירות הציבורי, חבר הצוות לביטחון לאומי, המועצה הישראלית לקולנוע והוועדה לקביעת גבולות מוניציפאליים. בבחירות לכנסת ה-18 עמד בראש רשימת 'הישראלים', שאמנם לא עברה את אחוז החסימה אך העמידה על סדר היום את תוצאות המחקר שנערך בוועדת נשיא המדינה ובמרכז להעצמת האזרח בדבר הצורך בשינויים בשיטת הממשל.

האגודה הישראלית למדע המדינה והעמותה לחקר הפוליטיקה חבות, במידה רבה, את עצם קיומן לגדעון דורון, ממחדשיה של האגודה והיושב ראש שלה, יוזם רוב פעולותיה. בין השאר הוא יושב ראש המערכת המדעית של הוצאת הספרים של האגודה, ובשנות התשעים של המאה העשרים היה חבר בהנהלת האגודה הבינלאומית למדע המדינה.

על כל אלה מצא הוועד הפועל של האגודה הישראלית למדע המדינה את פרופסור גדעון דורון ראוי לקבלת פרס מפעל חיים מטעם האגודה.

אודות עבודת הדוקטורט המצטיינת לשנת 2011 ע"ש מר אליעזר שרייבמן

ד"ר אולנה בגנו, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל-אביב, "פלישת הניאו-כוזרים או הגעת האדם הדמוקרטי?" (מנחה פרופ' מיכל שמיר) - מצטיינת

אודות עבודת ה-M.A המצטיינת לשנת 2011 ע"ש מר אליעזר שרייבמן

ליאור שפר, המחלקה למדע המדינה, ביה"ס למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית, "A formal Model of Social Blame" (מנחה ד"ר רענן סוליציאנו-קין). - מצטיינת

יונתן פרימן, המחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית
"Conscription, Volunteer Armies and War: The American Experience in Vietnam and Iraq" (מנחה ד"ר ברק אורן) – ציון לשבח

אודות מר אליעזר שרייבמן ז"ל

פרסי עידוד למחקר ולמצוינות ע"ש אליעזר שרייבמן ז"ל (1918-1987)

פרס על עבודת מחקר מצטיינת לתואר שני ופרס על עבודת דוקטורט מצטיינת במדע המדינה יוענקו השנה על ידי ד"ר לימור שרייבמן-שריר לזכר אביה אליעזר שרייבמן ז"ל בוגר החוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב.

אליעזר שרייבמן נולד ב-1918 בדלהי שבקרבת וילנה. סבו ר' צבי הרשל שרייבמן היה מראשי הקהילה היהודית שם. בצעירותו שימש מורה בבית ספר "תרבות" בוילנה.

הוא עלה לארץ לפני מלחמת העולם השנייה ממניעים ציוניים, היה חבר בארגון ההגנה ולחם במסגרתו בתש"ח. שימש בתחילת דרכו כמורה באבן יהודה, מאוחר יותר ניהל את בית הספר ע"ש וייצמן ביפו, את בית הספר תל-נורדאו בתל-אביב ואף שימש כמנהל המחלקה לחינוך בעיריית תל-אביב.

אליעזר שרייבמן היה בוגר הפקולטות למקרא ולהסטוריה, למתמטיקה ולמשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, ולמדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב. היה אידיאולוג ומחנך בנשמתו.

הקניית תרבות וידע היו חשובים מאוד בעיניו לצד החינוך למצוינות, לערכים ולאהבת המדינה. עבורו כל אחד מתלמידיו היה עולם ומלואו. הוא בנה להם עתיד והם גמלו לו באהבה ובהישגים הנפלאים שהגיעו אליהם עם השנים. הגמול שלו היה הסיפוק שבהצלחתם.

יהי זכרו ברוך.

אודות הספר המצטיין לשנת 2011

פרס הספר המצטיין באנגלית ניתן לאילת הראל-שלו

Ayelet Harel-Shalev, The Challenge of Sustaining Democracy in Deeply Divided Societies: Citizenship, Rights and Ethnic Conflicts in India and Israel, Lanham , Lexington Books, 2010

פרס הספר המצטיין בעברית ניתן למיכאל בירנהק

"מרחב פרטי: הזכות לפרטיות בין משפט לטכנולוגיה"

הוצאת נבו/אוניברסיטת בר-אילן, 2010.

המערכת הפוליטית הישראלית: בין משילות לקריסה

עורכים: הני זובידה ודוד מקלברג

בהוצאת: האגודה הישראלית למדע המדינה/העמותה לחקר הפוליטיקה ע"ר

המערכת הפוליטית הישראלית: בין משילות לקריסה מכנס מחקרים הדנים בבעיית חוסר האפקטיביות של הממשל בישראל. בעיה זו התעצמה עם ירידת הדומיננטיות של מפא"י ובמיוחד בעת הקמת ממשלות האחדות הלאומי בשנות השמונים שאופיינו ב'שיתוק' מערכות וחוסר יכולת לייצר מדיניות ציבורית. הבעיה החריפה בשנות התשעים, ושינוי שיטת הבחירות שהוחל בשנים אלו לא רק שלא הביא לפתרון המיוחל אלא העצים את הבעיה. החזרה לשיטת הבחירות הקודמת הכניסה את המערכת לסחרור, מצב בו סממני קריסה נעשו לבולטים. השאלות הנדונות בספר זה עוסקות בעיקר בסיבות ומאפייני הקריסה מחד גיסא, ובפתרונות המוצעים מאידך גיסא. קובץ זה מרכז מאמרים שהוצגו בכנס האגודה הישראלית למדע המדינה בשנת 2007 ועסקו בהיבטים שונים של בעיית המשילות בישראל. הספר מציג נקודות מבט חדשות ומגוונות על הבעיה, ניתוחים משפטיים, כלכליים, פילוסופיים, תקשורתיים וכמובן פוליטיים. החוקרים מצביעים על התפשטות בעיית המשילות לתחומים מגוונים, ועל כך שמוטת השפעתה חרגה מעבר למערכת הפוליטית והשפעתה ניכרת על כל תחומי החיים בישראל ונוגעת לכל אזרחיה

תוכן העניינים

• פתח דבר

- 11 **הני זובידה ודוד מקלברג**
גישות מחקריות לקריסה ממשלית

• **שער ראשון: שינויים בדמוקרטיה הישראלית** **הדמוקרטיה הישראלית לאן?**

- 19 **גדעון דורון**
כיצד השתנה ההסדר הפוליטי בישראל מ"דמוקרטיה נומינלית" ל"דמוקרטיה מינימאלית"?

• **שער שני: הבחירות בישראל לאן?** **הצעות לשינוי השיטה - רפורמה או הנצחה**

- 33 **אברהם בריכה**
הרפורמה הנחוצה בשיטת הבחירות בישראל

הכלכלה הפוליטית של הבחירות והכשל השלטוני

- 47 **עופר אריאן**
מה בין אידיאולוגיה לפרקטיקה פוליטית

בקרה על דפוסי קבלת החלטות - ביקורת חיצונית על דרג הפוליטי

- 57 **ארז כסיף**
על עיקרון אנה קרנינה ועל שיטת הבחירות היחסית

• **שער שלישי: יחסי כוחות, המאבק על קביעת סדר היום הממשלי** **בית המשפט והמערכת הפוליטית**

- 73 **אסף מידיני, שלמה מזרחי**
יחסי בית המשפט העליון-כנסת לאור תיאורית הצעדים מבעיה ל פתרון!

לוקליזציה מול גלובליזציה: תקשורת וקביעת סדר היום הפוליטי

- 103 **דוד מקלברג**
מסרים חוצי גבולות ומשילות ירוקה

תהליכי ההפרטה: מערכת החינוך כמקרה בוחן - מעורבות הורים

- 125 **דניאלה שנקר-שרק**
"בור ללא תחתית": הפרטת החינוך מפרספקטיבה צרכנית

• **שער רביעי: שער לסטודנט** **חברה אזרחית, חקיקה ומדיניות הגירה**

- 151 **צביקה (צבי) מ. ליבמן**
הגורמים למדיניות הגירה כלפי מהגרי עבודה במדינות הדמוקרטיות המפותחות, המקרה הישראלי

הדמוקרטיה הישראלית בת 60: מציאות וחזון

עורכים: הני זובידה ודוד מקלברג

בהוצאת: האגודה הישראלית למדע המדינה/העמותה לחקר הפוליטיקה ע"ר

הדמוקרטיה הישראלית בת 60: מציאות וחזון

מחקרים בפוליטיקה ישראלית/בי

עורכים: הני זובידה ודוד מקלברג

אסופה זו מאגדת את מיטב המחקר האקדמי העכשווי העוסק בפער שבין חזון המייסדים למציאות היומיומית במדינת ישראל. השיח הביקורתי המוצג בספר הינו תופעה חדשה יחסית, דיון זה לא התקיים כלל עד לסוף שנות השבעים, ואת ניצניו ניתן לאתר רק בתחילת שנות השמונים. עד סוף שנות השבעים השיח היה מגויס ורתום להצלחת הפרויקט הלאומי: הקמה ושימורה של מדינת ישראל. שינויים בפוליטיקה, בחברה ובכלכלה הביאו לשורה של משברים שהיוו זרז לספרות הביקורתית הראשונה. האסופה המוצגת כאן עוסקת ברבדים שונים של השיח הביקורתי, בחלקה היא מציגה תמונת מצב עכשווית המלווה בניתוח המקורות והתהליכים שהביאו לפער. חלקה האחר, מציע פתרונות לפערים שנוצרו בחברה הישראלית, מתוך נסיון לתקן את המצב הקיים. אסופה זו אינה מתיימרת להוות סיכום של התחום הביקורתי, וגם לא לייצג תמונת מצב מלאה, בבסיסה האסופה באה להציג את הכשלים המרכזיים כפי שהם באים לכדי ביטוי בחברה הישראלית, ולהביא תובנות חדשות על מנת תקן את המצב.

ככזו האסופה זו פונה למגוון רחב של קוראים: סטודנטים, פוליטיקאים, חוקרים ואנשי מדיניות ציבורית כולם יכולים להפיק תועלת מאסופה זו ואנו תקווה שהתרומה תורגש בעתיד. קובץ זה הינו הקובץ השני בסדרת "מחקרים בפוליטיקה הישראלית" מהוצאת האגודה הישראלית למדע המדינה. ברצוננו להודות לתמיכה המוסדית של האגודה הישראלית למדע המדינה, לתמיכתם של מכללת בית ברל והמכללה האקדמית עמק יזרעאל במיזם. כמו גם לתרומתו הנדיבה של מר אהרון נתן.

תוכן העניינים

• פתח דבר

הני זובידה ודוד מקלברג
בין תאוריה למציאות ובין חזון לשבר

• שער ראשון: הרעיון המדיני

זאב שטרנהל

על הקרע ב"מודרניות": מחשבות על אנטי-נאורות, לאומיות ושליטת הדמוקרטיה 23

• שער שני: בחירות ובחורים

אסנת עקירב, גרי וו. קוקס ומתיו ד. מק'קבינס

שליטה בסדר היום בכנסת בתקופת ממשלתו השנייה של אריאל שרון 41

אמיר הורקין

"הטוב, הרע והנבחר (מחדש) – "מודל אינטרדיסציפלינרי של הגורמים המשפיעים על תחלופה שלא מרצון של מנהלים נבחרים - המקרה של ראשי רשויות מקומיות בישראל 65

• שער שלישי: מדיניות ציבורית וכלכלה פוליטית

גדעון דורון ועופר אריאן

טובין ציבוריים, כלכלת השוק החופשי והסדרה בינלאומית של הסביבה.
או: למה לאוויר שאנו נושמים יש מחיר? 111

שלמה מזרחי, ערן ויגודה-גדות וניסים כהן

הניהול הציבורי החדש (NPM): אמון הציבור, השתתפות אזרחית והערכת ביצועים
-המקרה של מוסדות המספקים שירותי ביטחון סוציאלי ובריאות בישראל 133

דניאלה שנקר-שרק

"קומבינוקרטיה": שחיתות ציבורית בישראל מפרספקטיבה ניהולית 163

• שער רביעי: חברה אזרחית וסדר שלטון

אסף מצקין

מ"שורת המתנדבים" ועד התנועה לאיכות השלטון - שחיתות פוליטית וחברה אזרחית
בישראל 189

מולי פלג

מחאה ישראלית: אמהות, מילואימניקים ותהליכי תהודת ניסוח 215

שער חמישי: תקשורת ופוליטיקה

יובל קרניאל ועמית לביא-דינור

בחירות: 2006 בידור במקום מצע - סוף דרכם של תשדירי תעמולת הבחירות 245

דליה לירן-אלפר

נשיאה בכותרות: דליה איציק בשיח התקשורת-ציבורי בישראל 269

טופס הזמנה לספרי האגודה

מחירי הספרים:

המערכת הפוליטית בין משילות לקריסה 55 ₪ + 10 ₪ משלוח (המחיר כולל מע"מ ועלות משלוח דואר רגיל בארץ) סה"כ: 65 ₪ לעותק.

הדמוקרטיה הישראלית בת 60: בין מציאות לחזון 65 ₪ + 10 ₪ משלוח (המחיר כולל מע"מ ועלות משלוח דואר רגיל בארץ) סה"כ: 75 ₪ לעותק.

צ'קים בלבד לפקודת - העמותה הישראלית לחקר הפוליטיקה. יש לשלוח אל:

פרופסור גדעון דורון

עבור: העמותה הישראלית לחקר הפוליטיקה – הוצאת הספרים של האגודה הישראלית למדע המדינה

החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל אביב

רמת אביב תל אביב

שם הספר המבוקש: _____

מספר עותקים מבוקש: _____

שם המשפחה: _____ שם פרטי: _____

כתובת: _____

מס' טלפון: _____ טל' נייד: _____

כתובת דוא"ל: _____ @ _____

מצ"ב המחאה על סך: _____

אודות אוניברסיטת בן גוריון בנגב

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב היא מוסד מן השורה הראשונה להוראה ולמחקר ולה תפקיד מרכזי בפיתוח הנגב. האוניברסיטה מחויבת למצוינות אקדמית, למעורבות חברתית ולקידום ההשכלה הגבוהה.

למעלה מ-19,000 סטודנטים לומדים בקמפוסים של האוניברסיטה בבאר-שבע, שדה בוקר ואילת.

לאוניברסיטה 5 פקולטות:

☐ הפקולטה למדעי ההנדסה

☐ הפקולטה למדעי הבריאות (כולל ביה"ס לרפואה ע"ש ג'ויס וארוינג גולדמן וביה"ס למקצועות הבריאות הקהילתיים ע"ש מטילדה וליאון רקנאטי)

☐ הפקולטה למדעי הטבע

☐ הפקולטה למדעי הרוח והחברה ע"ש פנחס ספיר

☐ הפקולטה לניהול ע"ש גילפורד גלייזר

כמו כן, כלולים באוניברסיטה בית-הספר ללימודי מחקר מתקדמים ע"ש קרייטמן, המכון הלאומי לביוטכנולוגיה בנגב, המכונים לחקר המדבר ע"ש יעקב בלאושטיין, בית-הספר הבינלאומי ללימודי מדבר ע"ש אלברט כץ, מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון וקמפוס האוניברסיטה באילת.

מאז הקמתה ב-1969 צברה אוניברסיטת בן-גוריון בנגב מוניטין בינלאומי בחקר המדבר, ניהול משאבי מים ואיכות הסביבה, והיא תורמת תרומה מדעית חשובה לארצות מתפתחות בעולם.

האוניברסיטה ידועה בגישתה החדשנית לרפואה קהילתית ורב-תרבותית, ומהווה אבן שואבת לסטודנטים מהארץ ומהעולם הבאים ללמוד רפואה בינלאומית, ננו-טכנולוגיה, ביו-טכנולוגיה וגם עבודה סוציאלית, ספרות עברית, מדעי המחשב, מחשבת ישראל, הנדסה במחלקותיה השונות ועוד.

האוירה הפתוחה והידידותית המאפיינת את האוניברסיטה, יחד עם המחויבות למצוינות אקדמית ולמעורבות חברתית, מעודדת את הסטודנטים שלנו להצליח ולהצטיין, להתמקד בלימודים וגם ליהנות מהתקופה המשמעותית הזו בחייהם. אנו דואגים לסביבת לימודים מתקדמת, למלגות ולפרסי כניסה למועמדים מצטיינים, לאיכות הוראה ומחקר מהגבוהות בארץ, ויחד עם חיי הקמפוס העשירים והתוססים - מתקיימים כאן כל התנאים להצלחה.

אודות רשימת Politics-IL

פוליטיקס (Politics-IL) היא רשימת דואר אלקטרונית שמטרתה לאפשר קשר יעיל ואמיץ בין סגל אקדמי, סגל מינהלי ותלמידי מחקר במדע המדינה בישראל, ליצור זירה של שיח בנושאים מקצועיים ולסייע לקידומה של קהיליית מחקר מגוונת ומלוכדת. ברשימה מתפרסמים קולות קוראים לכנסים ומלגות, הזמנות לערבי עיון, הודעות על ספרים חדשים שהופיעו בתחום, דיונים בין חברי הקהילה ועוד.

הרשימה, שהוקמה בשנת 1997 על ידי פרופ' דוד לוי-פאור, פועלת ליד האגודה הישראלית למדע המדינה. החל משנת 2010 עורכים אותה זהבית ברמן (דוקטורנטית מהאוניברסיטה העברית) ועומרי שמיר (דוקטורנט מאוניברסיטת בן גוריון). אתם מוזמנים להצטרף לרשימה באמצעות פנייה לדואר אלקטרוני: politicslistil@gmail.com.

פרטים נוספים ניתן למצוא בדף הויקיפדיה שלנו: <http://politicsil.wiki.huji.ac.il/index.php>

תוכנית הכנס

התכנסות, הרשמה וכיבוד (לובי אולם הסנאט, בניין 71)							8:00-9:00
מושבים מקבילים	מדיניות ציבורית	ניהול ציבורי	דת, מדינה ומדיניות ציבורית	זהות ישראלית	ישראל בנבכי הפוליטיקה הבינלאומית		9:00-10:30
י"ר פרופ' שלמה מזרחי (אולם הסנאט בניין 71)	י"ר ד"ר פני יובל (בניין 15 חדר 300)	י"ר ד"ר גיא בן פורת (אולם כנסים א')	י"ר ד"ר משה ברנט (בניין הסנאט חדר 136)	י"ר מר צביקה ליבמן (בניין 15 חדר 107)			
הפסקה							10:30-10:45
מושבים מקבילים	זהות, גבולות, עבודה ומהגרים	אפקטים לאומיים ובינלאומיים של הגירה	פסיכולוגיה פוליטית	פוליטיקה ומדיה חדשים	גבולות מגדריים בעיצוב השלום והמלחמה	שלטון מקומי במשבר זהויות	לימודי אזרחות בתיכונים בישראל
י"ר ד"ר בקי קוק (אולם הסנאט בניין 71)	י"ר ד"ר טל דינגוט-אלופר (בניין 15 חדר 300)	י"ר ד"ר שלמה אגוז (אולם כנסים א')	י"ר ד"ר אדי לב און (בניין 15 חדר 107)	י"ר ד"ר ענת מאור (בניין הסנאט חדר 136)	י"ר מר ניסים ערקובי (בניין 72 חדר 666)	י"ר ד"ר סיגל בן רפאל גלנטי (אולם כנסים ב')	
הפסקה							12:15-12:30
מושב מרכזי: מנהיג תהיה לנו - י"ר: פרופ' אריה נאור וד"ר דני קורן (אולם הסנאט, בניין 71)							12:30-13:45
ארוחת צהריים (קפיטריה בית הסטודנט, בניין 70)							13:45-14:45
אסיפה כללית							14:45-15:45
ברכות והענקת פרסי האגודה הישראלית למדע המדינה לשנת תשע"א (אולם הסנאט, בניין 71)							
הפסקה							15:45-16:00
מושב מרכזי: משטרים מתפוררים בין דמוקרטיה לריכוזיות: מקרה המבחן המזרח תיכוני - י"ר: עו"ד אלעד פופוביץ' (אולם הסנאט, בניין 71)							16:00-17:15
מושבים מקבילים	הבחירות בישראל	יחסי רוב ומיעוט בישראל: שיוויון והכרה	המהפיכה במצרים: השלכות אסטרטגיות	לקראת משטר מקרקעין חדש? הפרטת מקרקעי ישראל והשלכותיה	רגולציה ורפורמות מבניות	צבא וחברה	תקשורת פוליטית
י"ר פרופ' גדעון דורון (אולם הסנאט בניין 71)	י"ר ד"ר גיא בן פורת (בניין 15 חדר 107)	י"ר ד"ר מסעוד אגבריה (בניין 15 חדר 300)	י"ר פרופ' אורן יפתחאל (אולם כנסים א')	י"ר פרופ' שלמה מזרחי (בניין 15 חדר 300)	י"ר מר אביתר בן צדף (בניין 72 חדר 666)	י"ר ד"ר דוד מקלברג (אולם כנסים ב')	

סדר היום ומושב הכנס

8:00-9:00 – התכנסות, הרשמה וכיבוד (לובי אולם הסנאט, בניין 71)

9:00-10:30 – מושבים מקבילים (1-6)

1. מדיניות ציבורית (בניין 71, אולם הסנאט)

יו"ר: פרופ' שלמה מזרחי, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
מר איתן חורי, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
"השפעת תקציב השירותים המוניציפליים על מחיר בתי המגורים בישראל"
מר רוני הולר, בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית האוניברסיטה העברית
"מדיניות ביחס לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה: התפתחות היסטורית וגורמים מעצבים בעשור הראשון של מדינת ישראל"
גב' דנה זליקובסקי, בבית הספר לחינוך, אוניברסיטת בר-אילן
"אוניברסיטה מעבר לקו הירוק: סוגיה בלגיטימציה אקדמית ופוליטית"

2. ניהול ציבורי (בניין 15, חדר 300)

יו"ר: ד"ר פני יובל, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
גב' אורית דיניסמן, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה
"בין איכות ביצועים להשתתפות: יחסי בירוקרטיה-דמוקרטיה בשלטון המקומי בישראל"
גב' אנה חזן, לשעבר מנהלת האגף לפיתוח מקומי, משרד הפנים
"מיזמים משותפים לשלטון המקומי ולמגזר הפרטי: ממינוף הפיתוח הכלכלי למימון תשתיות ולפיתוח חברתי"
ד"ר ליהיא להט, התכנית ללימודי תואר שני במנהל ובמדיניות ציבורית, המכללה האקדמית ספיר
"אם רגולציה היא הפתרון: מה הבעיה? רגולציה בתחום שירותי הרווחה האישיים בעידן הניהול הציבורי החדש"
ד"ר רותם ברסלר-גונן, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה
"ניהול ומדיניות רב תרבותיים בשלטון המקומי בישראל"

3. דת מדינה ומדיניות ציבורית (אולם כנסים א')

יו"ר: ד"ר גיא בן פורת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
מר גלעד מלאך, ביה"ס למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית
"מהפכה ללא מהפכנים" – שירות אזרחי לחרדים
ד"ר איתן שיפמן, המכללה האקדמית ספיר
"הזזת מחיצות ופריצתן: בין רב-תרבותיות ושינויים מזדמנים במערכת החינוך"
מר שלומי ששון, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית
"מדדי החילון"

4. זהות ישראלית (בניין הסנאט, חדר 136)

יו"ר: ד"ר משה ברנט, המחלקה לסוציולוגיה, תקשורת ומדע המדינה, האוניברסיטה הפתוחה
אבינדב שליו, המחלקה למדע המדינה, אוניברסיטת תל אביב
"בית משפט העליון כמעצב זהות ישראל"
ד"ר ירדן ענב, המרכז האוניברסיטאי אריאל
"מיהו ישראלי? תשובות שונות לשאלת הישראליות"
ד"ר אהוד (אודי) שפיגל, המחלקה למדע המדינה, אוניברסיטה העברית
"על המתח שבין 'אזרחות ישראלית' לבין 'אזרחות חרדית' בישראל"
ד"ר עינת לחובר, המכללה האקדמית ספיר
ד"ר דליה גבריאלי-נורי, אוניברסיטת בר-אילן ומכללת הדסה
"על המתח שבין 'אזרחות ישראלית' לבין 'אזרחות חרדית' בישראל".
גב' לירון לביא, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל-אביב
"עבודת הכרונולוגיה: פרספקטיבה ביצועית על אופני יצירתה של הזהות הלאומית"

5. ישראל בנבכי הפוליטיקה הבינלאומית (בניין 15, חדר 107)

יו"ר: **מר צביקה ליבמן**, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה
ד"ר **זיו רובינוביץ**, המחלקה ליחסים בינלאומיים, אוניברסיטת חיפה ומרכז מורשת מנחם בגין
"האם הונה מנחם בגין את ג'ימי קרטר בקמפ דייוויד?"
גב' **אודליה אושרי**, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית
"בעיית לגיטימציה באיחוד האירופי: בחינה מחודשת של הנחת ההתכנסות."
מר **צביקה ליבמן**, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה
"בינלאומיות ומדיניות ההגירה בישראל - המתח בין 'מאזן אומה-מדינה' לבין זכויות-אדם למהגרים - היבטים תיאורטיים במבט השוואתי"

10:30 – 10:45 - הפסקה

12:15 – 10:45 – מושבים מקבילים (7-13)

6. זהות, גבולות עבודה ומהגרים (אולם הסנאט, בניין 71)

יו"ר: ד"ר **בקי קוק**, המחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר **איילת הראל-שלו**, המחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר **בקי קוק**, המחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן גוריון
"Security, Identity and the Bordering Process; globalization and the constitution of membership in Israel"
פרופ' **לאה אחדות**, המחלקה לכלכלה, המרכז האקדמי רופין ומכון ון-ליר ירושלים
ד"ר **קרין אמית**, המחלקה למנהל עסקים והמכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין
"גורמים המסבירים את עמדות הציבור כלפי מהגרי עבודה"
Dr. Dina Zisserman-Brodsky, Department of Politics and Government, Ben-Gurion University of the Negev
"Political Behavior of the Russian-Speaking Immigrant Community in Israel"

7. אספקטים לאומיים ובינלאומיים של הגירה (בניין 15, חדר 300)

יו"ר: ד"ר **טל דינגוט-אלכופר**, המחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית
מתדיינת: ד"ר **גליה לינדנשטראוס**, המרכז לביטחון לאומי, באוניברסיטת תל אביב
מר **צביקה ליבמן**, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה
"עיצוב מדיניות חוץ כלפי מדינות מוצאם של 'מיעוטי-הגירה' - 'מיעוטי-ההגירה מוסלמים' באירופה לנוכח האסלאם הרדיקלי"
ד"ר **הנרייט דהאן כלב**, ראש לימודי מגדר, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר **שושנה-רוז מרזל**, אקדמיית בצלאל
"הגירת נשים מצפון-אפריקה לצרפת"
מר **אסף שפירא**, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית
"שסעים ישנים, שסע חדש: תפקידם של יחסי דת-מדינה ויחסי ישראל והפלסטינים במאבק על מעמדם של מהגרי עבודה, 2002-2006"
גב' **אורני לבני**, המחלקה ללימודי דמוקרטיה בינתחומיים, האוניברסיטה הפתוחה
"בין 'אנחנו' ל'הם' - השפעת ההגירה על אידיאולוגיות סוציאל דמוקרטיות באירופה בעשור הראשון של האלף השלישי - מבט השוואתי אל בריטניה ושבדיה"

8. פסיכולוגיה פוליטית (אולם כנסים א')

יו"ר: ד"ר **שלמה אגוז**, המחלקה למדע המדינה, אוניברסיטת בר אילן
גב' **רותי פליסקין**, אוניברסיטת תל אביב
ד"ר **עירן הלפרין**, ביה"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה המרכז הבינתחומי הרצליה
ד"ר **ורדה ליברמן**, ביה"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי הרצליה
ד"ר **ג'יימס גרוס**, אוניברסיטת סטנפורד
"הסדרת רגשות ותמיכה בערכים דמוקרטיים: החיפוש אחר דרך השפעה חדשה"
מר **רוני פורת**, ביה"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי

ד"ר עירן הלפרין, ביה"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי הרצלייה
פרופ' דניאל בר-טל, המחלקה לחינוך, אוניברסיטת תל אביב
"השפעתם של חסמים פסיכולוגיים על עיבוד מידע וקבלת החלטות"

Pazit Ben-Nun-Bloom and Gizem Arikan

"Religious belief, religious social behavior, and democratic attitudes: a cross-country test of the mediating mechanisms"

ד"ר דפנה קנטי, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

Can Political Efficacy Protect Citizens' Psychological Well-Being in Situations of Political Violence?

Evidence from a Natural Experiment on War and Terrorism.

9. פוליטיקה ומדיה חדשים (בניין 15, חדר 107)

יו"ר: ד"ר אזי לב און, המרכז האוניברסיטאי אריאל

מר ליאור ליוואק, אוניברסיטת תל אביב

ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל

פרופ' גדעון דורון, החוג למדעי המדינה, אוניברסיטת תל אביב

"אתרי אינטרנט אישיים של ח"כים כזרז של פרסונליזציה במערכת הפוליטית הישראלית?"

מר אמיר שרייבר, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

ד"ר ישראל וייסמל-מנור, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

"מה אומרות עניין? מחקר עקיבה ויזואלי בעת גלישה באתרים פוליטיים"

גב' שרון חלבה-עמיר, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

"אני מזמין אתכם להצטרף לעמוד החדש שפתחתי": חברי כנסת בפייסבוק"

ד"ר חגית מישר-טל, האוניברסיטה הפתוחה

"הסכסוך הישראלי-פלסטיני 2.0"

10. גבולות מגדריים בעיצוב השלום והמלחמה (בניין הסנאט, חדר 136)

יו"ר: ד"ר ענת מאור, המרכז האקדמי רופין והאוניברסיטה הפתוחה. ח"כ לשעבר

"החלטת מועצת הביטחון 1325 אוקטובר 2000 – על מחויבות לשילוב נשים וסדר יום מגדרי בנושא שלום ומלחמה"

ד"ר אסתר לבנון מורדוך, המכללות האקדמיות לחינוך סמינר הקיבוצים ואורנים, סגנית יו"ר שדולת הנשים

"היבט מגדרי: מקומן של נשים בשיח ובמאבק על תהליכי שלום"

ד"ר טובה בנסקי, החוג למדעי ההתנהגות המסלול האקדמי-המכללה למנהל

"תהליך ההתפכחות/ניכור שהתרחש בקרב הנשים הפעילות בנושאי השלום"

מר איתמר ריקובר, המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר אילן

"ניהול משא ומתן על ידי נשים בפוליטיקה הישראלית"

11. שלטון מקומי במשבר זהויות (בניין 72, חדר 666)

יו"ר: מר ניסים ערקובי, החוג למדעי המדינה, אוניברסיטת תל אביב

מגיב: ד"ר (עו"ד) אסף מידיני, בית הספר לחברה וממשל, המכללה האקדמית ת"א-יפו

ד"ר אמיר הורקין, המרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן

"ראש עיר ספרדי חרדי בעיר מדע חילונית: התנגשות או פסיפס זהויות? – רחובות 2009"

מר ישראל זינגר, החוג לכלכלה, אוניברסיטת תל אביב

"עידוד פעילות עסקים קטנים ברשויות המקומיות"

ד"ר ג'קי זבולון, אוניברסיטת אוטג, ניוזילנד

Postal Voting in Local elections: Lessons from New Zealand

ד"ר שלמה צדוק, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

"מינויים פוליטיים בחברות ובתאגידים עירוניים – השאת השחיתות הפוליטית או מהלך לתפארת הדמוקרטיה?"

מר ניסים ערקובי, החוג למדעי המדינה, אוניברסיטת תל אביב

"תמורות בהתפתחות השלטון המקומי – מיפוי, מאפיינים וצרכים"

12. לימודי אזרחות בתיכונים בישראל (בניין 72, חדר 666)

יו"ר: ד"ר סיגל בן רפאל גלנטי, ראש החוג למדעי החברה ואזרחות, המכללה האקדמית בית ברל
ד"ר סיגל בן-רפאל גלנטי, ראש החוג למדעי החברה ואזרחות, המכללה האקדמית בית ברל
ד"ר אלון לבקוביץ', החוג למדעי החברה ואזרחות, המכללה האקדמית בית ברל
"מדינה יהודית ודמוקרטית על פי ספרי לימוד באזרחות – למן ראשית ימי המדינה ועד לימינו אנו"
מר אדר כהן, מפקח מרכז ללימודי אזרחות ומנהל המטה לחינוך אזרחי, משרד החינוך
"כיצד נבנה תהליך נכון של חינוך אזרחי בבית הספר? - מבט מתוך מערכת החינוך הפורמאלית"
מר טוביה רוזנברג, המרכז ללימודים גרמניים והמחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית
"גזענות ואנטישמיות בתוכניות הלימודים – קונפליקט ואתגר לחינוך האזרחי בישראל"
ד"ר אסף מצקין, ראש המגמה למהל ומדיניות ציבורית, המכללה האקדמית בית ברל
ד"ר אורי ארבל-גנץ, ממלא מקום ראש בית הספר לחברה ולממשל המכללה האקדמית בית ברל
"חינוך לאחריות ציבורית ולאזרחות"

12:30 – 13:45 – מושב מרכזי: מנהיג תהיה לנו (אולם הסנאט, בניין 71)

יו"ר: פרופ' אריה נאור וד"ר דני קורן

ברכות

פרופ' יחזקאל דרור, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית
"משבר המנהיגות הפוליטית – תפקידי מדע המדינה"
ד"ר משה ברנט, המחלקה לסוציולוגיה, תקשורת ומדע המדינה, האוניברסיטה הפתוחה
"משבר המנהיגות בישראל – אי התכונות של מנהיגות במדינה היהודית"
ד"ר דני קורן, המכללה האקדמית בית ברל ואוניברסיטת תל אביב
"על מנהיגות ולקייחת אחריות של ראשי ממשלות ישראל"

13:45-14:45 – ארוחת צהריים (קפיטריה בית הסטודנט, בניין 70)

14:45-15:45 – אסיפה כללית, ברכות והענקת פרסי האגודה הישראלית למדע המדינה לשנת

תשע"א (אולם הסנאט, בניין 71)

פרופ' גדעון דורון, יו"ר האגודה הישראלית למדע המדינה

חלוקת פרסים:

פרופ' אריה נאור, ד"ר לימור שריר – שרייבמן
פרס האגודה הישראלית למדע המדינה ע"ש מר אליעזר שרייבמן לעבודת מאסטר מצטיינת (M.A)
פרס האגודה הישראלית למדע המדינה ע"ש מר אליעזר שרייבמן לעבודה דוקטורט מצטיינת
פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לספר בעברית ובאנגלית

פרופ' אריה נאור, יו"ר האגודה הישראלית למדע המדינה
פרס האגודה הישראלית למדע המדינה על מפעל חיים ותרומה לדיסציפלינה
לפרופ' גדעון דורון, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל אביב

16:00 – 15:45 – הפסקה

יו"ר: עו"ד אלעד פופוביץ', המכון למדיניות נגד טרור - המרכז הבינתחומי הרצלייה
דברי פתיחה : **השר יוסי פלד**, ליכוד
עו"ד אלעד פופוביץ', המכון למדיניות נגד טרור - המרכז הבינתחומי הרצלייה
"מהפכות הפייסבוק והשלכותיהן הגיאואסטרטגיות"
פרופ' שלמה מזרחי, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
"הכלכלה הפוליטית של שינויי המשטר"
ד"ר מירה צורף, מרכז משה דיין, אוניברסיטת תל אביב
"נקודת המבט של הדור הצעיר"
ד"ר מרדכי קידר, מרכז בגין סאדאת למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת בר אילן
"נקודת המבט של האחים המוסלמים"

18:45 – 17:15 - מושבים מקבילים (14 – 20)

13. הבחירות בישראל (אולם הסנאט, בניין 71)

יו"ר: פרופ' גדעון דורון, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל אביב

Dr. Israel Waismel-Manor, School of Political Sciences, University of Haifa

Gal Ifergane, Department of Neurology, Soroka Medical Center, Ben-Gurion University of the Negev

Hagit Cohen, Ministry of Health, Mental Health Center, Anxiety and Stress Research Unit, Faculty of Health Sciences, Ben-Gurion University of the Negev

"When Endocrinology and Democracy Collide: Emotions, Cortisol and Voting at National Elections"

גב' דגנית אופק, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל אביב
פרופ' גדעון דורון, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל אביב
"מרכז המסה" ו-"שונות מרחבית" כתנאי ליציבות פוליטית"

14. יחסי רוב ומיעוט בישראל: שיוויון והכרה (בניין 15, חדר 107)

יו"ר: ד"ר גיא בן פורת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
מר סמיר קעדאן, ביה"ס לעבודה סוציאלית בבית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית

"מטפלים ערבים ומטופלים יהודים: דינמיקה ויחסי כוחות של מיעוט-רוב בתוך חדר הטיפולים"

גב' עירית הרבון, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
"מאבק הערבים בישראל על מדיניות החינוך: תביעה למשאבים חומריים או מאבק על משאבים אידיאולוגיים?"
ד"ר אסנת עקירב, החוג למדע המדינה, המכללה האקדמית גליל מערבי
"יחסי רוב מיעוט בנאומי חברי הכנסת הערביים"

רנא אסעיד, בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית
"בחירות הורים ביחס למעונות יום בחברה הפלסטינית בישראל"

15. המהפכה במצרים: השלכות אסטרטגיות (בניין 15, חדר 300)

יו"ר: ד"ר מסעוד אגבריה, החוג למדעי מדינה והיסטוריה, המכללה האקדמית בית ברל
ד"ר אסעד גאנם, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

"מהפכה במצרים – דמוקרטיה היברידית ונסיגתה כמקור לתסיסה"
פרופ' יורם מיטל, המחלקה ללימודי המזרח התיכון, אוניברסיטת בן-גוריון
"משחק פוליטי חדש במצרים"

ד"ר מסעוד אגבריה, החוג למדעי מדינה והיסטוריה, המכללה האקדמית בית ברל
"מהפכת ינואר במצרים: הסכסוך הערבי-ישראלי יראה וישמע אחרת"

16. לקראת משטר מקרקעין חדש? הפרטת מקרקעי ישראל והשלכותיה (אולם כנסים א')

יו"ר: פרופ' אורן יפתחאל, המחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בן גוריון
עו"ד גלעד ברנע, מומחה למשפט חוקתי ומנהלי
"הפרטת מקרקעי ישראל כשינוי חוקתי?"
ד"ר ת'אבת אבו-ראס, המרכז לזכויות המיעוט הערבי בישראל, והמחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בן-גוריון
"גלימה חדשה, משטר ישן"
עו"ד רחל זכאי, הפקולטה למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצלייה, לשעבר היועצת המשפטית של מינהל מקרקעי ישראל
"האומנם משטר מקרקעין חדש ומסוכן?"
ד"ר סנדי קדר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה
פרופ' אורן יפתחאל, המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון
"מקרקעי ישראל – גיבושו של משטר הפר-מה"

17. רגולוציה ורפורמות מבניות (בניין 15, חדר 300)

יו"ר: פרופ' שלמה מזרחי, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
מר אייל טבת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
"חברות ממשלתיות ענפי תשתית – סקירה היסטורית ביקורתית"
ד"ר מיקי מלול, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר מוסי רוזנבוים, המחלקה למנהל עסקים, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר טל שביט, המחלקה למנהל עסקים, המסלול האקדמי-המכללה למנהל
ד"ר שלמה טרבה,
"התפקיד של רמת ההגנה התעסוקתית (Employment Protection) בזמן שוק אקסוגני לכלכלה"
אלון פלד, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית
"מדוע תוכנית "מידע פתוח" סוגרת דלתות?"

18. צבא וחברה (בניין 72, חדר 666)

יו"ר: מר אביתר בן צדף, המרכז הבינתחומי הרצלייה
טל פבל, המכללה האקדמית נתניה
"יחסי צבא ואינטרנט – סיכויים וסיכונים".
איתמר ריקובר, המחלקה למדע המדינה, אוניברסיטת בר אילן
"תרבות אסטרטגית ישראלית"
מר אביתר בן צדף, המרכז הבינתחומי הרצלייה
"העיתורים והצל"שים בצה"ל כשיווק עצמי, כהיסטוריה, כפוליטיקה וכמשאב לעיצוב מפקדים ולוחמים ולקידומם"
ד"ר מרדכי קדר, אוניברסיטת בר-אילן
"חלקם של "ארגוני השלום" בהנצחת מצב המלחמה בין ישראל ובין שכניה"
ד"ר איתן שמיר, מכון דדו
"האמריקניזציה של צה"ל"
ד"ר עוזי בן-שלום, אוניברסיטת בר-אילן
"תמורות במקצוע הצבאי בישראל"

19. תקשורת פוליטית (אולם כנסים ב')

יו"ר: ד"ר דוד מקלברג, מכללת שנקר
ד"ר אורלי צרפתי, המכללה האקדמית עמק יזרעאל
"בין מדינה דמוקרטית ליהודית:
עיתוני חב"ד כמרחב לגיבוש זהות פוליטית במאבק על רעיון ארץ ישראל השלמה"
ד"ר ציפי ישראלי, המכללה האקדמית עמק יזרעאל ואוניברסיטת תל-אביב
ד"ר יהודית אורבך, אוניברסיטת בר-אילן
"מחאה, תקשורת וביטחון לאומי: "ארבע אימהות" מול "התנועה ליציאה בשלום מלבנון"
גב' מיטל בלמס, האוניברסיטה העברית
פרופ' תמיר שפר, האוניברסיטה העברית
פרופ' גדי וולספלד, האוניברסיטה העברית

פרופ' יחיאל לימור, אוניברסיטת תל-אביב

ד"ר אילן תמיר, אוניברסיטת בר-אילן

"הכח החזק" של ה-SOFT POWER: המאבק בין המדינה והעולם העסקי בזירת הספורט"

תקצירי הכנס

מדיניות ציבורית

יו"ר: פרופ' שלמה מזרחי, המחלקה למנהל ולמדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

"השפעת תקציב השירותים המוניציפליים על מחיר בתי המגורים בישראל"

איתן חורי, המחלקה למנהל ולמדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

השירותים הציבוריים הניתנים ע"י הרשויות המקומיות, כגון: שירותי החינוך והתרבות, הרווחה, שירותי המים והביוב, גינון, ניקיון ושירותים נוספים, הנם ה"מוצר הציבורי" המסופק ע"י הרשויות המקומיות וייעודו העיקרי הוא מתן תועלת ויצירת רווח ציבורי לקהילה – איכות חיים.

למחקר זה, שעשה שימוש במחיר בתי המגורים כמדד איכות החיים מספר מטרות: **האחת**, כימות השפעת תקציבי ההוצאות לשירותים ציבוריים מסוימים, אם בכלל, על מחיר בתי המגורים. **השניה**, זיהוי השירות הציבורי בעל התרומה הגבוהה ביותר למחיר בתי המגורים. **השלישית**, בדיקת קיומה של תפוקה שולית פוחתת של תקציב השירות הציבורי על השינוי במחיר בתי המגורים. **רביעית**, השוואת שוויין הכספי של התועלות הציבוריות המתקבלות מהגדלת תקציב השירותים אל מול התוספת התקציבית, שנדרשה לקבלתן.

לאחר שנבחנו מספר שיטות אמידה, נעשה שימוש במחקר זה בשיטת המחירים הדוניים (HPM) ובמודל שיטת הריבועים הפחותים (OLS). ממצאי המחקר העלו כי הגדלת תקציב הרשות המקומית לשירותי **הניקיון, גינון, חינוך ותרבות** מתואמת באופן חיובי ומובהק עם שיעור השינוי במחיר בתי המגורים, בעוד שהשינוי בתקציב הרשות לשירותי **המים והביוב** אינו מתואם עם השינוי במחיר בתי המגורים. ממצאי המחקר מראים כי התושבים בישראל מעניקים בממוצע עדיפות וחשיבות גבוהה לשירותי החינוך, לאחר מכן בסדר חשיבות יורד, לשירותי הגינון, התרבות והניקיון. נמצא כי תרומתו של כל שירות ציבורי למחיר בית המגורים הולך ופוחת עם הגדלת מינונו של שירות זה, קרי, קיומה של תרומה שולית פוחתת למחיר בית המגורים.

כמו כן נמצא, כי תרומתו של כל שירות ציבורי לערך בתי המגורים שברשות המקומית גבוהה מעלות התוספת התקציבית שנדרשה.

חדשנותו של מחקר זה מתבטא במספר תחומים:

- מחקר העוסק בפעם הראשונה בהשפעתם הספציפית של מספר תקציבים למימון שירותים מקומיים בישראל על מחירי הדירות בישראל.
- דירוג השירותים המקומיים ביחס למידת תרומתם למחיר בתי המגורים.
- מאפשר להשתמש בתקציב הרשות שהינם זמינים ומידיים על מנת לבדוק את מידת ההשפעה על מחירי הדירות כמדד לאיכות חיים.
- מעלה כיוונים נוספים אפשריים לבדיקת יעילות הקצאת משאבי התקציב העירוני וניצולם ברשות המקומית.
- השפעת השינוי התקציבי בשירות הציבורי הנבחר על סך התועלות הציבוריות.

"מדיניות ביחס לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה:

התפתחות היסטורית וגורמים מעצבים בעשור הראשון של מדינת ישראל"

רוני הולר, בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית האוניברסיטה העברית

בעשורים האחרונים חל שינוי פרידגמתי באופן בו נתפסת ומוגדרת תופעת המוגבלות. שינוי זה הוא המעבר מתפיסה סטטית, אובייקטיבית ורפואית לתפיסה היסטורית וחברתית הרואה את המוגבלות כנובעת, בעיקרה לפחות, מההקשרים החברתיים, הכלכליים והסביבתיים. אחת המשמעויות התיאורטיות והמחקריות של תפיסה זו היא כי הבנת דפוסי אי השוויון התעסוקתיים של אנשים בעלי מוגבלות מחייבת את הבנת אופייה של המדיניות החברתית והתעסוקתית אשר יושמה במהלך השנים ביחס לאוכלוסייה זו.

מטרת ההצגה

בהצגה זו, המבוססת על עבודת הדוקטורט הנערכת בימים אלו ואשר עוסקת בהתפתחות המדיניות התעסוקתית ביחס לאנשים בעלי מוגבלות בישראל מקום המדינה ועד ימינו אנו, אבקש לתאר ולהסביר את התפתחות ההיסטורית של

המדיניות התעסוקתית כפי שהיא באה לידי ביטוי בעשור הראשון לקיומה של מדינת ישראל. הצגה שכזו ממוקמת ב"שדה תיאורטי" רחב יותר העוסק בגורמים השונים המעצבים את אופייה וטיבה של מדינת הרווחה. באופן ספציפי יותר, באמצעות הצגת חקר המקרה של מדיניות תעסוקתית ביחס לבעלי מוגבלות אבקש לבחון את האופן בו מוסדות, סוכנים פוליטיים ורעיונות משולבים יחדיו בתהליך ההיסטורי של עיצוב מדינת הרווחה הישראלית.

חדשנות ותרומה

המחקר על אודות התפתחותה ההיסטורית של המדיניות התעסוקתית ביחס לאנשים בעלי מוגבלות בישראל הינו מועט יחסית, ועוסק ברובו בתיאור התפתחותה של מדיניות זו ופחות בניסיון להסבירה. יתר על כן, רוב רובו של מחקר זה עוסק בהתפתחותן של מערכת הקצבאות, תוך מתן דגש מועט יחסית על מערכות חברתיות ופרקטיקות אחרות של מדיניות תעסוקתית. בנוסף, על אף השינוי הפרדיגמטי שחל לאחרונה בחקר תופעת המוגבלות, ועל אף כי שינוי זה העשיר את ההבנה אודות תופעה זו והבנייתה, הרי שהעיסוק המחקרי-תיאורטי מנקודת מבט זו חסר עדיין מספר אלמנטים מרכזיים. אלו כוללים היעדרו של ניתוח היסטורי שיטתי המבוסס על חומרים ארכיוניים, והיעדר השימוש בתיאוריות מרכזיות המקובלות כיום במדעי החברה והמדינה ואשר עוסקות בין השאר בעיצובה של מדינת הרווחה. תרומתה של הצגה זו היא בניסיון לתת מענה לפערים מחקריים ותיאורטיים אלו.

"אוניברסיטה מעבר לקו הירוק: סוגיה בלגיטימציה אקדמית ופוליטית"

דנה זליקובסקי, דוקטורנטית בבית הספר לחינוך, אוניברסיטת בר-אילן.

הספרות התיאורטית והמחקר העוסקים בהשכלה גבוהה מייחסים ל"אוניברסיטה" תפקידים החורגים מהוראה ומחקר בין כתליה. "האוניברסיטה" נתפסת כמוסד בעל יוקרה, שהקמתו מעוגנת ברעיון; מרכז כריזמטי בו מתרחשת פעילות משמעותית לקידום האנושות. מדיניות ההשכלה הגבוהה בישראל, פועלת מתוך הימנעות מהקמת אוניברסיטה חדשה, נוספת על הקיימות. עם זאת, התפשטות ההשכלה הגבוהה, חיזוק מערך המכללות והרחבת תחום הרשאתן - ממוסדות "השכלה לשמה", למוסדות אקדמיים בחסות אוניברסיטאית, למכללות אקדמיות עצמאיות - עורר, אצל מספר מכללות את השאיפה להשגת המעמד הבכיר. לפי מרפי (Morphew), מכללה השואפת "להיות אוניברסיטה" ומסגלת לעצמה דפוסים בהתאם, עלולה להסתכן בדה-לגיטימציה אקדמית.¹

בין ארבע המכללות הרואות עצמן ראויות להכרה כ"אוניברסיטה", המכללה האקדמית באריאל היא המתקדמת בתהליך. למן שנות התשעים פועלת המכללה לפי אתוס אקדמי של "להיות אוניברסיטה". באוגוסט 2007, קיבלה המכללה הכרה זמנית כ"אוניברסיטה" מטעם המועצה להשכלה גבוהה - יהודה ושומרון. המעמד החדש לא הוכר על ידי הגורמים האמונים על ההשכלה הגבוהה במדינת ישראל. אלא רק לאחר, שמפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון (האחראי על העניינים האזרחיים באזור) חתם על צו המאשר את המעמד החדש. נטען, כי בשל העובדה שהמכללה שוכנת במקום שנוי במחלוקת פוליטית, שאיפתה "להיות אוניברסיטה" נתפסת כלא-לגיטימית מן הבחינה האקדמית והפוליטית גם יחד. אולם, דווקא עובדה זו, היא אשר מאפשרת לה להתקדם לקראת הסבתה לאוניברסיטה. ננסה לענות על השאלה, כיצד הופכת מכללה לאוניברסיטה, חרף מדיניות השכלה גבוהה?

ניהול ציבורי

יו"ר: ד"ר פני יובל, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

"ניהול ומדיניות רב תרבותיים בשלטון המקומי בישראל"

ד"ר רותם ברסלר-גונן, ביה"ס למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

במבנה השלטון המקומי במדינות אירופאיות מערביות, אנו עדים בעשורים האחרונים לערים שהפכו לרב-גוניות מבחינה תרבותית (Sandercock 1998; Watson 2006). כך גם בישראל, עת מרבית הערים והישובים מתאפיינים כמרחבים בעלי הטרוגניות תרבותית. הצעד הראשון של פוליטיקה מקומית, שאינה מדכאת את רצונות הציבור, הינו צעד של "Politics of Difference" (Marion Young, 1990). פוליטיקה שכזאת מניחה שהאינטרס הציבורי הינו שילוב של מגוון רצונות ואינו אחיד (Qadeer, 1994). מכאן, שלשלטון המקומי תפקיד מרכזי כמנהל שירותים ומוצרים ציבוריים הנותן מענה למגוון הדרישות המופנות כלפיו, דרישות אשר לעתים סותרות אלו את אלו. מחקר זה בוחן את התנאים המבניים והפוליטיים המתקיימים בשלטון המקומי בישראל ושואל כיצד, בהינתן תנאים אלו, ניתן לעצב מדיניות רב תרבותית מקומית. נציג תחילה את המנגנונים העיקריים הקיימים עבור השלטון המקומי אילו היה מעוניין לייצג את מגוון הקבוצות המתגוררות בשיטחו. זאת תוך השענות על מחקרים העוסקים בנושא

ומתוך ניסיונות עולמיים וניסיונות ברשויות בישראל. נטען בין היתר שהשלטון המקומי יכול לפעול כסוכן המסייע בהשתלבות של קבוצות שונות מבחינה כלכלית וחברתית, להגביר נגישות של הציבור לרשויות, למתן מתחים בין קבוצות המתגוררות זו לצד זו, לאפשר "ייצוגיות סמלית" המכירה בסוגי אזרחות שונים, ולהגביר את השפעת הקבוצות השונות על שיקולי המדיניות המקומית (Dunn et.al 2001). בשלב הבא, ננתח את התנאים והאילוצים המנהליים והפוליטיים המתקיימים הלכה למעשה ומשפיעים על יכולת הרשות המקומית לאמץ מנגנונים בעלי רגישות תרבותית ובאופן כללי לאמץ מדיניות רב תרבותית. בין היתר נידנות הסוגיות הנוגעות להשפעת הקשר של השלטון המקומי עם המרכזי, הרפורמות באספקת שירותים מקומיים בעשור האחרון והחלשות חברי המועצות כמייצגי ציבור בשלטון המקומי. את פעילות הרשויות נדגים על ידי בחינת רשויות מקומיות בעלות אוכלוסיות הטרוגניות.

"אם רגולציה היא הפתרון : מה הבעיה? רגולציה בתחום שירותי הרווחה האישיים בעידן הניהול הציבורי החדש"

ד"ר ליהיא להט, התכנית ללימודי תואר שני במנהל ובמדיניות ציבורית, המכללה האקדמית ספיר

במרבית המדינות המערביות חלו בשלושת העשורים האחרונים שינויים בפעילות הממשל אשר מכונים בשם הכולל רפורמות הניהול הציבורי החדש (New Public Management). רפורמות אלה באות לידי ביטוי גם באופן בה פועלת מדינת הרווחה בכלל ובאופן האספקה של שירותי רווחה אישיים בפרט. המדינה נתפסת כמדינה מאפשרת ולא כמספקת שירותים. המדינה קובעת סטנדרטים, מממנת ומפקחת על שירותי הרווחה האישיים, אך את אספקתם של אלה מבצעים בעיקר ארגונים ממגזרים אחרים בהם: המגזר העסקי והמגזר השלישי.

למדינה יש עדיין אחיזה משמעותית באמצעות כלים כמו חקיקה, פיקוח, ניהול חוזים והערכת תוכניות. השליטה הציבורית הזו מכונה לעיתים "מדינת הרווחה הרגולטורית" (Regulatory welfare state). תמורות אלה מציבות כאמור את האסדרה (רגולציה) במוקד תשומת הלב. אם כך, האופן שבו מצליחות סוכנויות ממשלתיות להבטיח אספקתם של שירותים איכותיים לטובת הציבור נתפסת כמשמעותית בעידן הנוכחי.

שאלת האיק? כיצד להבנות מנגנונים אלה, היא האתגר. הספרות מצביעה על הצורך בפיתוח גישות חדשות להתמודדות עם תפקידה המתהווה של מדינת הרווחה הרגולטורית. גישות אלה נדרשות בעיקר נוכח מספר קשיים, בהם: הקושי בהערכה של איכות השירותים; השונות של ספקי השירותים; והמבנה הציבורי המאפיין את המערכות המספקות שירותים אלה. העבודה הנוכחית מנסה להתמודד עם אתגר זה על-ידי בחינה של שלוש דוגמאות של מנגנונים רגולטורים כפי שהתפתחו בישראל, בברטניה ובהולנד. זאת על ידי בחינת השאלות: (1) מה מאפיין את מנגנוני הרגולציה אשר התפתחו בתחום שירותי הרווחה האישיים במדינות אלה? (2) מה ניתן להסיק מהם על מודל אפשרי לרגולציה בתחום שירותי הרווחה האישיים?

"מיזמים משותפים לשלטון המקומי ולמגזר הפרטי: ממינוף הפיתוח הכלכלי למימון תשתיות ולפיתוח חברתי"

אנה חזן, לשעבר מנהלת האגף לפיתוח מקומי, משרד הפנים

ההרצאה מבוססת על מחקר גישוש העוסק בזיהוי מגמות עיקריות בשותפויות מוניציפליות-פרטיות בישראל של שנות ה-2000. בניגוד לשנות ה-90 שאופיינו בפרויקטים כלכליים-עסקיים גדולים, שהמעורבות המוניציפלית בקידום נבעה בראש ובראשונה מתרומתם הצפויה לפיתוח המקומי, אנו עדים בעשור האחרון להתרחבות התופעה של פיתוח תשתיות מוניציפליות ושירותים חברתיים, שהרשויות המקומיות מעדיפות או נאלצות להקים ולתפעל באמצעות המגזר הפרטי: הסכמים מסוג BOT ו-PFI. כיצד באה לידי ביטוי מעורבות השלטון המרכזי בגיבוש השותפויות הללו? גישה מגבילה, גישה פאסיבית, או עידוד ואפילו כפיית שותפויות בתחומים מסוימים? מבחינתה של הרשות המקומית, מדובר באמצעי למימון חוץ-תקציבי של שירותים מוניציפליים, בגלל מגבלות תקציביות מחריפות; אם כי בפועל גלומות בשותפויות הציבוריות-הפרטיות התחייבויות תקציביות עתידיות משמעותיות ועלויות מימון גבוהות. ייתכן גם שמדובר בתפנית בסדרי קדימויות של ראשי רשויות מקומיות, שאינם מתמקדים רק בפיתוח כלכלי וביצירת מקורות הכנסה לרשות המקומית, שכן רוב המיזמים הללו אינם מיועדים לעשיית רווח על ידי הרשות המקומית, אלא מכוונים בעיקר לשיפור איכות החיים של התושבים וליצירת אקלים נוח לעסקים ולטיפוח תשתיות חברתיות. אפשר לטעון, שעל רקע שחיקת מנגנוני מדינת הרווחה ברמה הלאומית, משקפות התמורות במאפייני השותפויות המוניציפליות-הפרטיות, ובפרט הכניסה למיזמים בתחום הרווחה החברתית, את התפתחותה של כלכלת רווחה מקומית, כאשר הדגש ביוזמה המקומית כבר אינו ממוקד כבעבר בתשתיות פיסיות ובפיתוח כלכלי, אלא גם בתשתיות חברתיות שהזנחו על ידי הכלכלה הניאו-ליברלית. היוזמה

להתקשרויות בתחום הרווחה החברתית באה מהרשויות המקומיות עצמן ואיננה נכפית עליהן מלמעלה, כמו במקרה של תשתיות ביוב ותחבורה. יתרה מזו, יוזמתן של רשויות מקומיות בתחום החברתי היא לאו דווקא בתחומי שירותים אותם מחויבות הרשויות המקומיות לספק. דומה, שבהתאם לשינוי באופיין של השותפויות המוניציפאליות- הפרטיות, השתנתה גם הפריסה הגאוגרפית של המיזמים: פחתה הדומיננטיות של מטרופולין תל אביב והפרויקטים המשותפים בולטים יותר בשוליו וגם באזורי פריפריה לאומית. מסתבר אפוא שדווקא רשויות מקומיות חלשות יחסית נזקקות להסכמי BOT ודומיהם כשיטת מימון למרות עלויותיה הגבוהות, בעוד שגזברי רשויות איתנות פוסלים דרך זו של מימון.

"בין איכות ביצועים להשתתפות - יחסי בירוקרטיה-דמוקרטיה בשלטון המקומי בישראל"

אורית דיניסמן, ביה"ס למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

אחת הסוגיות המרכזיות בחקר המינהל הציבורי היא יחסי בירוקרטיה-דמוקרטיה. יחסים אלו נתפסים לא פעם כיחסים קונפליקטואליים בעיקר על רקע המתח בין השתתפות לאיכות הביצועים. המתח נובע מגישה וובריאנית של הבירוקרטיים, הרואים עצמם כמומחים, הפועלים לטובת הציבור ומחויבים לפעול לשיפור ביצועים, בעוד שיתוף התושבים בקבלת החלטות נתפס בלתי יעיל ומסורבל. מנגד, עומדת הגישה הדמוקרטית של השתתפות כמבנה מפתח לפיקוח על השלטון, לייצוג מגוון דעות ולגיבוש אזהרות עירונית (Stiven, 2001). אומנם סוגיה זו אינה חדשה, אולם ניתן להצביע על מגמה של החרפת הבעיה בשני העשורים האחרונים עם כניסת הניהול הציבורי החדש (Box, 2001).

על מנת לחזק את הדמוקרטיה המקומית מציעה הספרות שני סוגי תהליכים: הסוג הראשון כולל תהליכי שיתוף בירוקרטיים מלמעלה למטה ביוזמת השלטון המקומי, המקרבים את השלטון לציבור כלקוחות וכאזרחים. לפי גישה זו למינהל הציבורי תפקיד אקטיבי בחיזוק ערכים דמוקרטיים (Robert, 2008). הסוג השני, כולל תהליכי השתתפות דמוקרטיים מלמטה למעלה ביוזמת האזרחים עצמם. תהליכים הכוללים את התחזקות החברה האזרחית ועליה במעורבות אזרחית של פרטים (Barber, 1998).

המחקר מתבסס על תהליכים מהסוג הראשון ועוסק בחקר השאלה כיצד תהליכים בירוקרטיים משפיעים על תהליכים דמוקרטיים במקרה של השלטון המקומי בישראל. מכיוון שהמחקר מתמקד בבירוקרטיה הישראלית, הוא מתייחס למאפייני הייחודיים ולתמורות שחלו בה במרוצת השנים. המחקר יעסוק בפיתוח מודל תיאורטי המבוסס על תיאוריית הבחירה הרציונאלית וגישת המוסדיות החדשה ויבחן את הביטוי האמפירי של הקונפליקט בין איכות הביצועים להשתתפות.

המחקר מתבסס על הגישה הפוזיטיביסטית וכולל בחינה אמפירית של ערכים בירוקרטיים ודמוקרטיים ושל קשרי הגומלין ביניהם. הקשרים יבחנו במדגם מיצג של רשויות מקומיות (ערים, מועצות מקומיות ואזוריות) ושל ועדים מקומיים (ועדי יישובים, מנהלות קהילתיות ורובעי שכונות) בישראל.

דת מדינה ומדיניות ציבורית

יו"ר: ד"ר גיא בן פורת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

"מהפכה ללא מהפכנים" – שירות אזרחי לחרדים"

גלעד מלאך, בית הספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית

בשנת 2007 נפתח לראשונה שירות אזרחי לחרדים בהתאם ל"חוק טל". כארבע שנים לאחר פתיחת המסלול כבר שירתו בו למעלה מ-1,500 חרדים בשנה. השירות האזרחי לחרדים יחד עם מסלולים שונים שהושקו לחברה החרדית (צבא לחרדים, אקדמיה לחרדים) יוצרים שינוי ניכר במבנה החברה החרדית ובאופייה. כלל המסלולים הללו נעשו באופן הסדרי תוך הסכמה ושיתוף פעולה של גורמים בתוך החברה החרדית. ההרצאה תעסוק במדיניות בה נקטו מעצבי השירות האזרחי בכדי ליצור "מהפכה שקטה" בחברה החרדית.

מסלול השירות האזרחי לחרדים תוכנן בצורה מעמיקה במועצה לביטחון לאומי ולאחר מכן בועדת עברי. תכנון זה קבע את מטרות השירות האזרחי לחרדים ואת אופן הפעולה שלו. עם זאת, מנהלת השירות האזרחי-לאומי נאלצה לעמוד עם הקמת מסלול השירות האזרחי לחרדים מול לחץ של בג"ץ וביקורת של הכנסת, התקשורת ומבקר המדינה. בנוסף לכך, נאלצו ראשי השירות להתמודד עם הצורך בבניית אמון בתוך החברה החרדית ויצירת קשרים עם מנהיגים ומועמדים פוטנציאליים לשירות. הפער בין התכנון המקורי והלחצים השונים יצר מתח בסוגיות של כמות מול איכות ושירות בתוך הקהילה לעומת שירות מחוץ לקהילה.

בכדי להבין כיצד הצליח השירות האזרחי להגיע לקהל יעד רחב בזמן קצר ברצוני להתייחס לשלושה מרכיבים של בניית ההסדרות הקשורה לשירות האזרחי לחרדים: תנאים מסייעים לצמיחת השירות: החלשות רעיון כור ההיתוך, שינויים דמוגרפיים, לחץ כלכלי. דרך בניית הסדרות: מהלך מדורג, עמימות תקשורתית ושיווק זהיר, התבססות על מסלול מתפתח. אופי השירות: הרחבת האוטונומיה, תפקיד ה"חרדים החדשים" במסגרת השירות וייחודו של השירות האזרחי לחרדים. הבנת אופן ההקמה של השירות האזרחי לחרדים תשמש בהרצאה כמקרה מבחן לדרך הפעולה של המדיניות הציבורית ביחס לחרדים בשנים האחרונות.

"הזזת מחיצות ופריצתן: בין רב-תרבותיות ושינויים מזדמנים במערכת החינוך"

ד"ר איתן שיפמן, המכללה האקדמית ספיר

מערכת החינוך בישראל מפוצלת בעיקר על בסיס דת, לאום וסוג ההקפדה הדתית. אולם, קיימות היום מספר יוזמות חינוכיות אשר סוטות מן הדפוס המקובל הזה. מדובר ביוזמות שמטשטשות את ההפרדות הממוסדות בין יהודים וערבים ובין חילוניים, דתיים וחרדיים, וגם ביוזמות שמגבירות את הבולטות של מאפייני זהות אחרים מלבד לאום, דת והקפדה דתית והופכות את מאפייני הזהות האלה לבסיס רעיוני מכונן לבתי ספר חדשים. מאמר זה שואל האם השינויים המתהווים בחלוקה הפנימית של מערכת החינוך מעידים על פתיחות גוברת לרב-תרבותיות במערכת החינוך או האם התופעה נובעת מתגובות מזדמנות (באופן אד הוק) של רשויות לסגל את עצמן ליוזמות של קבוצות אינטרס ויזמים חברתיים שונים? המאמר מבחין בין פתרונות רב-תרבותיים אשר מבוססים על הערכה שקולה באם קבוצה זו או אחרת ראויה להכרה בייחודיותה, לעומת פתרונות מזדמנים שנקבעים מבלי שמתקיים דיון על ההצדקה המוסרית בהכרה ותמיכה בקבוצה מסוימת. חלקו האמפירי של המאמר דן בשלושה מקרים שקוראים תיגר על דפוסי חלוקה מקובלים במערכת החינוך: בתי ספר ברשת מעיין החינוך התורני שמקבלים תלמידים ממשפחות שאינן חרדיות, בתי ספר תל"י שמציעים לימודי יהדות מתוגברים בבתי ספר ממלכתיים לא דתיים, ובתי ספר ברשת "יד ביד" שמציעים חינוך דו-לשוני לתלמידים יהודים וערבים ביחד.

"מדדי החילון"

שלומי ששון, האוניברסיטה העברית

אזרח איטלקי, שומר חוק בדרך כלל, קיבל בשנת 1994 קנס על סך 400,000 לירות² שהם שווי ערך לכ- \$200. את הקנס הוא נדרש לשלם בשל סירובו לקיים את חובת הבחירות הנהוגה באיטליה. אי-מילוי חובתו האזרחית לא נבע מחוסר שביעות רצון מהמפלגות או מהמתמודדים המעמידים עצמם לבחירה, אלא בשל הימצאותו של הצלב הנוצרי במבני הציבור המשמשים כמרכזי בחירה. אף שבמרכז הבחירה של אותו אזרח, בבית חולים בקונאו, לא היה צלב כלל, טען האזרח שהימצאות הצלבים במרכזי הבחירה השונים, מהווה פגיעה בחופש המצפון והיא איננה חוקתית. ערעורו על הקנס נבע ממניעים אידיאולוגיים חילוניים.³ בית המשפט החוקתי באיטליה קיבל את הערעור, ובהחלטה מס' 4273 שהתקבלה בשנת 2000, נקבע כי בכל האתרים של המנהל הציבורי במדינה, ובמיוחד בבתי הספר, תישמר הנייטרליות בנוגע לדת ותיאסר הצגת סמלים של הדת בפומבי. לרוב סוגיות מעין אלה מוזכרות כאשר נידונה שאלת יחסי הדת והמדינה, אך כאן מוזכר מקרה זה מסיבה אחרת, והיא ניתוח והבנה של מדידת החילוניות, הן של מוסדות או למעשה המדינה, והן של אנשים פרטיים.

לרוב, המחקר העוסק במהות של מושג החילוניות, מייחס לו ערכים כגון: ליברליזם, הומניזם, רציונאליזם, אימננטיות, אינדיבידואליזם, הסרת הקסם מן העולם, מודרניזציה, פלורליזם וסובלנות ועוד. אך כיצד ניתן לזהות רמות שונות וסוגים שונים של חילוניות? האם ניתן להגדיר עוצמות שונות של חילוניות? לכנס הנדון מוצע לדיון מודל למדידת חילוניות, הכולל שלושה סוגים של הבחנה: א' – הבחנה בין Secularism ל-Laicism ול-Nonconfessionality; ב' – הבחנה בין חילוניות אידיאולוגית לחילוניות הדוניסטית; ג' – הבחנה בין חילוניות במסגרת דת הלכתית לדת אמונית.

החילוניות איננה חד-ערכית ואיננה ליניארית ופשוטה. המודל המוצע מאפשר שרטוט מפה של חילוניות, וניסיון למקם את החילוני במרחב הקטגוריזציה הרב-ממדית המוצעת. מודל שלושת הצירים הללו, יכול לאפשר הבנה של האופי והעוצמה של חילוניות מסוג אחד, בשונה מחילוניות מסוג אחר. מעבר לכך, מודל זה מוביל למסקנה לפיה האקטיביזם החילוני בישראל הוא מובחן, שונה, ואולי אפילו ייחודי.

² המטבע האיטלקי לפני שהונהג היורו.

זהות ישראלית

יו"ר: יו"ר ד"ר משה ברנט, המחלקה לסוציולוגיה, תקשורת ומדע המדינה, האוניברסיטה הפתוחה

"בית משפט העליון כמעצב זהות ישראלית"

אבינבב שלי, אוניברסיטת תל אביב

המחקר בנושא "בית משפט עליון חוקתי ותפקידו במשטרים דמוקרטיים", ההיבטים הפוליטיים והמשפטיים של הקמת בית משפט עליון חוקתי במבט השוואתי: ישראל וארה"ב, תעסוק בשאלה המרכזית והיא: **למה בתי משפט חוקתיים מוקמים במשטרים דמוקרטיים?**

עבודת המחקר מבקשת לפתח טיעון תיאורטי ניאו-מוסדי, היפותזה אלטרנטיבית לגישות התיאורטיות הקיימות להסבר שאלת המחקר. לפיכך, **טענת המחקר המרכזית היא: בתי משפט חוקתיים מוקמים בעיתות משבר פוליטי כדי לשמש אליטות נגד פוליטיות, בשעה שאליטות פוליטיות מתחרות עומדות בפני התפרקות.**

הטענה המרכזית במחקר מלמדת, כי רק בעיתות משברים פוליטיים המתחוללים בקרב האליטות הפוליטיות הפועלות במשטרים דמוקרטיים נצפה להקמתן של בתי משפט חוקתיים המשמשים "כפיתרון מבני" ומכשיר בידוי האליטות החדשות לפירוק עוצמתם הפוליטית של האליטות הישנות. לפיכך, **השערת המחקר היא: הסבירות להופעת בית משפט עליון חוקתי תעלה כאשר מתקיימים התנאים הבאים:**

(1) **קיים משבר פוליטי.**

(2) **קיימות אליטות נגד פוליטיות לאליטה השלטת.**

(3) **האליטה השלטת עומדת בפני התפרקות.**

מבחינה מתודולוגית, את טענת המחקר אני עומד לבחון בהיבט השוואתי⁴. לפיכך, אייחד פרק לבדיקת התנאים הפוליטיים לקמת של בית משפט לחוקה, בנוסף לארה"ב וישראל, בדמוקרטיות נבחרות בהתאם לספרות המתודולוגית המחקרית של מדע המדינה. בהתאמה, במסגרת המחקר ההשוואתי, אערוך בדיקה היסטורית בה אבחן את התנאים הפוליטיים שקדמו בסמוך למועד הקמתו של בית משפט חוקתי בכל אחת מהמדינות הדמוקרטיות.

הטענה המרכזית בעבודת המחקר היא אפוא, כי רק בעיתות משבר משטר מבני נוצרים התנאים לייסוד הקמת בית משפט לחוקה, בין אם במסגרת בית משפט עליון קיים ובין אם כישות שיפוטית נפרדת. זוהי טענה כללית שאינה מתייחסת רק לישראל אלא גם למשטרים דמוקרטיים אחרים ולמעשה לכל המשטרים, שהרי שינוי מן הסוג של הוספת פונקציה חדשה בדמות "בית משפט לחוקה" אינה יכולה להתקבל, כמעט מתוך הגדרה, בתהליך של שינוי תוספי נורמאלי. זהו שינוי מבני רציני ורק בעיתות משבר פוליטי ניתן לחשוב על פתרונות בדמות בית משפט לחוקה. הטענה היא תיאורטית, כללית ומתייחסת לכל הדמוקרטיות. ישראל היא מקרה בוחן מעניין מיוחד⁵ לטענה התיאורטית בעבודת המחקר. לפיכך, התרומה התיאורטית בעבודת המחקר היא להסביר מדוע מבנים כאלה - "בתי משפט לחוקה" - קמים, ותפקידם במשטרים דמוקרטיים? ההסבר התיאורטי המוצע במסגרת המחקר, יפה אפוא, לא רק להארת המקרה הישראלי, אלא גם להסבר תופעות השוואתיות⁶.

"מיהו ישראלי? תשובות שונות לשאלת ה'ישראליות'"

ד"ר ירדן ענב, מרכז אונ' אריאל

תקציר: **המאמר דן בשאלה מהם גבולות הקולקטיב הישראלי ומיהו ה'ישראלי'. המאמר מציג מספר זהויות ישראליות שונות העולות מתוך ראיונות עומק שנערכו עם סטודנטים ישראלים במכללה ישראלית בשומרון בשנים**

⁴ . בעקבות גישתם של Przeworski & Teune, אני ישתמש באסטרטגיית מחקר השוואתי המכונה "Most similar cases" שמשמעה בחירת מדינות דומות מבחינתם של משתנים מרכזיים. בחירת מספר מדינות בעלות משטרים דמוקרטיים, פרלמנטרים ונשיאותיים, בנוסף לארה"ב וישראל יאפשר לנו לקבל ממצאים ברמת הכללה גבוהה יותר כדי להסביר תופעת הקמתם של בתי משפט חוקתיים במשטרים דמוקרטיים.

⁵ . מה שהופך את המקרה הישראלי למקרה בוחן מעניין במיוחד הוא, שלא במרבית מקרים אחרים במדינות דמוקרטיות אחרות, בהן קיימת חוקה פורמאלית, הרי שב ישראל ישנה מציאות בה אין חוקה פורמאלית.

⁶ . מחקר השוואתי משרת כמה מטרות בנייתו פוליטי. השיטה מחדדת את מודעות החוקר להבדלים בלתי צפויים ולקווי דמיון מפתיעים בין המקרים השונים, ומקנה תחושה של ריחוק מסוים מהסביבה המוכרת, ומונעת תגובה צרת אופקים לסוגיות פוליטיות.

2004-5. מהשאלות המרכזיות שידונו במאמר היא שאלת האזרחות הישראלית כמסמן-זהות משותפת כוללנית, לעומת הזהות המצומצמת יותר, שמסומנת ע"י הלאומיות היהודית (הציונות). בנוסף, המאמר ידון במקומו ודמותו של האחר הלא-יהודי כמגדיר הקולקטיב הישראלי.

עברו יותר ממאה שנים מאז הכריז תאודור הרצל על חזונו להקמת מדינה ליהודים. האידיאולוגיה של הציונות הפוליטית התעצבה באירופה אל מול האחר (Other) ה'לא-יהודי', ושאפה ליצור 'יהודי חדש'. הציונות הפוליטית אומנם סימנה את גבולות האומה עפ"י הדת (יהדות), אולם הקמת מדינה ישראל ב-1948 קבעה גבולות חדשים לקולקטיב הישראלי (אזרחות). מיהו, אם כן, ישראלי? כיצד ישראלים תופסים את עצמם ומי לדעתם נכלל בקולקטיב הישראלי? האם זהו קולקטיב דתי, לאומי או אזרחי?

המחקר עליו מבוסס המאמר התבצע בשנים 2004-5 ונערך בשיטה איכותנית-אתנוגרפית של תצפית-משתתפת. מלבד איסוף וניתוח של טקסטים תרבותיים שונים הקשורים לתרבות ישראלית, המחקר כלל ראיונות-עומק עם מעל לשלושים סטודנטים במרכז האוניברסיטאי אריאל (אז: מכללת יו"ש). במהלך הראיונות הסטודנטים סיפרו למראיין על עצמם, וכיצד הם מבינים את הזהות הישראלית שלהם.

הממצאים העולים מהמחקר האתנוגרפי מציירים מספר אלטרנטיבות אפשריות ל'ישראליות' (זהות ישראלית) במאה ה-21, כולן מקיימות דיאלוג עם הציונות. הראשונה היא הזהות הישראלית היהודית-דתית (דתית-לאומית), השנייה היא הישראליות היהודית הלא-דתית (החילונית), השלישית היא ישראליות ציונית של עולים-חדשים, והרביעית היא ישראליות לא-ציונית של ערבים-ישראלים.

"מעשה במוכרת תפוחים: על המתח שבין 'אזרחות ישראלית' לבין 'אזרחות חרדית' בישראל"

ד"ר אהוד (אודי) שפיגל, מרצה במכללה האקדמית ת"א-יפו, במרכז הבינתחומי בהרצליה ובמחלקה למדע המדינה באוניברסיטה העברית

"מעשה במוכרת תפוחים שעמדה בשוק של העיירה והכריזה על מרכולתה. עבר קוזאק אכזר והפך את סל התפוחים שלה. החלו העוברים ושבים לחטוף תפוחים ואילו המוכרת עמדה וצעקה. אמר לה עובר אורח: 'מה את צועקת? תחטפי גם את'. הסיפור הזה... הוא הבסיס למערכת היחסים בין החברה החרדית למדינת ישראל. המדינה היא הקוזאק. החרדים הם מוכרת התפוחים. כל תפוח בסל, כלומר כל תקציב והטבה, שייך להם.. בזכות כיוון שהם עוסקים בלימוד תורה. (...) הרבה מאוד ביקורת מושמעת בציבור הכללי על ההקצבות לחרדים, על ההשתמטות משירות צבאי ועל העלמות המס הרווחות אצלם... (...) הספר... מספק לראשונה את העובדות: את השיטות, האמצעים... וכן את האידיאולוגיה הצינית שמאחורי מערכת זו. הוא שם ראי מול פרצופה של החברה הישראלית ומוכיח שבכל מה שקשור לחרדים, קורה לה הדבר השנוא עליה ביותר – היא יוצאת פראירית" (אילן 2000, כריכה)

הדברים נכתבו ע"י העיתונאי שחר אילן לפני למעלה מעשור בספר 'חרדים בע"מ – התקציבים, ההשתמטות ורמיסת החוק' (Haredim L.T.D.), העוסק ביחס החברה החרדית למדינת ישראל. 'המעשייה' מגלמת אמירה כפולה: לכאורה, מראה הסיפור על הדרך בה רואים החרדים את עצמם ואת המדינה – מוכרת התפוחים מזה והקוזאק האכזר מזה. למעשה, אנו מבינים כי המציאות שונה: יש להם שיטות, אמצעים ואידיאולוגיה לקחת כספים מהמדינה, להעלים מס ולהשתמט מהצבא. המדינה היא (אולי) 'מוכרת התפוחים' האמיתית.

במובנים של שיח האזרחות המקובל במערב, הספר מציג הפרות גסות של החוזה בין האזרח לבין מדינתו ע"י החרדים. העיסוק בשלילי ובסוטה (בחרדים) מבהיר מה ראוי לעשות במסגרת הקולקטיב ואיך ראוי היה לפעול. הוא משקף בכך את 'האזרח הראוי' על התנהגויותיו ונאמנויותיו, ומצביע על הנורמות חברתיות ראויות.

הספר, הדן בסוגיות אזרחיות בסיסיות כמו פרנסה, עמדות פוליטיות ואי-התגייסות לצבא, מהווה נקודת מוצא לבחינת מערך היחסים בין החברה הממלכתית בישראל לבין החברה החרדית לאור תפיסות שונות של אזרחות.

החרדים מתפקדים תחילה בתור סוג של 'אחר' בקולקטיב היהודי בישראל, תפקיד המסייע להם לשמר את נבדלותם החברתית ולראות עצמם בתור אלטרנטיבה משמעותית למפעל הציוני.

בנוסף לכך, מציבים החרדים למעשה תפיסת אזרחות אלטרנטיבית לתפיסות האזרחות הישראליות המקובלות לפי המחקר, המגלמות את הטוב והראוי בחברה בהקשרים של שיח ליברלי, רפובליקני ואתני (ראה: פלד ושפיר 2005). 'תפיסת האזרחות החרדית' (הקרובה לשיח האתני אך נבדלת ממנו) מחשיבה היבטים כמו לימוד תורה, עזרה הדדית ותרומה חברתית, המתבססים על חברה אזרחית עצמאית. הבהרת ההבדלים בין תפיסות האזרחות הישראליות לבין האזרחות החרדית יכולה לסייע לנו להבין פערים בתרבות הפוליטית במדינת ישראל, אך גם מעלה

תהיות על העתיד המשותף בישראל. נוכל לראות כי בתוך ליבת המחלוקת בישראל מצויים יחסי בידול וניכור בין אוכלוסיות, לצד פערים גדולים בתפיסות האזרחות הראויה וכן מחסור בחינוך דמוקרטי החשוב לקיום חברה סובלנית ופלורליסטית.

"גבולות הזהות הישראלית במדור "אחרי מות" בעיתון הארץ 2001-2010"

ד"ר לחובר עינת, מכללת ספיר

ד"ר גבריאל-נורי דליה, אוניברסיטת בר-אילן ומכללת הדסה

המאמר עוסק ב-Obituaries (להלן מאמרי הספד) שהתפרסמו במדור "אחרי מות" בעיתון הארץ בשנים 2001-2010. מאמרי הספד הינם חיבורים ביוגרפיים קצרים על אנשים שנפטרו המתפרסמים בעיתונים היומיים מזה מאות בשנים וזכו לעדנה בשנים האחרונות. מטרת המאמר: (1) לזהות את תפיסת הזהות הקולקטיבית הישראלית בעיני האליטה בעשור האחרון; (2) לזהות את הערכים העכשוויים המבנים את הנרטיב הלאומי המודרני כפי שהוא נתפס בעיני האליטה ולקבוע האם הם מקדמים או מאתגרים את הנרטיב המסורתי; (3) לבדוק את תפקיד הארץ בעיצוב הנרטיב הלאומי.

המאמר מבוסס על מפגש בין ספרות סוציולוגית הדנה בזהות ישראלית קולקטיבית לבין תאוריית "הבניית המציאות" מתחום לימודי התקשורת, שרואה בתקשורת ההמונים מכניזם אידיאולוגי הנמצא בשליטת קבוצות דומיננטיות. כמו כן, המאמר מבוסס על ספרות הדנה בתפקיד העיתונות בבניית זהות לאומית ישראלית.

נערכו שני נתוחים אמפיריים: נתוח כמותי של המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הדמויות הישראליות המונצחות ב-799 מאמרי הספד שפורסמו במדור בתשע שנותיו במטרה לזהות את הקולקטיב הישראלי המשתקף במדור. כן, נערך נתוח נראטיבי שמטרתו לאפיין את הנראטיב הלאומי.

שני הנתוחים מצביעים על מתח בין שתי מגמות סותרות. מצד אחד, הנתוח הסוציו-דמוגרפי מצביע על כך שהמדור משקף את הסדר החברתי הקיים, שכן הדמויות המונצחות מציגות מפה חברתית הומוגנית והגמונית. מצד שני, הנתוח הנראטיבי העלה גם ניסיונות לרענן את הנראטיב הלאומי על ידי כך שהוא אמנם נותר נאמן לערכים מסורתיים, אולם בו-בזמן מתקדם ברוח יותר מודרנית.

ממצאי המחקר משקפים את הפער בין הבניית זהות קולקטיבית ישראלית, המהווה אמת מידה אידיאלית, הקיימת במישור המופשט והסמלי לבין השינויים המבניים שחלו בחברה הישראלית בעשורים האחרונים, ושכמעט אינם באים לידי ביטוי במדור.

"עבודת הכרונולוגיה": פרספקטיבה ביצועית על אופני יצירתה של הזהות הלאומית"

לירון לביא, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל-אביב

המאמר מציע, כי התהליכים אשר מבנים את תחושת השייכות הלאומית למקום, לבית, למולדת, אשר נותרים על פי רוב שקופים ובלתי מורגשים, נחשפים לנוכח סימון לא יציב של גבולות המדינה. קבוצות המתגוררות במרחבים כאלה מתמודדות עם חוסר וודאות באשר לעתידן במקום ובאשר לעתידו של הקשר בין האזור לבין יתר המרחב הלאומי. חוסר הודאות באשר למרחב מייצר בקרב קבוצות אלו דפוסים טמפורליים יחודיים, אשר חושפים את "עבודת הכרונולוגיה" הכרוכה ביצירתה של תחושת השייכות הלאומית. טענות אלה נבדקו על המקרה של ההתיישבות היהודית ברמת הגולן.

תפיסת הכרונולוגיה הלאומית המוצעת במאמר נשענת על התיאוריה הביצועית (Performance Theory) של ג'ודית באטלר, אשר עוסקת בזהות המגדרית כתוצר של ביצוע או הופעה, שמטרתם לחקות ולשחזר את המקור המדומיין של הזהות המגדרית. בהמשך לכך, אני מציעה כי הכרונולוגיה הלאומית איננה רצף טבעי וניטרלי עליו נעה הלאומיות- אלא היא תוצאה של ביצוע חוזר ונשנה של פרקטיקות טמפורליות שנועדו לסדר את רגעי-ההווה הלאומיים על פני רצף כרונולוגי ו"להחזיר את הלאום אל תוך ההיסטוריה". באמצעות המושג "עבודת הכרונולוגיה", אני מציעה כי הזמן הכרונולוגי עליו מונח, לכאורה, הסיפור הלאומי הינו תוצאה של עבודת-זמן בלתי פוסקת, שמטרתה לסדר את הסיפור הלאומי ובכך להעניק לו משמעות.

ניתוח שיח של העיתונות המקומית ברמת הגולן במהלך שנות ה-90 מראה כי חוסר הודאות המתמשך באשר לעתיד ההתיישבות ברמת הגולן משבש את רצף הזמן ומייצר דפוסים טמפורליים שונים, כגון יצירת חיבור בין העבר הציוני למקורותיה של ההתיישבות היהודית בגולן, שאיפה "לרדת מסדר היום" בהווה ודמיון העתיד. "עבודת

הכרונולוגיה" הזו נועדה לסדר-מחדש את הרצף הכרונולוגי שהשתבש, ויש בה כדי ללמד אותנו על הבנייתה של תחושת השייכות הלאומית גם במרחבים שאינם נתונים במחלוקת.

ישראל בנבכי הפוליטיקה

יו"ר: מר צביקה ליבמן, המחלקה ליחסים בינלאומיים, אוניברסיטת חיפה

"האם הונה מנחם בגין את ג'ימי קרטר בקמפ דייוויד?"

ד"ר זיו רובינוביץ, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, וחוקר במרכז מורשת מנחם בגין

הקפאת הבנייה בהתנחלויות בשטחים הייתה נושא לעימות חריף בין נשיא ארה"ב ג'ימי קרטר וראש ממשלת ישראל מנחם בגין. הוויכוח החל בסיום ועידת קמפ דייוויד בספטמבר 1978. בלב הוויכוח עמדה ההבטחה לכאורה שנתן בגין לקרטר בלילה האחרון של הוועידה (16 בספטמבר 1978) להקפיא את הבנייה בהתנחלויות במשך זמן המשא-ומתן. בגין התעקש שהוא רק הבטיח לחשוב על ההצעה של קרטר להקפיא את בנייתן של התנחלויות חדשות בזמן המשא-ומתן (על האוטונומיה לפלסטינים). קרטר ומזכיר המדינה סירוס ואנס טענו ללא לאות כי בגין קיבל את הצעת קרטר במהלך הפגישה הגורלית. עם זאת, הם טענו, למחרת בבוקר כתב בגין לקרטר התחייבות שונה לחלוטין מזו שהסכים לה, התחייבות שהייתה בלתי מקובלת, ומכאן בגין הונה את קרטר.

על בסיס הזיכרונות וההתבטאויות של קרטר וואנס, ההתבטאויות הפומביות של בגין והדיווחים התקשורתיים מאותה עת נראה היה שהתהווה בין ההאשמות האמריקניות וקו ההגנה הישראלי לא ניתן לגישור. מסמכים ששחררו לאחרונה בארכיון המדינה בירושלים מאירים את סאגת הקפאת ההתנחלויות באור חדש, שמציג תמונה רחבה יותר של הוויכוח. אף כי המסמכים אינם פותרים את החידה לחלוטין, הם מספקים הקשר מדויק יותר לתקרית ומאתגרים את הגרסה האמריקנית לאירועים. למעשה, רישום הפגישה הגורלית של ה-16 בספטמבר 1978 שרשם היועץ המשפטי לממשלה דאז, פרופ' אהרן ברק, הוא מפורט וממוקד מאוד, ומחזק את גרסת בגין לאירועים.

"בעיית לגיטימציה באיחוד האירופי: בחינה מחודשת של הנחת ההתכנסות"

אודליה אושרי, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית

חדשות לבקרים מואשמים מוסדות האיחוד האירופי באי מתן דין וחשבון (accountability) לאזרחי האיחוד, ואלו מצידם קולם המסתייג נשמע יותר ויותר בסקרי דעת קהל ומבקש להקפיא את המשך תהליך האינטגרציה. מהבחינה הזו נראה שנוצר לאורך שנות התגבשותו של האיחוד מה שמכנה עציוני (Etzioni 2007) 'גרעון קהילתי', מצב שבו אין התאמה בין רמת האינטגרציה הגבוהה של האיחוד לרמת הקהילה שעומדת בבסיס האיחוד. מחקר זה יבקש לבחון האם קיימת (לאורך זמן) התקרבות בין הערכים של אזרחי אירופה (בכל מדינה חברה) לערכים הדמוקרטיים עליהם מושתתים מוסדות האיחוד. שאלת מחקר זו מתבססת על הנחת ההתכנסות (congruence hypothesis), לפיה יציבות של מוסדות תלויה במידת הקרבה (proximity) בין הערכים של האזרחים לבין הערכים העומדים בבסיסם של מוסדות. על פי הנחת ההתכנסות ככול שהקרבה גדולה יותר, כך המוסד יציב יותר (Almond and Verba 1963; Eckstein 1966; Eckstein and Gurr 1975; Inglehart and Welzel 2005: 186-190). ההיגיון העומד מאחורי ההנחה הוא פשוט – אם אין קרבה בין הערכים של המוסדות ובין אלו של האזרחים, המוסדות לא ייתפסו כלגיטימיים בעיני האזרחים, ולכן לא יהיו יציבים. אם קרבה כזו לא תימצא, הדבר יוכל להוות הסבר למשבר שהאיחוד האירופי עובר בשנים האחרונות.

המחקר המוצע הוא מחקר דינאמי (process tracing), בו אני שואלת על השתנות בערכים דמוקרטיים עם הזמן ומתבססת על שלושה גלי סקר הערכים האירופי (EVS). (1) ניתוח תוכן יבוצע על טקסטים מכוננים של האיחוד האירופי. ערכים ליברל דמוקרטיים יחולצו בניתוח תוכן מאמנת ליסבון, ממגילת זכויות אדם (שתיהן נכנסו לתוקף לפני שנה) ומתנאי קופנהגן, תנאים שבהם מדינות מועמדות לכניסה לאיחוד צריכות לעמוד. (2) ערכים אלו ייבדקו בסקר הערכים האירופי ותיבחן: (1) (א) מידת הקרבה של ערכים אלה בכל מדינה אל ערכי האיחוד בכל סקר/נקודת זמן ו (ב) מידת הקרבה של ערכים אלה בין מדינות בכל סקר/נקודת זמן; (2) השוואת מידת הקרבה בין ערכי המדינות השונות והאיחוד בכל נקודות הזמן כדי לבחון את שאלת ההתקרבות בין המדינות לאיחוד.

"הגירה בינלאומית ומדיניות ההגירה בישראל - המתח בין 'מאזן אומה-מדינה' לבין זכויות-אדם למהגרים - היבטים תיאורטיים במבט השוואתי"

מר ליבמן צביקה, אוניברסיטת חיפה, ביה"ס למדע המדינה, המחלקה ליחסים בינלאומיים

במדינת ישראל הוגדרו עד כה סוגיות ההגירה בהתייחס להגירה הבינלאומית כבעיות של עבודה ומעסיקים, 'עובדים' זרים ו-'עובדים זרים לא-חוקיים'. בניגוד לכך, באירופה, מאז תום המלחמה הקרה, מוגדרת המדיניות כלפי ההגירה הבינלאומית כסוגיה מורכבת המערבת, בנוסף למדיניות של הגירה, מדיניות ביטחון פנים ועירוב סוגיות הגירה וביטחון במדיניות החוץ.

בישראל מעריכים את מספר המהגרים שהגיעו עם זרמי ההגירה הבינלאומית בין 300 ל-400 אלף בני-אדם. השוואות של סוגיות ההגירה של ישראל לאלו של מדינות המערב העשירות באירופה והגידול באוכלוסיות המוסלמיות שבקרבתן; וכן השוואה לגידול בהגירה ההיספאנית אל ארצות-הברית, מאירים על הבעיות שעלולה לחולל ההגירה בישראל, זאת בהתחשב בפוטנציאל של זרמי הגירה גדולים הפוטנציאליים לכיוונה. מדינת ישראל יכולה למצוא את עצמה עוד כשני עשורים עם כמה מיליוני בני-אדם שמוצאם מהגירה בינלאומית, בעיקר מהדרום, זאת כתוצאה מקיומם של זרמי הגירה גוברים הפועלים על-פי 'חוק כלים שלובים' ו-'מרכז גיבוש אנושי'. הגידול במהגרים יוביל בהכרח להפרה של 'מאזן אומה-מדינה' (state-to nation balance) (Miller, 2007: 2, 3), ומדינת ישראל בת 7 מליון תושבים עלולה לעמוד בפני שינוי מעמיק של זהותה כמדינת היהודים. במידה ויתרחש בישראל התהליך העובר על אירופה וארצות-הברית, מדינת ישראל עלולה להפוך בעתיד הלא-רחוק למדינה רבת גזעים ותרבויות עם ריבוי של שסעים דתיים, חברתיים ותרבותיים עמוקים. מניעת תהליך זה בשל הסיכון הטמון בו לביטחון הלאומי, כורך בחובו הפרת קודים של זכויות-אדם גלובליות ולפיכך במדיניות כלפי ההגירה קיים מתח מובנה בין מדיניות הביטחון מהגירה בשל בעיות ביטחון הלאום המזוהה עם מדינתו, לבין זכויות אדם גלובליות.

זהות, גבולות עבודה ומהגרים

ד"ר בקי קוק, המחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן גוריון

Security, Identity and the Bordering Process; globalization and the constitution of membership in Israel

Dr. Harel-Shalev Ayelet and Dr. Kook Becky

Borders take on multiple forms and coexist within society on a multiplicity of dimensions. Even politically democratic societies are constituted by cultural, socio-economic, and linguistic boundaries. These boundaries are dynamic and shifting, and serve to create changing levels of belonging and membership of minority groups within the society.

Physical boundaries, on the other hand, are usually seen as less dynamic, with change occurring as a result of either violent conflicts or international agreements. The appearance recently of separations walls however, has served to challenge this assumption. Indeed, these seemingly less rigid boundaries are more fluid, changing not merely as a result of international agreements but of domestic dynamics as well. Finally, rather than regulating the relationship between neighboring states, these boundaries serve to regulate the ability of minority groups to gain entrance and membership within society.

It is the purpose of this paper to examine and theorize the relationship between these parallel sets of "soft" boundaries (internal socio-cultural boundaries and external walls and fences) and their role in constituting different levels of belonging within societies. We argue that the constitution of these boundaries often reflect similar sets of political and economic interests that together regulate and monitor the ability of minority groups to gain access to membership within the said society.

The theoretical analysis will be accompanied by an examination of the case of Israel. Within this case, two sets of boundaries will be examined: the external erection of fences and separation walls, and the internal socio-cultural boundaries between Jews and Palestinians.

"גורמים המסבירים את עמדות הציבור כלפי מהגרי עבודה"

פרופ' לאה אחדות, המחלקה לכלכלה, המרכז האקדמי רופין ומכון ון-ליר ירושלים

ד"ר אקירן אמית, המחלקה למנהל עסקים והמכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין

מחקר זה בוחן את עמדות הציבור הישראלי כלפי מהגרי העבודה, כ-20 שנה לאחר תחילתה של תופעה זו בישראל. המחקר מבקש לבחון מהם הגורמים המסבירים עמדות אלו והאם עמדות אלו נשענות על תחושות איום כלכלי או לאומי של הציבור מאוכלוסייה זו. בנוסף מבקש המחקר לבחון מהם הגורמים המסבירים את הנכונות של הציבור הישראלי לתת זכויות חברתיות ואזרחיות למהגרי העבודה בישראל.

המחקר מתבסס על נתוני סקר טלפוני שבוצע על ידי מכון ב.י. ולוסיל כהן לחקר דעת קהל בישראל בנובמבר 2010. נתונים ראשוניים של סקר 2010 הוצגו בכנס מהגרי העבודה במרכז האקדמי רופין. נתוני אלו מצביעים על תחושות איום כלכלי וחברתי גבוהות יחסית בקרב הציבור הישראלי לצד נכונות למתן זכויות חברתיות. המגמה הראשונית המסתמנת בהשוואת נתוני המחקר לנתונים משנות ה-90 היא שיש הקשחה בעמדות הציבור בנוגע לכניסתם של מהגרי העבודה והאיום מהם, אך במקביל נכונות גבוהה יותר למתן זכויות חברתיות למהגרים.

במטרה להבין לעומק מהם הגורמים המסבירים את עמדות הציבור בישראל כלפי מהגרי עבודה, נבדקו באמצעות ניתוח סטטיסטי (SEM (Structural Equation Modeling מספר מודלים סיבתיים אפשריים. במודלים אלו עמדות הציבור בנוגע למדיניות (מתן זכויות חברתיות ואזרחיות) מוסברות על ידי תחושות איום שיש לציבור (איום כלכלי-חברתי ואיום לאומי) ועל ידי סדרה של משתני רקע סוציו-אקונומיים.

"Political Behavior of the Russian-Speaking Immigrant Community in Israel: Ordeal of Affinity"

Dr. Dina Zisserman-Brodsky, Ben-Gurion University of the Negev, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Politics and Government

The public opinion surveys, voting behavior, the statements made by the politicians and by the molders of public opinion of the Russian-Speaking Community systematically indicate a deep distrust and suspicion of democracy, its institutions, and emancipative values. The patterns of political behavior of this group tend to be described as "ordeal of freedom." Prevailing attitudes and perceptions are portrayed as being produced by the conjunction of previous experiences (Soviet/Russian/Post-Soviet) and existing difficulties, unconnected to Israel's discourse, power-structures and truth-generating apparatuses. Thus, immigrants' xenophobic attitudes towards Palestinian citizens are explained as a result of emotional reactions during ongoing terror attacks.

My presentation highlights the similarities in Russian and Israeli discourses, indicating ethnocentrism, ethnic stratification, the **cultivation of a siege mentality, etc. Convergence of these** discourses (which complement and reinforce each other) shapes political attitudes and behavior of the Russian-speaking community.

The proposed explanatory model of political behavior is based on two theories:

Althusser's theory of interpellation. Althusser offers the following explanation of interpellation: "We all have friends who, when they knock on our door and we ask, through the door, the question 'Who's there?' answer (since 'it's obvious') 'It's me'. And we recognize that 'it is him', or 'her'. We open the door, and 'it's true, it really was she who was there'.

Relative Deprivation (RD) theory. I explore how the advantaged (the Russian-speaking community) experience others' deprivation relative to them. The perception that advantage is unstable whereas the disadvantaged are unfairly improving their position tends to result in 'moral indignation'. When the advantaged feel that they have little control to secure their position the real or supposed gains made by the disadvantaged are perceived as the more threatening. The comparison to the less fortunate does not lead the privileged to recognize their advantage, but makes the privileged believe that it is they who are being unfairly disadvantaged.

אפקטיים לאומים ובינלאומיים של הגירה

יו"ר: טלי דינגוט אלכופר, המחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית

"עיצוב מדיניות חוץ כלפי מדינות מוצאם של 'מיעוטי-הגירה' – 'מיעוטי-ההגירה מוסלמים' באירופה לנוכח האסלאם הרדיקלי"

צבי ליבמן, המחלקה ליחסים בינלאומיים, אוניברסיטת חיפה

מדיניותה של אירופה ומדינותיה כלפי מדינות המזרח התיכון 'הגדול' מושפעת משני גורמים משולבים. הגורם הראשון הוא פנימי. 'מיעוטי-ההגירה המוסלמים' המשפיעים בנוכחותם על מדיניותה של אירופה כלפי המזרח התיכון (מדינות מוצאם) בשל השונות במאפייניהם בעיקר (1) בדפוסי זהותם; (2) במימד הדמוגרפי; ו-(3) בדפוסי התערותם. הגורם השני הוא חיצוני. האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי משפיע על אירופה בכמה מימדים עיקריים: (1) באיומים גלויים כלפי אירופה; (2) בהשפעתו על התפתחות האסלאם הפונדמנטליסטי ורדיקלי בקרב 'מיעוטי-הגירה' בתוך אירופה; (3) בערעור היציבות במזרח התיכון (4) בפגיעה באינטרסים החיוניים של אירופה – בשל כל אלו דומה כי התפיסה האירופאית היא כי נוצר בה איום מבפנים המחייב שינויים במדיניותה.

כתוצאה מכך נוקטות מדינות ה-E3 וה-EU במדיניות מגוונת ומורכבת הן כלפי מיעוטי-ההגירה מוסלמים והן כלפי המזרח התיכון. מדינות זאת, שאת עיקרה אני מכנה 'שלום של דיאלוג' (ברצף שבין שלום חם לבין מלחמה חמה) כלפי אזור מוצאם של מיעוטי-ההגירה המוסלמים, נעשית במטרה לסקל איומים מהמיעוטים המוסלמים ומהאסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי. כך, אירופה נוקטת מזה שנים רבות בזירות רבה בצעדיה המדיניים. במדיניות הפנים, מנסים במדינות אירופה למנוע ולמתן אסקלציות הנובעות מיעוטי-ההגירה מוסלמים מתוך התחשבות ברגשותיהם ועמדותיהם של מדינות מוצאם. במדיניות החוץ, ה-EU והמדינות החברות מקיימות שותפויות מגוונות עם המדיניות המוסלמיות במזרח התיכון במטרה למנוע את התפתחותו של האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי הגלובלי ואת יצוא הגירה המוסלמית הלא-רצויה, זאת במטרה למתן את ההשפעות השליליות אל מיעוטי-ההגירה המוסלמים ממדינות מוצאם.

התופעה המתוארת נסמכת על מודל תיאורטי והיפותזות שעיקרן כי מיעוטי-ההגירה משפיעים על המדיניות כלפי ארצות מוצאם לכיוונים מסוימים, במיוחד שעת שנוצרה אסקלציה מגורמים במדינות המוצא כלפי המדינות הקולטות.

"הגירת נשים מצפון-אפריקה לצרפת"

ד"ר הנרייט דהאן קלב, באוניברסיטת בן גוריון, ראש לימודי מגדר
ד"ר שושנה-רוז מרזל, אקדמיית בצלאל

ההרצאה תתמקד בהגירה של נשים מארצות המגרב לצרפת, וניתן תמונה עכשווית על מצבן המורכב של נשים אלה. בעוד המהגרות הראשונות, שהגיעו לצרפת בשנות ה-60 וה-70, שאפו להיקלט בחברה הצרפתית ולאמץ את נורמותיה, בנותיהן, נכדותיהן ואף מהגרות חדשות נדמות ככאלו שדוחות את התרבות הצרפתית. הביטוי הבולט ביותר של מצב זה הוא חבישת כיסוי הראש האיסלמי, ואף כיסוי טוטאלי של הגוף - הניקב.

ההרצאה תפרוש את ההיסטוריה של הגירה זו, את המצוקות החדשות בהן נתונות המהגרות והדרכים בהן הן מתמודדות עם דרישות סותרות: מצד אחד, לחצי החברה המסורתית האיסלמית; ומצד שני, החברה הצרפתית על הזכויות הפוליטיות המערביות והחופש להשיג שהיא מציעה. נבחן את המצב המורכב דרך דוגמאות שמתארות מה קורה כאשר נשים מן המגרב מבקשות להנות מזכויות אלה.

"שסעים ישנים, שסע חדש: תפקידם של יחסי דת-מדינה ויחסי ישראל והפלסטינים במאבק על מעמדם של מהגרי עבודה, 2002-2006"

אסף שפירא, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית

מטרתו של מאמר זה היא לבחון את התפקידים שממלאים שני שסעים מרכזיים בפוליטיקה הישראלית – המחלוקות בעניין יחסי דת-מדינה ויחסי ישראל והפלסטינים – בעיצוב המדיניות והמאבקים על המדיניות ביחס

למהגרי עבודה. לשם כך הוא בוחן את המאבק שהתקיים בישראל בשנים 2002-2006 בין תומכי "סילוק" ילדי מהגרי עבודה ובני משפחותיהם מישראל לבין התומכים בהענקת מעמד אזרחי לאוכלוסייה זו.

המאמר מציג ניתוח היסטורי של המאבק, ובמיוחד סוקר את התבטאויותיהם של פוליטיקאים בתקשורת ובכנסת. הוא טוען ששני השסעים מילאו תפקיד מרכזי ביותר במאבק על גורל ילדי מהגרי עבודה ובני משפחותיהם, בעיקר בשלביו הראשונים, אך באופנים שונים בתכלית:

א. המאבק על גורל ילדי מהגרי עבודה ובני משפחותיהם שיקף מחלוקת פוליטית חריפה בסוגיית יחסי דת-מדינה בישראל: הממסד האורתודוקסי ונציגיו הפוליטיים זוהו עם תומכי "סילוקם" מישראל, ויריביהם הפוליטיים – עם התומכים בהענקת מעמד אזרחי לאוכלוסייה זו.

ב. המאבק שיקף קונצנזוס פוליטי רחב בסוגיית יחסי ישראל והפלסטינים: הן תומכי "סילוק" ילדי מהגרי עבודה ובני משפחותיהם והן התומכים בהענקת מעמד אזרחי לאוכלוסייה זו טענו שישראל ניצבת בפני איום ביטחוני ודמוגרפי מצד הפלסטינים (בעיקר, אך לא רק, הלא-ישראלים), ועליה להתגונן בפניו. הוויכוח בין הצדדים נגע לשאלה אם קיים קשר בין מהגרי עבודה לאיום הפלסטיני.

למאמר שתי תרומות מרכזיות: ראשית, הוא מאפשר לנתח שני שסעים מרכזיים בפוליטיקה הישראלית בתקופת הזמן הנתונה; שנית, הוא בוחן מאבק שמשקף, לראשונה בישראל, שסע פוליטי שעתיד להתפתח בשנים הבאות – השסע בסוגיית ההגירה הלא-יהודית לישראל, למשל הגירת עבודה והגירת פליטים. מאבק זה הוא אפוא בגדר "אב-טיפוס" שעשוי ללמד על דמותו של שסע זה ועל האופן שבו הוא עתיד להשתלב בפוליטיקה הישראלית ובשסעים הקיימים בה.

"בין 'אנחנו' ל'הם' - השפעת ההגירה על אידיאולוגיות סוציאל-דמוקרטיות באירופה בעשור הראשון של האלף השלישי – מבט השוואתי אל בריטניה ושבדיה"

אורני לבני, המחלקה ללימודי דמוקרטיה בין-תחומיים, האוניברסיטה הפתוחה.

בעידן הגלובלי יכול כל אדם כמעט ברחבי הגלובוס בלחיצת "Like" אחת לבחור להפוך לאזרח וירטואלי שווה זכויות במדינת פייסבוק, (בתנאי, כמובן, שיש לו גישה למחשב). אבל אם הוא ירצה להפוך, פיזית, לאזרח במדינה שאיננה מולדתו, הוא צריך הרבה יותר מאשר כרטיס טיסה: מחכה לו מסלול ארוך של משוכות, שהמונח "Like" רחוק מאד מלתאר אותו.

בפתח המאה ה-21 הגירה היא אחת הבעיות המרכזיות שמטרידות את אירופה, לא רק בגלל המספרים, אלא בגלל שהיא מעמתת את היבשת עם סוגיות של שייכות, של זהויות לאומיות ותרבותיות, של טרור והתחזקות האסלאם.

המאמר עוסק בהשפעת ההגירה על אחת האידיאולוגיות המסורתיות והוותיקות באירופה: הסוציאל-דמוקרטיה. ההגירה מעמתת אותה עם דילמות עקרוניות בין צו המצפון לבין האחריות הלאומית; בין המחויבות האוניברסלית לזכויות אדם, לבין המחויבות הריבונית לאזרחיה; היא נדרשת להתמודד עם השאלה האם ערכי היסוד שלה – חירות, שוויון ואחוה – הם ערכים שאינם תלויים בדבר, או שהם נשמרים רק עבור מי שהוא חלק מהאתוס הלאומי.

המאמר בודק את הטיעון שככל שההגירה הפכה לנושא פוליטי מרכזי היא גרמה למפלגות סוציאל-דמוקרטיות להגמיש את עקרונותיהן, ובמקרים מסוימים אפילו לזנוח אותם, כדי להישאר רלוונטיות בזירה האלקטורלית המשתנה.

שני מקרי המבחן – בריטניה ושבדיה, הן מדינות בהן יש בעשור האחרון גידול בהגירה ובשיעור הזרים באוכלוסייה, בשתייהן איבדו המפלגות הסוציאל-דמוקרטיות מכוחן במהלך העשור, וגם את השלטון (SAP ב-2006, הלייבור ב-2010) אבל בכל אחת מהן האידיאולוגיה הסוציאל-דמוקרטית הושפעה באופן שונה לחלוטין מההגירה: בעוד שהלייבור ויתר בהדרגה על עקרונותיו ואימץ עמדות המזוהות עם הימין, בשבדיה נשארה SAP נאמנה לעקרונות היסוד שלה. ניתוח ההבדלים בין שני המקרים מוביל למסקנת המאמר, והיא, שדפוסי ההשפעה של ההגירה על האידיאולוגיה הסוציאל-דמוקרטית מושפעים מהבדלים בנסיבות חיצוניות (מאפייני המהגרים, מאפייני המדינה, ומאפייני הזירה הפוליטית), אבל גם מגורמים פנימיים – מההבדלים בתרבות, בתפיסה ובמורשת: מה DNA הסוציאל-דמוקרטי השונה של כל אחת מהמפלגות.

פסיכולוגיה פוליטית

יו"ר: ד"ר שלמה אגוז, אוניברסיטת בר אילן

"הסדרת רגשות ותמיכה בערכים דמוקרטיים: החיפוש אחר דרך השפעה חדשה"

רותי פליסקין, אוניברסיטת תל אביב

ד"ר עירן הלפרין, המרכז הבינתחומי הרצלייה

ורדה ליברמן, המרכז הבינתחומי הרצלייה

וג'יימס גרוס, אוניברסיטת סטנפורד

מטרת הפרויקט הנוכחי הינה לשלב את הידע הפסיכולוגי שנצבר בשנים האחרונות בתחום של הסדרת הרגשות עם המחקר בתחום של ערכים דמוקרטיים בכלל וחוסר-סובלנות פוליטית בפרט. מכיוון שנמצא שרמות גבוהות של רגשות קבוצתיים שליליים מניעות את התמיכה בחוסר-סובלנות פוליטית כלפי קבוצות-חוץ שונות, הפרויקט הנוכחי שואף לבחון את ההשערה שהאסטרטגיות המוכחות להסדרת רגשות, ובפרט אסטרטגיית ההערכה מחדש (reappraisal) של הרגשות, יאפשרו להפחית את רמות הרגשות הקבוצתיים השליליים כלפי קבוצות חוץ שאינן אהודות, ובכך להפחית את רמות החוסר-סובלנות הפוליטית כלפי אותן קבוצות ולעודד תמיכה בערכים דמוקרטיים. נערכו שלושה מחקרים למטרה זו.

מחקר 1 היה מחקר קורלטיבי שנערך בינואר 2009, במהלך מבצע עופרת יצוקה ברצועת עזה. בסקר שערכנו בקרב מדגם מייצג (N=200) של יהודים ישראלים, מצענו עדויות ראשוניות לקשר בין הערכה מחדש לתמיכה בערכים דמוקרטיים. על פי התוצאות, אנשים שלהם הייתה נטייה גדולה יותר לבצע הערכה מחדש של רגשותיהם במהלך המלחמה גם תמכו במידה רבה יותר ברעיון שביקורת על פעולות הממשלה היא ערך עליון בחברות דמוקרטיות, אפילו בעיתות מלחמה.

מחקר 2 היה בעל מערך ניסויי, בו יהודים ישראלים (N=198) קראו בתנאי אחד הוראות ניטרליות ובתנאי שני הוראות המכוונות להערכה מחדש של רגשות, בטרם קראו קטע קצר המציג את האוכלוסייה הערבית בישראל, שכלפיה רמות הסובלנות בחברה נמוכות ביותר, באור שלילי. לאחר מכן, נמדדו מידות הרגש השלילי וחוסר הסובלנות של הנבדקים כלפי הערבים בישראל. מצאנו שישראלים בעלי נטייה פוליטית ימנית (אך לא אלו עם נטייה שמאלנית), הביעו מידות נמוכות יותר של רגש שלילי ומידות נמוכות יותר של חוסר-סובלנות כלפי הערבים בישראל לאחר שקראו הוראות הערכה מחדש. מצאנו גם שכפי ששיערנו, רמות הרגש השלילי תיווכו באופן מלא את השפעת תפועול ההערכה מחדש על רמות החוסר-סובלנות.

מחקר 3 היה בעל מערך ניסויי דומה לזה של מחקר 2, אבל איפשר לנבדקים (יהודים ישראלים, N=173) לבחור את הקבוצה אותה הם הכי פחות אוהדים בחברה הישראלית, וזאת על מנת לבחון את השערתנו שניתן להכליל את השפעות ההערכה מחדש על רמות החוסר-סובלנות, בתיווכן של רמות הרגש השלילי, לחוסר-סובלנות כלפי קבוצות שונות. גם תוצאות מחקר זה תמכו בהשערתנו הבסיסית, והעידו שהסדרת רגשות באמצעות הערכתן מחדש עשויה לשמש ערוץ חדשני לעידוד התמיכה בסובלנות פוליטית.

"השפעתם של חסמים פסיכולוגיים על עיבוד מידע וקבלת החלטות"

מר רוני פורת, ביה"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה, ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי

ד"ר עירן הלפרין, ביה"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה, ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי

פרופ' דניאל בר-טל, המחלקה לחינוך, אוניברסיטת תל אביב

למתבונן מהצד בסכסוך הישראלי-פלסטיני קשה להבין מדוע הצדדים אינם מצליחים להגיע להסכמה, כאשר על פניו נדמה כי הסכם שלום מצוי במרחק נגיעה. סכסוכים בלתי נשלטים ממושכים מביאים למעורבות עמוקה של בני החברות המשתתפות בהם, המפתחים תשתית פסיכולוגית-חברתית של אמונות, עמדות ורגשות. על כן, מעבר לאי ההסכמות המהותיות בין הצדדים, קיימים חסמים פסיכולוגיים המביאים לעיבוד מידע מעוות ומוטה שמונע הטמעה

של מידע חדש שיכול לתרום ליישוב הסכסוך. מטרתו של המחקר הנוכחי הינה לבחון באופן מעמיק את השפעתם של אותם חסמים בהקשר של קבלת ההחלטה של אזרחים ישראליים בהקשר של הצעות ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. באופן ממוקד יותר, המחקר עוסק בהשפעתם של חסמים מבוססי תוכן (לדוגמא: אתוס הקונפליקט, אמונות ממריצות) על תהליכי קבלת ההחלטות בהם עושים שימוש אזרחים בבואם לשקול הצעה חדשה ליישוב הסכסוך. לשם כך, נעשה שימוש ב"לוח קבלת ההחלטות" המאפשר לבחון לעומק את אסטרטגיות רכישת המידע וקבלת ההחלטה. כך למשל, הלוח מאפשר מדידה של משך הזמן שהשקיע הנבדק בבחינת מידע חדש שנוגע לאפשרות יישוב של הסכסוך, וכן הוא מאפשר לבדוק מהו סוג המידע שעניין את הנבדק. המחקר נערך בקרב מדגם של 206 סטודנטים ישראליים במרכז הבינתחומי בהרצליה, וממצאיו מאששים את המודל התיאורטי של החסמים הפסיכולוגיים שהוצג לאחרונה על ידי בר-טל והלפרין (2011).

"Can Political Efficacy Protect Citizens' Psychological Well-Being in Situations of Political Violence? Evidence from a Natural Experiment on War and Terrorism"

ד"ר דפנה קנטי, ביה"ס למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

Does political efficacy decrease the harmful psychological effects of exposure to war and terrorism? Political efficacy is usually seen as consisting of two distinct components: internal political efficacy – beliefs about one's own ability to influence the political process – and external political efficacy – beliefs about the responsiveness of government officials to the concerns of the citizenry. We conceptualize and measure political efficacy both by means of subjective and objective indicators of the responsiveness of government officials to the concerns of the citizenry. Drawing on theories from political psychology and social psychology, we propose a political efficacy-based model of psychological distress in which political efficacy—largely overlooked in psychological scholarship – moderates the relationship between exposure to war and terrorism and psychological distress. We conceptualize and measure collective political efficacy both by means of subjective and objective indicators of citizens' faith and trust in government. To test the model, two sets of large N data were used. First, a representative sample of 1,001 Israeli respondents was interviewed on two occasions before and after the 2009 war in Gaza. Second, 13,038 Israeli respondents were interviewed in 15 surveys - cross-sectional along with panel designs - at roughly six-month intervals between 2003-2009. Controlling for a series of political and psychological covariates, Hierarchical Linear Modeling indicates that both perceived and actual political efficacy effectively buffers psychological distress. Comparing the experiment and control groups, before and after the war, as well as the series of ongoing surveys, we find a significant positive relationship between exposure to war and terrorism on the one hand, and psychological distress on the other hand, *only* for individuals with lower levels of political efficacy. We find *no* significant relationship between exposure to war and terrorism among individuals with higher levels of political efficacy. Findings suggest that political efficacy plays an important role in determining the psychological consequences of citizens' exposure to war and terrorism and should be incorporated into other models within political psychology.

"Religious belief, religious social behavior, and democratic attitudes: a cross-country test of the mediating mechanisms"

Pazit Ben-Nun-Bloom and Gizem Arikan

Religion can be a source of undemocratic attitudes but also a contributor to democratic norms. This paper argues that different dimensions of religiosity generate contrasting effects on democratic attitudes through different mechanisms. The private aspect of religious belief leads to more conservative values, which in turn lead to more critical democratic attitudes. The communal aspect of religious social behavior increases trust in institutions and political engagement, which

in turn lead to more supportive democratic attitudes. Results emerging from multilevel path analyses models using data from 36 countries from the fourth wave (1999-2001) of the World Values Survey, suggest that there is some regularity in mechanisms responsible for the effect of religiosity on democratic attitudes that extend above and beyond denomination, nation, and political context.

פוליטיקה ומדיה חדשים

יו"ר: ד"ר אזי לב און, המרכז האוניברסיטאי אריאל

"אתרי אינטרנט אישיים של ח"כים כזרז של פרסונליזציה במערכת הפוליטית הישראלית?"

ליאור ליוואק, אוניברסיטת תל אביב

ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל

פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל אביב

בדומה לדמוקרטיזציה פרלמנטרית אחרות, נחלש בישראל מעמדן של המפלגות ומתחזק האלמנט הפרסונאלי בפוליטיקה. מגמת הפרסונליזציה, כלומר העברת פונקציית התיווך מן הארגון הפוליטי לפרט, ניזונה בין היתר משינויים מוסדיים ותקשורתיים המתרחשים בזירה הבינלאומית והלאומית. בישראל שכונתה בעבר "מדינת מפלגות", המעבר להדגשת מעמדו של הפרט במרכז תשומת הלב הפוליטית הוא מעניין במיוחד. בעולם שבו אתרי האינטרנט הופכים לכלי תווך מרכזיים בין נבחר וציבור והאזרחים הבוחרים, הנוכחות האינטרנטית של נבחר ציבור הופכת להיות לנכס משמעותי עבורו. עם זאת, אתרים אישיים של חברי הכנסת עשויים להפוך לזרז נוסף של תהליך הפרסונליזציה בכך שהם מהווים במה זמינה ונגישה לציבור להכיר את דמותו ופועלו של חבר הכנסת הבודד (לעתים על חשבון המפלגה) באופן שלא עמד לרשות הח"כים לפני זמן לא רב. מאמר זה בוחן באיזו מידה השימוש באתרי אינטרנט על ידי חברי כנסת ומפלגות תורם לתהליך הפרסונליזציה בפוליטיקה הישראלית. הבחינה נעשתה באמצעות שלושה קריטריונים:

- השוואת תכנים בין אתרי ח"כים למפלגות- האם אתרי הח"כים עשירים, מעודכנים ואינטראקטיביים יותר מאתרי המפלגות?
- קיום לינקים בין אתרי ח"כים למפלגות: האם חברי הכנסת מקשרים את אתריהם לאתרי המפלגות להן הם משתייכים, או שהם "מתנערים" מהן ואינם מספקים קישורים כאלה?
- רגישות קיום אתרי ח"כים לקיום פריימריז: האם אחוז האתרים בקרב חברי כנסת שנבחרו מטעם מפלגות המקיימות פריימריז גבוה יותר מאשר בקרב ח"כים שנבחרו מטעם מפלגות בהן אופן בחירת הח"כים ריכוזי יותר?

ממצאי המחקר תומכים באופן מוגבל בהשערה כי אתרים אישיים של ח"כים תורמים לפרסונליזציה של הפוליטיקה. הממצאים מראים כי אתרים מהווים אכן במה חדשה לניהול תדמית של ח"כים ושמירה על קשר עם ציבור המצביעים גם מחוץ לערוצי התיווך המסורתיים של המפלגות, אולם גם המפלגות עושות שימוש נרחב ברשת ואתריהן בד"כ עשירים ועדכניים יותר מאלה של חברי הכנסת המייצגים אותן.

"מה אומרות ענייך? מחקר עקיבה ויזואלי בעת גלישה באתרים פוליטיים"

אמיר שרייבר, ביה"ס למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

ד"ר ישראל וייסמל-מנור, ביה"ס למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

בעשורים האחרונים אנו עדים לירידה מתמשכת בהשתתפות הפוליטית, המוצאת ביטוייה בירידה במספר המצביעים והחברים במפלגות, כאשר אלו מחפשות דרכים חדשות להגיע אל האזרחים - המרכזית בהן היא האינטרנט. כמעט כל מפלגה יש כיום אתר פעיל והן משקיעות משאבים אנושיים וכלכליים לתחזק אותם. מטרת המחקר היא לבחון האם האתרים הפוליטיים מתוכננים כדי להעצים באופן מיטבי את ההשתתפות הפוליטית של האזרחים, והאם האתרים יוצרים פער בזירה הפוליטית בין מאותגרי טכנולוגיה, אשר אינם מיטיבים להשתמש באתרים על מנת להשיג את המידע בו הם מעוניינים, לבין אזרחים השולטים היטב ברזי הטכנולוגיה ומיטיבים להשתמש בה להשגת מטרותיהם.

המחקר מתבסס על טכנולוגיה חדישה העוקבת אחר מבט המשתמש בעודו מתבונן ומבצע פעולות ברשת מבלי ידיעתו. המשתתפים בניסוי אותגרו במספר משימות (למצוא את המצע, להצטרף למפלגה, לקרוא פוסטים בבלוג של ראש המפלגה). הקבוצה הראשונה גלשה באתרי שתי מפלגות (ליכוד וקדימה) ואתרים נוספים לבקרה. נבחנה מידת נגישותם של האתרים באמצעות כלי ניתוח איכותניים וכמותניים: מפות חום, אזורי עניין, מפות זרימה להתבוננות, ניתוח תנועת העכבר, תשאול בדיעבד ועוד.

לאור הממצאים ביצענו שיפורים באתרים עפ"י כללים מקובלים לעיצוב אתרים. קבוצת הניסוי השנייה גלשה באתרים המשופרים ונדרשה לאותן משימות של קבוצה א'. ממצאים ראשוניים מראים כי קיים פער דיגיטלי בין משמשי אינטרנט מנוסים ואלו שלא מרבים לגלוש במציאת המידע אותו הם נתבקשו לאתר. כמו כן נמצא כי אתרי המפלגות לא תוכננו בצורה מיטבית. עם זאת, גילינו כי בעזרת שינויים קלים, וכמעט ללא עלות, ניתן לשנות פרמטרים באתר שיש בהם כדי להעצים את האזרח, להנגיש לו את המידע, ולהקטין את הפער הדיגיטלי בין סוגי משתמשים שונים ברשת.

"אני מזמין אתכם להצטרף לעמוד החדש שפתחתי: חברי כנסת בפייסבוק"

שרון חלבה-עמיר, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

על פי סקר טים מחודש יוני 2010, מספר משתמשי האינטרנט בישראל בגילאי 13 ומעלה עומד על כ- 4.67 מיליון, כ-82.5% מקרב בתי האב היהודים מחוברים לרשת וכ-76% מכלל משתמשי האינטרנט בישראל הינם בעלי פרופיל אישי ברשת חברתית אחת לפחות. במקביל, גם הנוכחות הפוליטית המקוונת הולכת וגדלה עד כי יש הגורסים כי הפוליטיקאים מעבירים את העשייה הציבורית שלהם מסניפי המפלגות לרשתות החברתיות באינטרנט. המחקר בודק טענות אלה באמצעות סקירת הנוכחות של חברי הכנסת ברשת החברתית פייסבוק.

המחקר הנוגע לזירה הפוליטית הישראלית המקוונת מצומצם. מחקרים מעטים עסקו בניתוח קמפיינים מקוונים במסגרת מסעות בחירות לכנסת ולרשויות המקומיות, ומרביתם התייחסו לשימוש האינטרנטי ברמה המפלגתית. כמעט ולא ניכר עיסוק מחקרי בשימוש האינדיבידואלי שעושים פוליטיקאים ישראליים ברשת. זהו המחקר הראשון שבודק את שימוש חברי הכנסת ברשת החברתית פייסבוק, שהופכת בשנים האחרונות לזירה עיקרית של פעילות פוליטית בישראל.

בהרצאה אציג נתונים אודות היקף השימוש של מפלגות וח"כים ברשתות החברתיות ובעיקר בפייסבוק, תוך ניתוח מגמות רווחות ובאמצעות נתונים אודות מספר חברי הכנסת המתחזקים פרופיל בפייסבוק, היקף ואופי האינטראקציה עם הקהל, והתכנים המועלים על ידי חבר הכנסת לפייסבוק.

מן הממצאים עולה כי חברי הכנסת משלבים מוטיבים פוליטיים ואישיים בפעילות הפייסבוק שלהם. יותר ויותר ח"כים מעלים נושאים לדיון ציבורי באמצעות פלטפורמה זו ובמקביל מעלים סטטוסים אישיים ("שבוע טוב וחג שמח"; "שבת שלום"; "מאמר מומלץ לקריאה" ועוד), ותמונות שאינן נוגעות ישירות לפעילותם הפוליטית ומגיבים לסטטוסים ותמונות של חברי פייסבוק אחרים ("אהבתי" - Like). התנהלות בלתי אמצעית מצמצמת את הפער בין האזרחים לנציגיהם; היא הופכת את הח"כים לנגישים יותר לציבור.

"הסכסוך הישראלי-פלסטיני 2.0"

ד"ר חגית מישר-טל, האוניברסיטה הפתוחה

רשת האינטרנט שוברת את ההיררכיות המקובלות בתקשורת, מבטלת את ההבחנה הדיכוטומית בין מוסר המסר למקבלו, ומאפשרת לכל משתמש להיות שותף פעיל כצרכן וכמייצר מידע ותקשורת. המאפיינים הללו של הרשת הופכים את האינטרנט למצע לאקטיביזם פוליטי שבו המשתמש הפשוט הוא השחקן הראשי. בהרצאה אדגים כיצד המאפיינים המיוחדים הללו של הרשת הופכים אותה לחזית חדשה בסכסוך הישראלי-פלסטיני, בה נוטלים חלק לא רק מעצבי המדיניות ודעת הקהל-אלא הקהל עצמו.

ההרצאה תדגים כיצד פלפורמות שונות של מדיה חברתית משמשות כמצע למאבק לאומי בין משתמשים משני צידי הסכסוך, וכיצד סביבות שלכאורה אינן סביבות מובהקות של הסברה ותקשורת, הפכו ברבות הזמן לאתרי סכסוך חדשים.

בהרצאה אתמקד בשלוש דוגמאות המדגישות את היחודיות של רשת האינטרנט ואת התופעות הקשורות לסכסוך המתרחשות בסביבה זו. אציג דוגמאות ממלחמת ההסברה המתקיימת ביו-טיוב והאופן שבו משמשת סביבה זו כסביבה למאבק אקטיביסטי הנערך על ידי המשתמשים. אסקור את מלחמת העריכה המתקיימת בוויקיפדיה, סביב

מונחי מפתח השייכים ללקסיקון הסכסוך, וכן אדון בשימוש בגוגל ארת' כמרחב לגיבוש ושימור התודעה הלאומית והזהות הקולקטיבית המקושרת לטריטוריה שבסכסוך.

גבולות מגדריים בעיצוב השלום והמלחמה

יו"ר: ד"ר ענת מאור, המרכז האקדמי רופין והאוניברסיטה הפתוחה. ח"כ לשעבר

"החלטת מועצת הביטחון 1325 אוקטובר 2000 - על מחויבות לשילוב נשים וסדר יום מגדרי בנושאי שלום ומלחמה".

ד"ר ענת מאור, ח"כ לשעבר, המרכז האקדמי רופין והאוניברסיטה הפתוחה

בחלק הראשון של הפרזנטציה אציג את החזון והיעדים של החלטת האום 1325, 31 אוקטובר 2011 (ישיבה 4213), הנחשבת להחלטה בעלת חשיבות ומשמעות מיוחדים. במסגרת זו אעמוד על הסעיפים המרכזיים בהחלטה. להלן הסעיפים כלשונם, עם הדגשות שלי: "באשרה פעם נוספת גם את הצורך להקפיד על אכיפתם המלאה של חוקי זכויות אדם בינלאומיים המגנים על זכויותיהן של נשים ונערות במהלך סכסוכים ולאחריהם".

- "בהצביעה על הצורך לגבש מצע נתונים על השפעותיהם של סכסוכים מזויינים על מצבן של נשים ונערות".
 - "מפצירה באומות החברות בארגון לפעול להבטחת ייצוגיהן המתוגברים של נשים בכל הרמות של הליכי קבלת ההחלטות במוסדות ובמנגנונים לאומיים, אזוריים ובינלאומיים המוקדשים למניעתם של סכסוכים ולחתירה לפתרוןם".
 - "מביעה את נכונותה להטמיע נקודת השקפה מגדרית בפעולות שלום, ומפצירה במזכיר הכלל של הארגון להבטיח כי ככל שהדבר יידרש, פעילות השטח תכלול רכיב מגדרי".
- בחלק השני נעמוד ונעריך את הפעילות שנעשתה בישראל בהקשר לנושא, מאז קבלת ההחלטה 1325:

- העברת התיקון לחוק שיווי האישה (תיקון מספר 3), התשס"ה 2005 – הגורס שבכל פורם של משא ומתן לשלום חייב להיות ייצוג הולם לשני המינים (בהצעת החוק הטרומית, דרשו מציעות החוק, יולי תמיר ואיתי ליבני להגדיר את האחוז של 25%).
- חיוניות החוק במדינת ישראל דווקא, עתירת המלחמות, הסכסוכים והדיונים על השלום.
- בג"צ שדולת הנשים על חובת מימוש החוק בהרכב ועדת טירקל לחקירת אירועי המשט, 2010; הפסיקה החשובה של בג"צ, ולהבדיל ובמהופך, ההתחמקות החמורה של הממשלה מיישומה.
- פעילות של הפצת המידע על מהות החוק, הוראה וכנסים באקדמיה ובציבור והסברה.
- ובמקביל ומעבר לכך, המשך פעילות הנשים בתנועות השלום; תנועות נשים ייחודיות (נשים בשחור, ארבע אמהות, רשת נשים לקידום השלום ועוד) וכלליות; שלום עכשיו, יוזמת ג'נבה
- בחלק האחרון אדווח על ההערכות לגבי ההישגים והכשלים בישום על ידי האו"ם, בעשור לקיומה. הדיווח יהיה מדברים שהוצגו ונידונו בכנס בינלאומי לשלום, קנדה, אוקטובר 2010, בעקבות הדיון באו"ם.

"היבט מגדרי: מקומן של נשים בשיח ובמאבק על תהליכי שלום"

ד"ר אסתר לבנון מורדוך, המכללות האקדמאיות לחינוך סמינר הקיבוצים ואורנים. סגנית יו"ר שדולת הנשים.

לאורך ההסטוריה, השמות, הדמויות, שמזוהות לרוב בתודעתנו עם תנועות שלום הם גברים. פרס נובל לשלום שניתן מעל מאה שנים, הוענק רק ל 10 נשים.

מבט מעמיק יותר, יגלה שלמרות העדר תיעודן על דפי ההסטוריה הפורמלית, שכידוע נכתבה לאורך הדורות על ידי הגברים, נשים היוו חוט שדרה של תנועות שלום ותנועות בלתי אלימות לשינוי חברתי.

למרבה המזל הסטוריונים וסוציולוגים מתחילים ל"תקן" את החסר בנסיון לשקף את התפקיד המשמעותי שנשים מילאו, גם בתנועות שעבורן גברים הם אלה שקיבלו את מירב הקרדיט וה"בונסים" הפוליטיים. ומיותר לציין, שהתהליך מרחש בעקבות המחקר והביקורת הפמיניסטית בשדות הידע השונים.

בהרצאה זו נטען שחלק מן הקושי ליצור "נראות" של האקטיביזם הנשי בתהליכי מאבק לשלום נובע מן העובדה שהנשים עצמן ראו את פעילותן כא-פוליטית, וכהשלכה של תפקידיהן המהותיים בזהותן כנשים, תפקידי ה "caring and sharing". תפיסה עצמית זו קשורה כמובן עם הטמעת התפיסה המהותנית (essentialism) בהקשר של הדיון הבוחן את הזהויות המגדריות בין "הטבע" ל"חיברות", (nature or nurture).

טענה נוספת היא המאפיינים היצירתיים, משתפים, לא- היררכיים, של הפעילות הנשית בתנועות שלום אשר מהווים מעין קריאת תיגר על התפיסות המקובלות של ארגון והתנהלות פוליטיים. בהרצאה זו תוצג המורכבות של עמדות והנחות שונות בהקשר של מקום הנשים בשיח של מלחמה ושלום, במהלך ההסטוריה המודרנית בכלל, ומאז תהליכי ההתארגנות של נשים למאבק על זכויותיהן ועל מעמדן גם בזירה הציבורית.

"תהליכי ההתפכחות/ניכור שהתרחשו בקרב הנשים הפעילות בנושאי השלום בישראל"

ד"ר טובה בנסקי, המכללה למינהל, המסלול האקדמי, החוג למדעי ההתנהגות

העבודה הנוכחית מתמקדת בתהליכים של אכזבה, התפכחות, וחוסר אמון שהתפתחו בקרב נשים פעילות בתנועות נשים לשלום בישראל.

תנועות נשים לשלום מהוות חידוש בנוף של החברה האזרחית בישראל. ניצניה הראשונים מופיעים מיד עם פרוץ מלחמת לבנון הראשונה, על אף שהיו התארגנויות קודמות. מאז ניתן לזהות שתי תקופות של התגברות האקטיביזם של נשים לשלום בישראל. התקופה הראשונה החלה ב 1988 עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה ונמשכה על לחתימת הסכמי אוסלו שלאחריהם הייתה ירידה חדה במספר ההתארגנויות והפעילויות, וניתן לומר כי התנועה נכנסה למין מצב של abeyance. תקופה שנייה של התגברות אקטיביזם של נשים החלה עם פרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000, על אף שחלק מהארגונים החדשים החלו להופיע חודשים מספר לפני כן. במהלך תקופה התרחשו תהליכים רבים הן בחברה הישראלית, הן בדינאמיקה של הקונפליקט הישראלי-פלשתיני, והן בקרב התנועות והנשים הפעילות בתנועות אלו.

בעבודה הנוכחית אתמקד בתהליכים פנימיים שהתרחשו בקרב הנשים הפעילות לשלום. אתמקד בעיקר בתהליכים של אכזבה התפכחות וניכור הכרוכים בתהליך התפתחות של אקטיביזם חברתי-פוליטי אופוזיציוני ביקורתי. בעיקר אתמקד בתהליכי התפכחות מהציונות, מההנהגה הפוליטית הישראלית על מוסדותיה, ממדיניות השליטה והכיבוש בשטחים, ומתקוותיהן להנהיג שינוי בסיסי במדיניות זו ולהביא לכדי סיום הכיבוש. המסגרת המושגית המוצעת כדי להתייחס לתהליכים אלו בונה על נקודות השקפה בין שני תחומי ידע, תנועות חברתיות וסוציולוגיה של רגשות.

המושג המרכזי בו נתחיל את דיוננו הוא מושג "השחרור הקוגניטיבי" שהוצג על ידי מקאדם (1982), אשר לאור בחינת מרכיביו, נציג את המושג של "שחרור רגשי" ופיתוח תחושת זרות עד כדי ניכור רגשי מהחברה כחלק מאקטיביזם אופוזיציוני. הניתוח יתבסס על נתונים שאספתי מאז שנת 1985 במגוון של פרויקטים מחקריים שהתמקדו על תנועות נשים לשלום בישראל

"ניהול משא ומתן על ידי נשים בפוליטיקה הישראלית"

איתמר ריקובר, המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן.

מחקרים רבים בחנו את השאלה האם נשים נושאות ונותנות בצורה שונה מאשר גברים. יש הטוענים כי לנשים סגנון ניהול משא ומתן ייחודי, ויש הטוענים כי ההבדל אינו מגדרי במהותו, אלא נובע מגורמים אחרים כגון סטטוס, תפקיד, יכולת אישית, ניסיון, רטוריקה וכדומה.

שאלת המחקר: מהו סגנון ניהול המשא ומתן המאפיין נשים בפוליטיקה הישראלית?

הטיעון המרכזי: בדרך כלל נשים נוקטות בסגנון ניהול משא ומתן שיתופי.

חשיבות המחקר: במידה ונוכל להעריך את צורת ההתנהגות של הנושא ונוכל להעריך, במידה מסוימת, את תוצאות המשא ומתן.

תיאוריה*: שתי הדיסציפלינות המרכזיות: הרציונליות וההתנהגותיות. הרציונליות מתמקדת בלוגיקה של בחירת המהלכים ובתוצאות הליך המשא ומתן. ההתנהגותית מתמקדת בהשפעת הבדלים אישיים וגורמים מצביים.

תיאוריות ייחודיות לסגנון ניהול משא ומתן על-ידי נשים: תפיסת היחסים עם האחר, סיטואציה כדבר הקשור למגוון רב של אירועים, שליטה באמצעות ייפוי כוח, פתרון בעיות באמצעות דיאלוג, ותיאוריה אדיטיבית.

מתודולוגיה: המחקר נערך בין השנים 2004-2005. שיטת המחקר העיקרית הינה ראיון עומק אישי עם עשרים נבחרים ציבוריים**.

ממצאים עיקריים: בעת המשא ומתן נשים עושות שימוש בעיקר בשני מודלים שיתופיים: 'תפיסת היחסים עם האחר' ו'פתרון בעיות באמצעות דיאלוג'.

שלטון מקומי במשבר זהויות

יו"ר: מר ניסים ערקובי, אוניברסיטת תל אביב

"תמורות בהתפתחות השלטון המקומי - מיפוי, מאפיינים וצרכים"

ניסים ערקובי, החוג למדע המדינה, אוניברסיטת תל-אביב

מאז תחילת המאה ה-21 התגבשה אבחנה עיונית לפיה מתפתח השלטון המקומי על ידי שינוי צורה, הן בהתאם לשינויים הנוצרים ביחסים בינו לבין השלטון המרכזי והן משינויים חברתיים, כלכליים, סביבתיים ומרחביים.

לאור תפישה זו ניתן להצביע על מאפיינים התוחמים שלושה עידנים מובחנים זה מזה כרונולוגית ומהותית, וכן לחזות עידן רביעי שיש בו משתנים שונים של שלטון מקומי.

יש לציין כי ההתפתחות מעידן לעידן אינה מתבצעת בו-זמנית משום שבכל מקום בנוסף להשפעות השוניים הכלליות נתונות המערכות השלטוניות להשפעות לוקאליות. לפיכך תחילת התקופות בפרקי זמן משתנה מחברה לחברה ונקבעת על-ידי המשתנים המיוחדים אותה. להן מוצעת חלוקה להתפתחות במבנה ובמהות השלטון המקומי:

- א. שלטון מקומי מסורתי – טרום תעשייתי.
- ב. שלטון מקומי מודרני – מתועש.
- ג. שלטון מקומי דמוקרטי – פוליטיקה פורמאלית.
- ד. שלטון מקומי פוסט מודרני/דמוקרטי – טכנולוגי.

הצרכים והסתירות ההולכים ומתעצמים בין הנחותיו הבסיסיות של כל דגם למשנהו, יוצרים תתי-תקופות (קרי: שלבי מעבר) בין תקופה לתקופה בה השינויים מבליטים את מגבלותיו המבניות של כל דור ממשנהו ומאפשרים את שקיעתו ותקומה של שלב חדש. מכאן שנוצר מעגל שלטוני מחזורי בו עולה צורך, אשר ממומש ואחריו דעיכה וחוזר חלילה.

מתח מחזורי זה, בה לידי ביטוי באמונה שהשלטון המקומי יכול ורוצה ליטול על עצמו משימות מבלי שיהיו לו הגיבויים הנדרשים לכך בתחומים הפיסיקאליים והמקצועיים ומבלי להתחשב באילוצים אובייקטיביים הקשורים בגודל, במיקום ובחוסן החברתי-כלכלי של הרשות. סתירות אלו הלכו והחריפו על רקע התפתחויות סביבתיות, טכנולוגיות ופוליטיות.

"ראש עיר ספרדי חרדי בעיר מדע חילונית: התנגשות או פסיפס זהויות?"

הבחירות המקומיות ברחובות 2009

ד"ר אמיר הורקין, המרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן

מאז הכרזתה כעיר בשנת 1950 ובמשך 58 שנים ברציפות (1950-2008) כיהנו בראשות עיריית רחובות, שמונה ראשי עיר, כולם ללא יוצא מן הכלל, חילוניים ממוצא אשכנזי מזרח או מערב אירופאי, וכולם ללא יוצא מן הכלל ייצגו את המפלגות הגדולות, מפא"י, מערך, גח"ל והליכוד או יצאו מהן לרשימות עצמאיות. שושלת מכהנים זו שיקפה בצורה נאמנה את אופייה של אוכלוסיית תושבי העיר החילונית.

בבחירות המיוחדות לראשות העיר שנערכו ב-2009, לאחר שראש העיר הנבחר בבחירות 2008 נאלץ לעזוב את תפקידו בעקבות פסיקת ביהמ"ש, חל שינוי בולט בהותה של שושלת המכהנים דלעיל, כאשר לראשונה נבחר

מועמד ספרדי חרדי לתפקיד ראש העירייה. אחת המשמעויות של בחירה זו היא שניציג המיעוט שולט על.. ומנהל את.. הרוב.

המחקר הנוכחי, המבוסס על שילוב של נתונים אובייקטיביים ונתונים סובייקטיביים, בוחן את הקונטקסט ואת הגורמים העיקריים שאפשרו את הבחירה המפתיעה, לכאורה, של המכהן הנבחר יוצא תנועת ש"ס לראשות עיר המדע. בין שאר הגורמים יש לציין את, ריבוי מערכות הבחירות המקומיות בעיר, פיצול ההצבעה בקרב הציבור החילוני, התגייסות הצעירים החרדיים, שיעור ההשתתפות הנמוך, מיצוי מרבי של "חלון-ההזדמנויות" ע"י הנבחר, ניהול אסטרטגיה וקמפיין אפקטיביים, תמיכת המפלגות הגדולות וראש הממשלה, משקלו של הקול המסורתי ושיקולי הבחירה של המצביעים. האם המקרה הנדון הוא תופעה חד פעמית או סנונית ראשונה המבשרת על שינויים עתידיים בשלטון המקומי בישראל?

"עידוד פעילות עסקים קטנים ברשויות המקומיות"

ישראל זינגר, אוניברסיטת תל-אביב

העסקים הקטנים והבינוניים, המהווים כ-75% מכלל העסקים בישראל, הם קטר הצמיחה של כל עיר משגשגת בעולם. לצערי, דווקא כאן הם סובלים מהזנחה מצד העיריות, ורמת-גן אינה שונה בכך.

תפקידה של הרשות המקומית הוא לעודד, לסייע ולסלק חסמים מאותם עסקים קטנים ובינוניים, שמהווים את החמצן והנשמה של העיר, לצד התרבות, החינוך, הרווחה, ועוד.

עסקים אלו מעסיקים כ-60% מכוח העבודה וככל שירבו, האבטלה תצטמצם ותושבי העיר יוכלו למצוא מקומות פרנסה ראויים בערים. מדובר בבעלי מספרות, קוסמטיקאיות, בעלי מרכולים, חנויות בגדים/נעליים, חנויות ספרים, דוכני פלאפל, חנויות פיצוחים, ועוד.

חובתה של העירייה לבנות תוכנית אסטרטגית שתעודד את פתיחתם והמשך פעילותם, תסייע בשיפוץ/עיבוד החזיתות והשילוט ותשנה תקנות שמכבידות על העסקים. לשם כך, על העירייה להקים גוף מרכזי, מקצועי ובעל סמכויות, שתפקידו לשמש כתובת ישירה לבעל העסק הקטן שבתחומה. גוף זה יעניק מידע על הפעילות העסקית בעיר, יפנה את בעלי העסקים למקורות יעוץ בנושאים שונים ויסייע להם להתגבר על המחסומים הברוקרטיים-המהווים את אימתם של כל היזמים/בעלי העסקים.

גם המיסים הנגבים מאותם עסקים קטנים ובינוניים על-ידי העירייה גבוהים לעין שיעור מהמיסים שנגבים בערים משגשגות ומצליחות בעולם. בטוקיו למשל - ללא ספק עיר עשירה ומשגשגת, בזכות גביית מיסים ריאלית מהעסקים הקטנים והבינוניים העיר עצמה עשירה ויכולה להעניק שירותים טובים ואיכותיים יותר לכלל התושבים, אם זה בחינוך, בתרבות, או בסיוע לעניי העיר.

לסיכום, עמדתי היא נחרצת וברורה: זה לא סוד כי ערים משגשגות בעולם כולו בזכות, בין היתר, כמות גדולה של עסקים משגשגים שבתחומן. המשמעות של מספר גדול של עסקים משגשגים היא פרנסה לרבים וטובים מאזרחי העיר, כמו גם גידול במקומות עבודה לתושבי העיר, לצד חינוך איכותי, תרבות, בידור, שמירה על ערכים ירוקים ועוד. העיר מרוויחה כסף רב מעסקים מצליחים וכך גם המדינה. אבל המרוויחים בעיקריים הם תושבי העיר, שלהם נועדה העיר ועבורם אמורים לפעול ראשיה ונבחרי הציבור שלה. אני מאמין כי גביית מס אמת תסייע גם לעסקים לצמוח כלכלית ותגדיל את הכנסות העיר ביושר!!!

"מינויים פוליטיים בחברות ובתאגידים עירוניים – השאת השחיתות הפוליטית או מהלך לתפארת הדמוקרטיה?"

ד"ר שלמה צדוק, ביה"ס למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

בפברואר 2008 הודיע מאיר שטרית (שר הפנים דאז) על תום עידן המינויים הפוליטיים בחברות ובתאגידים העירוניים. על-פי הודעתו: מעתה ואילך יצטרפו ראשי הערים להעביר את מועמדיהם לחברות מועצות המנהלים והמנכלי"ם בחברות העירוניות את המשוכות הנדרשות (ועדת שפניץ, ועדת כהן) שנהוגות במינויים של חברי דירקטוריון בחברות הממשלתיות.

האומנם מדובר במהלך שנועד למגר את השחיתות הפוליטית או שמדובר שמדובר במהלך ספק דמוקרטי?

לטעמי – הטענה כי מינויים פוליטיים בשרות הציבורי הם ביטוי לשחיתות ציבורית אינה מוצדקת, היא בלתי מוסרית ואף מסוכנת לדמוקרטיה.

מינויים פוליטיים הם מרכיב מרכזי בתהליך ובמשחק הפוליטי שמאפיין את הדמוקרטיה הייצוגית. במשחק ובתהליך פוליטי כזה נוצרות נאמנויות וחברויות פוליטיות בין בני אדם. חיבורים אלו נועדו לזכות באמון הציבור בתחרות על עמדות כוח שלטוניות. כאשר החיבור מצליח והמפלגה – רשימה זוכה בבחירות מתחיל תהליך איוש עמדות הכוח השלטוניות. זה לגיטימי שחלוקת העוצמה השלטונית תהיה בין השותפים לחיבור הפוליטי. רק כך יש סיכוי להמוני העם לקחת חלק ליד שולחן השלטון: הם מביאים קולות ומצפים להשפיע על סדר היום העירוני באמצעות מינויים בחברות ובתאגידים העירוניים.

האלטרנטיבה לדמוקרטיה הייצוגית העממית הזאת היא: חלוקת העוצמה השלטונית בין נסיכים ושושלות או בקרב חבריו לגן הילדים של ראש העיר. האם חלוקת העוצמה לנסיכים ואו לחברים "לא פוליטיים" היא דמוקרטית יותר?! בוודאי שלא. מינויים פוליטיים מחזקים את הדמוקרטיה. המערכת הפוליטית, גם ברמה המקומית, מחפשת אנשים טובים ומוכשרים שיצטרפו לתהליך ולמשחק הפוליטי. רבים וטובים מביניהם לא יעשו זאת לאור הגזירה האנטי דמוקרטית שביסוד עבודתן של וועדות האיתור והוועדות לבחינת הכשירות של מועמדים לכהונות בכירות בחברות ובתאגידים העירוניים: מועמד עם "זיקה פוליטית" לאיש הממנה יהיה פסול לכהונת חבר מועצת מנהלים בחברה העירונית. כתוצאה ממגבלה זו קיימת סכנה כי המערכת הביורוקרטית הציבורית תקבל אופי יותר "מונרכי" ופחות "עממי".

ד"ר ג'קי זבולון - אוניברסיטת אוטגו, ניו-זילנד

Postal Voting in Local elections: Lessons from New Zealand

The relationship between postal voting and voter turnout in local elections needs to be investigated in the context of whether postal voting helps increase voter turnout in the twenty-first century local elections. This assists to uplift the discourse about New Zealand local elections and voter turnout. This article explores the history of the postal voting method by looking into this country and analysing the method of political participation at the local level. It argues that postal voting no longer increases or decreases voter turnout in these countries.

לימודי אזרחות בתיכונים בישראל

יו"ר: ד"ר סיגל בן רפאל גלנטי, ראש החוג למדעי החברה ואזרחות, המכללה האקדמית בית ברל

"מדינה יהודית ודמוקרטית על פי ספרי לימוד באזרחות – למן ראשית ימי המדינה ועד לימינו אנו"

ד"ר סיגל בן-רפאל גלנטי, מרצה בכירה, ראש החוג למדעי החברה ואזרחות, המכללה האקדמית בית ברל והאוניברסיטה העברית.

ד"ר אלון לבקוביץ', החוג למדעי החברה ואזרחות, המכללה האקדמית בית ברל, והאוניברסיטה העברית; מורה לאזרחות.

הרצל, ז'בוטינסקי, בן-גוריון בחלק מן הכתבים, תכנית חלוקת ארץ ישראל מטעם האו"ם ומגילת העצמאות של ישראל מתייחסים לישראל כאל "מדינת הלאום היהודי שהיא דמוקרטיה", בעוד הקו המכריע בתנועה הציונית היה גרסאות שונות של מעין "דמוקרטיה יהודית". לויכוח על מהות המדינה השלכות על השיח הישראלי כל העת ואף על לימודי האזרחות. יתרה מכך, לאחרונה במשרד החינוך יש המלינים על טיפוח לימודי דמוקרטיה נרחבים לעומת הזנחת לימודים פטריסטיים. על רקע זה, אנו בוחנים

את ספרי האזרחות שמלמדים בסיועם למן ראשית ימי המדינה ועד היום ומבקשים להבין מתוכם מהו האני מאמין של המדינה כפי שמוקנה לילדי ישראל – בבחינת המניפסטו הלאומי. אנו בוחנים שלוש תקופות: לפני שאזרחות הייתה למקצוע נפרד ועצמאי בתיכון עד 1976, ממחצית שנות השבעים ועד למחצית התשעים, כשאזרחות הופכת למקצוע בפני עצמו, ולמן ראשית היישום של ממצאי ועדת קרמניצר שביקשו להתמודד עם משבר הדמוקרטיה

(אפיין את ישראל בשנות השמונים ואילך). אנו מראים שבעוד שבראשית הדרך ישראל הוצגה קודם כל כמעין דמוקרטיה יהודית, משנות השבעים ועד מחצית התשעים היא הוצגה בעיקר כמדינת לאום יהודי דמוקרטי, אולם בעשור האחרון אין עוד מתן נוסחאות ברורות – מוצגות האופציות השונות של גשרים בין היום ישראל יהודית ודמוקרטית בה בעת – מעין ניסיון לרצות מגוון של בעלי עמדות ותוך מתן מענה דמוקרטי פלורליסטי לסוגיית זהות המדינה. אם להתייחס לספרים אנו יוצאים מעודדים מן החינוך האזרחי הישראלי, אולם ברור לנו שיש עוד היבטים שמעיבים על הליכה בטוחה בשביל זה.

"כיצד נבנה תהליך נכון של חינוך אזרחי בבית הספר? - מבט מתוך מערכת החינוך הפורמאלית"

אדר כהן, מפקח מרכז ללימודי אזרחות ומנהל המטה לחינוך אזרחי, משרד החינוך

כיצד אנו מצפים ממורות ומורים לחנך לאזרחות הלכה למעשה? חינוך אזרחי, בהגדרתו הרחבה, שונה ומקיף יותר מלימודי האזרחות כדיסציפלינה עיונית ולימודית. המאמר מציג תפיסת עולם חינוכית – עקרונית היוצאת מנקודת הנחה כי חינוך אזרחי הוא תהליך, וככזה הוא רב-מימדי ודורש תפיסה מורכבת ומיומנויות פדגוגיות מגוונות. המאמר מציג את השילובים הראויים בין המימדים ההכרחיים השונים בתהליך של חינוך אזרחי בבית הספר ובראשם ארבע מטרות חינוכיות השזורות זו בזו, נדבך על נדבך: רכישת והבנת ידע תיאורטי; יכולת ניתוח המציאות האקטואלית על סמך הידע התיאורטי; גיבוש עמדות מנומקות של הלומד; עשייה ופעולה אזרחית. כל אלו באות לידי ביטוי במעגלים בית ספריים שונים (שיעורי אזרחות, שיעורים אחרים, פעילויות חינוכיות לא-דיסציפלינריות) ובשילובי הגיל השונים. המאמר טוען כי רק שילוב נכון בין כל אלו ישיג את המטרה של קיום תהליך נכון ומורכב של חינוך אזרחי.

"גזענות ואנטישמיות בתוכניות הלימודים – קונפליקט ואתגר לחינוך האזרחי בישראל"

טוביה רוזנברג, המרכז ללימודים גרמניים והמחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית בירושלים

המאמר מנתח את אופן התמודדותן של תוכניות הלימודים וספרי הלימוד בהיסטוריה ובאזרחות בחינוך הממלכתי יהודי בבתי הספר התיכוניים בישראל עם מושגי הגזענות והאנטישמיות. באמצעות ניתוח טקסטואלי המאמר מאיר ליקויים, חוסרים ואי הלימות הקיימים בספרי הלימוד בהיסטוריה ובאזרחות בכל הנוגע להוראת הגזענות והאנטישמיות. המאמר מציע שלוש נקודות התבוננות אשר דרכן הוא מנתח את היחסים בין הגזענות לאנטישמיות: נקודת התבוננות היסטורית, נקודת התבוננות תיאורטית-מושגית ונקודת התבוננות ישראלית-יהודית. ניתוח תוכניות הלימודים וספרי הלימוד בהיסטוריה מעלה כי המושג "אנטישמיות" הוא מרכזי ביותר בתוכנית הלימודים והוא נלמד בהקשרם של אירועים בעלי זיקות לעם היהודי. מושג הגזענות נלמד באופן בלעדי במסגרת הוראת האנטישמיות, בהקשרם של נושאים כמו: השואה ושנאת ישראל. בתוך כך, נוצרת הבנייה מוטעית למושג הגזענות המצמצמת אותו להקשר הפרטיקולרי היהודי בלבד. ניתוח תוכנית הלימודים וספר הלימוד באזרחות מעלה, כי ניתן מקום מרכזי לעקרונות הדמוקרטיה, בהם: סובלנות, פלורליזם, שוויון וזכויות האדם והאזרח. היעדר ניתוח מושג הגזענות ואי-הצגתו כמנוגד לעקרונות דמוקרטיים אלו מביא להבניית של תפיסת עולם דמוקרטית בכפיפה אחת עם תפיסה גזענית. המאמר מציע להטמיע את מושג הגזענות כמושג ששולל דמוקרטיה ולספר את הסיפור ההיסטורי של הגזענות בשני הקשרים שונים ומתוך שתי נקודות התבוננות: נקודת ההתבוננות היהודית – ישראלית ונקודת ההתבוננות התיאורטית-מושגית.

"חינוך לאחריות ציבורית ולאזרחות"

ד"ר אסף מצקין, סגן ראש המגמה למהל ומדיניות ציבורית, המכללה האקדמית בית ברל ומורה לאזרחות.

ד"ר אורי ארבל גנץ, ממלא מקום ראש בית הספר לחברה ולממשל המכללה האקדמית בית ברל

"אזרחות" היא מושג המחבר בין הפרט, האדם היחיד, ובין המדינה. אזרח הוא מי שנמנה על בני המדינה, ובמדינה דמוקרטית אף יותר מכך – הוא מ"בעלי המניות" של המדינה. מכאן ניתן גם להבין מדוע במרבית המדינות הדמוקרטיות לומדים תלמידי התיכון את לימודי הדמוקרטיה (Democracy Studies) במובנם הרחב ולא רק לימודי אזרחות (Citizenship). שהרי "אזרחות" היא חלק בלתי נפרד מדמוקרטיה, היא נובעת ממנה ואף מקיימת ומבטאת אותה. במדינת ישראל נבחנים תלמידי התיכון במקצוע האזרחות כמו גם במקצועות רבים נוספים. אין חולק כי חשיבות הידע היא חולייה חשובה בפיתוח הזיקה של הנוער עם המדינה והחברה.

נושא מהותי כאחריות ציבורית אינו נכלל כחלק מחומר הלימוד - לא ככלל במקצועות הלימוד ולא בפרט במקצוע האזרחות. סבורים אנו, כי ליבת העיסוק בחינוך לאזרחות צריך להיות מנוסח כחינוך ל"אחריות ציבורית". אינך יכול להיות "אזרח טוב" באם אינך נושא באחריות ציבורית רחבה. החברה הישראלית יודעת לא מעט תופעות של חוסר אחריות המכרסמות לאורך זמן במרקם הדמוקרטי שבה, ביציבותה, בחוסנה וביכולתה לשרוד. אמון הציבור במוסדות הדמוקרטיים הולך ונשחק עם השנים ואחראים לכך לא במעט העוסקים בפוליטיקה אך גם הציבור שאינו מביע די את אכזבתו מהתנהלות בלתי אחראית של נבחרי ו בכיריו. למערכת החינוך בכלל ולמקצוע האזרחות בפרט, תפקיד מהותי בחינוך לאחריות ציבורית. אך ורק חינוך אזרחי מגיל צעיר לאחריות ציבורית יאפשר חינוך מאוחר יותר לאזרחות טובה ומעורבת, ולא פחות חשוב מכך – יתרום לחינוך דור העתיד של המנהיגות הציבורית בישראל.

מנהיג תהיה לנו

יו"ר: פרופ' אריה נאור וד"ר דני קורן

"משבר המנהיגות הפוליטית – תפקידי מדע המדינה"

פרופ' יחזקאל דרור, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית

מרבית מדינות העולם, כולל כמעט כל הדמוקרטיות, נמצאות ב"משבר מנהיגות פוליטית", בגלל אי-התאמה הולך וגובר בין תמורות באתגרים, שיש בהם אולי רמז של התקרבות למעין "תקופת ציר" (Axial Age) חדשה. אך ישראל מצטיינת לרעה בגודל הפער בין היכולות למעשה של המנהיגות הפוליטית לבין החיוני קיומית לעתידה של מדינת ישראל.

כך, למשל, בולטים לעין – עם יוצאים מן הכלל – הפערים הבאים בין הדרוש למצוי:

מצוי

דרוש

1. חשיבה מדינאית מתוחכמת, מעמיקה, ארוכת טווח ויצירתית

במידה רבה פשטנית-פרימיטיבית

2. נכונות להסתכן פוליטית למען הנכון עניינית

דביקות בקריירה, עם יוצאים מן הכלל בודדים

דוגמטיות רבה יחד עם קשיי הכרעה

פנימית

3. איזון בין ערכים למציאותיות

4. זהירות יתירה ביחסי הון שלטון ואורח חיים אישי

מצב חמור מאד

היגררות מאולתרת

5. יזמות רבה

אי-אכפתיות

6. אמפטיה עם הנזקקים ודאגה להם

ספינים

7. אמירת אמת לעם

"צדקתי" -- אחרים אשמים

8. יכולת להודות בשגיאות

דשדוש שולט בכיפה

9. החלטיות גמישה

אין סימנים לכך

10. "ראי ראי – מה טיבי?"

בסך הכול, תוך התעלמות מהבדלים אישיים ויוצאים מן הכלל: המנהיגות הפוליטית הבכירה חסרה את האיכויות החיוניות להבטחת עתיד משגשג למדינת ישראל.

תיקון מצב חמור זה דורש מאמצים רב-ממדיים, כולל למשל שינויי משטר ובנייה מחדש של מקצועות

האזרחית בבתי הספר. אך למוסדות ההשכלה הגבוהה ובמיוחד למחלקות למדע המדינה, יחד עם בתי ספר

למדיניות ציבורית ותחומים נוספים, תפקיד קריטי בהכשרה של הדור הבא של מנהיגים פוליטיים. למעשה משימה

זו מוזנחת ביותר, בגלל האסכולות השליטות במחקר ובהוראה, הדרישות להעלאה בדרגה, אידאולוגיזציה של

מורים רבים, העדר חוקרים בעלי ניסיון מעשי במסדרונות העוצמה, העדר ספרי הוראה ואירועי לימוד מתאימים ועוד.

מדובר בליקוי מחקרי והוראתי רציני הדרוש תיקון דחוף. ספרי **מנהיג תהיה לנו! מורה נבוכים למנהיג**

מכון יהודי-ציוני נועד לעזור בכך.

"משבר המנהיגות בישראל – אי התכונות של מנהיגות במדינה היהודית"

ד"ר משה ברנט, המחלקה לסוציולוגיה, תקשורת ומדע המדינה, האוניברסיטה הפתוחה

משבר המנהיגות בישראל מיוחס בדרך כלל להעדרותם של אנשים בעלי תכונות מנהיגות בפוליטיקה הישראלית, וכך הפתרון המוצע לעיתים קרובות הוא חינוך למנהיגות. טענתי היא שהעדר מנהיגות בישראל הוא תוצר ישיר של "המדינה היהודית". במילים אחרות "המדינה היהודית", מעצם מהותה, אינה יכולה להצמיח מנהיגים, או לחלופין, במידה וימצאו במקרה אנשים שיתגלמו בהם התכונות התרומיות של מנהיגות, הם לא יוכלו להנהיג את ישראל (כלומר לפתור את בעיותיה). ולכן הצעד הראשון של מנהיגות מכוננת צריך להיות ביטולה של המדינה היהודית וכינונה של ישראל כרפובליקה חוקתית.

מנהיג פועל במסגרת מסוימת, או לחלופין, במידה וזו נעדרת הוא שואף ליסד כזו. המסגרת להתפתחותה של מנהיגות בתקופה המודרנית היא מדינת הלאום (nation-state), שמשמעותה שההנהגה הפוליטית מכוונת ואחראית לאומה אזרחית טריטוריאלית. ישראל אינה מדינת לאום שכן היא נתפסת כשייכת לעם היהודי שאינו ישות אזרחית טריטוריאלית. "העם היהודי" כיום אינו ישות מדינית, ולכן אינו זקוק להנהגה מדינית. ולכן, למשל, שאיפתו של יחזקאל דרור לבנות "מנהיגות מכוננת יהודית ציונית", כלומר כזו שתייצג בצורה כזו או אחרת את היהדות, משמעותה דיסאורינטציה אפריורית של כל המועמדים למנהיגות זו, שכן הם אמורים ללמוד כיצד לרתום מכשיר פוליטי, המדינה, לענייני היהדות, שאינם עניינים מדיניים. לחלופין במידה וימצא במקרה מנהיג שבו יתגלמו כל התכונות שמבקש דרור, הרי הוא לא יוכל לפתור את בעיות היסוד של ישראל, שכן אלו קשורות בקשר הדוק לכך שהיא איננה מכוננת כמדינת לאום רגילה אלא כ"מדינה יהודית", אותה מבקש דרור להנציח. אחד מביטוייה של העדרות מסגרת מדינית נורמאלית להתפתחותה של מנהיגות הוא העדרה של חוקה. המסגרת החוקתית היא תנאי הכרחי להתפתחותה של מנהיגות שלאחר דור המייסדים, שכן היא משמשת יסוד מדריך ומכוון למערכת כולה. העדרותה של חוקה בישראל אינו מקרי, שכן למדינה היהודית, מעצם טבעה לא ניתן לנסח חוקה. וכך תפקידו הראשון של "מנהיג מכונן" בישראל הוא אכן לכוון אותה כמדינת לאום ישראלי קונקרטי, מה שלא נעשה עד כה, ובראש ובראשונה לתת לה חוקה.

"על מנהיגות ולקיחת אחריות של ראשי ממשלות ישראל"

ד"ר דני קורן, המכללה האקדמית בית ברל ואוניברסיטת תל אביב

ישנן קואליציות ממשלתיות שהן יציבות למדי מבחינה פוליטית. אולם ייתכן שקואליציות אלה אינן מסוגלות לעצב וליישם מדיניות ציבורית באשר לנושאים המרכזיים שעל סדר היום. סביר להניח שראשי הממשלה שהקימו את הממשלות האלה פועלים לאורה של אסטרטגיה אחת ויחידה – הישרדות. במקרים אלה מדובר בראשי ממשלה חלשים שכהונתם בתפקיד מבוססת על תלות פוליטית, לא על מנהיגות פוליטית.

משטרים מתפוררים בין דמוקרטיזציה לדיקטטורה : מקרה המבחן המזרח תיכוני

יו"ר: עו"ד אלעד פופוביץ, המכון למדיניות נגד טרור - המרכז הבינתחומי הרצליה

דברי פתיחה : השר יוסי פלד.

מהפכות הפייסבוק והשלכותיהן הגיאו-אסטרטגיות : עו"ד אלעד פופוביץ', המכון למדיניות נגד טרור - המרכז הבינתחומי הרצליה.

הכלכלה הפוליטית של המהפכות - פרופ' שלמה מזרחי, אוניברסיטת בן גוריון.

נקודת המבט של הדור הצעיר - דר' מירה צורף, מרכז משה דיין, אוניברסיטת תל אביב.

נקודת המבט של האחים המוסלמים - דר' מרדכי קידר, מרכז בגין סאדאת למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת בר אילן

הבחירות בישראל

יו"ר: פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל אביב

"When Endocrinology and Democracy Collide: Emotions, Cortisol and Voting at National Elections"

Israel Waismel-Manor - School of Political Sciences, University of Haifa, Israel

Gal Ifergane - Department of Neurology, Soroka Medical Center, Ben-Gurion University of the Negev, Israel

Hagit Cohen - Ministry of Health, Mental Health Center, Anxiety and Stress Research Unit, Faculty of Health Sciences, Ben-Gurion University of the Negev, Israel

Faced with stressful experiences, such as uncertainty or novelty, the adrenal glands secrete glucocorticoid hormones to help us cope with stress. Since many decision-making situations are stressful, there is reason to believe that voting is a stressful event. In this study, we asked voters in Israel's national election (N=113) to report on their general affective state immediately before entering the polling place using the Positive Affect Negative Affect Schedule (PANAS) and to provide us with a saliva sample through which we could evaluate their cortisol levels. Compared to a second sample of voters who reported their affective state on election night (N=70), we found that voters at the ballot box had higher positive and negative affect. Moreover, our voters at the polling place exhibited cortisol levels that were significantly higher than their own normal levels obtained on a similar day, and significantly higher than those of a second control group sampled the day after the elections (N=6). Our data demonstrate that elections are exciting, yet stressful events, and it is this stress, among other factors, that elevates the cortisol levels of voters. Since elevated cortisol has been found to affect memory consolidation, impair memory retrieval and lead to risk-seeking behavior, we discuss how these outcomes of elevated cortisol levels may affect voting in general and the field of electoral studies in particular.

"מרכז המסה" ו-"שונות מרחבית" כתנאי ליציבות פוליטית"

דגנית אופק, החוג למדע המדינה אוניברסיטת תל אביב

פרופ' גדעון דורון, החוג למדע המדינה אוניברסיטת תל אביב

במהלך השנים האחרונות הראתה מפת המפלגות של הכנסת בישראל כי מספר המפלגות הממוקמות קרוב זו לזו במרחב הנושאים הולך וגדל. כך יוצא, שאין הבדל רב בעמדות המדיניות של המפלגות במיוחד אלה הממוקמות סביב חציון התפלגות העדפות הבוחרים. מפלגות אלה מתחרות בניהן לא רק על קולו של הבוחר, אלא גם על הזכות להקים קואליציה או לפרק קואליציה קיימת. לפיכך הקואליציות בישראל שורדות בממוצע רק מחצית התקופה המוגדרת בחוק.

המונח "מרכז המסה" שאומץ במחקר זה הוא אנלוגי למונח הנלקח מתחום הפיסיקה – מכאניקה וחישבו מאפשר איתור של נקודת שווי משקל במערכת פוליטית רב מפלגתית המתבססת על יותר מימד אחד. "מרכז המסה" מאפשר בניית מדד נוסף שכונה "שונות מרחבית". מדד זה מתאר את השונות (בידול) בין השחקנים במערכת הפוליטית ומאפשר בחינה של מידת הפיצול והקוטביות הן בין המפלגות והן בין הבוחרים.

בחינת השפעה של מדד "מרכז המסה" ומדד "השונות המרחבית" נעשתה על כל התהליך הפוליטי בישראל מהבחירות למועצה המכוננת ב-1949 ועד לכנסת האחרונה (2009). כמו כן נבחנה ההשפעה של מדדים אלה על הדרך בה מציגות המפלגות את מדיניותן לבוחרים, ומשם על התפלגות עמדות הבוחרים ותוצאות הבחירות, וכך גם על תהליך הרכבת הקואליציות ולבסוף - השלב הסופי - הקמת קואליציה יציבה.

התוצאות מלמדות כי למדדים אלה יש השפעה על שלבי התהליך הפוליטי וכי יש צורך בניסוח שיטת בחירות חדשה שתוביל ליציבות פוליטית גדולה יותר. שיטה כזו תצטרך להדגיש את ההבדלים האידיאולוגיים בין המפלגות ותחייב מפלגות הסמוכות אחת לשנייה במרחב הנושאי לאחד כוחות.

יחסי רוב ומיעוט בישראל: שיווין והכרה

יו"ר: ד"ר גיא בן פורת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

"מטפלים ערבים ומטופלים יהודים: דינמיקה ויחסי כוחות של מיעוט-רוב בתוך חדר הטיפולים"

סמיר קעדאן, דוקטורנט בביה"ס לעבודה סוציאלית בבית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית בירושלים

במפגש הטיפולי בין מטפל ערבי בן קבוצת מיעוט למטופל יהודי בן קבוצת הרוב עולות סוגיות מקצועיות, אתיות, חברתיות ופוליטיות ייחודיות.

ראשית, המטפלים הערבים מגיעים לרוב מרקע של דור שלישי לפליטות ולעקירה של 1948. הם מתארים את שנות ילדותם בצל תחושה של אפליה וזרות ביניהם לבין היהודים.

שנית, המטפלים הערבים מתארים את שנות לימודיהם באוניברסיטה כשנים של התמודדות עם מפגש לא פשוט עם מרצים וסטודנטים יהודים, עם חברה אינדיבידואליסטית מערבית, עם המודרניות, ועם הניכור מחד ומאידך הם מתארים פיתוח של עצמאות, זהות ותודעה פוליטית בעקבות המפגש עם סטודנטים ערביים אחרים, כגון בפעילות וועד הסטודנטים הערבים.

שלישית המטפלים הערבים מתארים שבמהלך ההכשרה המקצועית והלימודים הרגישו שרוב תכני הלימוד אינם מתייחסים למקומם התרבותי הייחודי והרגישות התרבותית לצרכיהם וצרכי אוכלוסיית המטופלים שלהם היא מינימלית. הדבר בא לידי ביטוי אף בהדרכה המקצועית כאשר הסטודנטים אינם מרגישים בנוח להעלות נושאים שונים בפני המדריכים היהודים, בעיקר במקומות בהם הטיפול פוגש את הפוליטיקה.

עם היציאה לחיים המקצועיים, המטפלים הערבים והמטופלים היהודים מגיעים למפגש המפר את הסדר החברתי והפוליטי הקיים בו היהודים, בני הרוב, הם אלו שנמצאים בעמדת כוח וסמכות מול הערבים. דבר זה גורם לתגובות שונות אצל שני הצדדים: הימנעות מהקשר הטיפולי על ידי אחד או שני הצדדים; ניסיון של המטפל לרצות את המטופל באופן שמחבל במעמדו המקצועי; הבנה של המטפל את יחסי הכוחות של מיעוט-רוב המשפיעים על הדינמיקה של הקשר הטיפולי וניסיון להתמודד איתם תוך כדי הטיפול; אי-קבלה של המטופל היהודי את הסמכות המקצועית של המטפל הערבי וניסיון להשיג עמדה של עליונות בתוך הקשר הטיפולי באמצעים ישירים או עקיפים.

"נע(א)מת לי מאוד: יחסי רוב ומיעוט בנאומי חברי הכנסת הערביים"

ד"ר אסנת עקירב, המכללה האקדמית גליל מערבי

יחסי רוב ומיעוט בישראל נחקרו ונחקרים מהיבטים שונים, אולם התבוננות מעמיקה על נבחרת הציבור הערבים בכנסת אינה קיימת כמעט בכלל.

המחקר הנוכחי בוחן את השימוש שעושים חברי הכנסת הערבים בנאומים בני דקה, כלי שהוכנס לשימוש בשנת 2000 ומאפשר לכל חבר כנסת, ללא מגבלות סיעתיות לדבר למשך דקה פעם בשבוע במליאת הכנסת. השאלות שעומדות בבסיס המחקר הן: האם ובאיזו מידה באים לידי ביטוי יחסי רוב ומיעוט בנאומים אלה? מה הם המסרים המרכזיים העולים מהנאומים? ועד כמה חברי הכנסת הערבים מייצגים באמצעות הנאומים את הציבור שבחר אותם?

המחקר במהותו איכותני, תוך שהוא משלב ניתוחי תוכן של הנאומים וראיונות עם חברי הכנסת הערביים. מחקר זה הוא חלק ראשון מתוך מחקר משווה בין מספר מדינות (ארה"ב, קנדה ואוסטרליה) בהן נעשה שימוש בנאומים בני דקה בבתי הנבחרים ואף בהן מתקיימים מאפיינים של רוב ומיעוט.

"בחירות הורים ביחס למעונות יום בחברה הפלסטינית בישראל"

רנא אסעיד בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים

העלייה במספר הנשים המשתתפות בשוק העבודה בעולם, הינו אחד השינויים החברתיים המובהקים ביותר בעשור האחרון, אשר הובילו להתפתחות מסגרות חוץ ביתיות לטיפול בילדים בגיל הרך. תהליך מקביל התרחש בישראל, אשר הוביל לגידול במספר מסגרות הטיפול בילדים, אם כי באופן מצומצם יותר.

עקב יציאת הנשים לשוק העבודה, המשפחות נאלצות להתמודד עם חיפוש ומציאת מסגרות לילדיהם המספקות איכות חינוך גבוהה, זמינות ותוך מסגרת יכולתם הכלכלית. בארץ קיימים פערים מאוד גדולים במערכת החינוך לגיל הרך בין החברה הפלסטינית והחברה היהודית. המחסור במסגרות החוץ ביתיות לגיל הרך בחברה הפלסטינית, יחד עם העלאת המודעות לחשיבות החינוך בגיל הרך, ושילוב הנשים בשוק העבודה, הובילו בביקוש למסגרות כאלה. לאור העלייה בביקוש והמחסור הקיים, גדל מספר הארגונים ו\ או התנועות החברתיות המספקות טיפול לילדים בגיל הרך.

ארגונים מבוססי דת משחקים תפקיד מרכזי בסיפוק צרכים אלו, במיוחד עבור הורים בעלי הכנסה נמוכה. בספרות המחקר ניתן לראות שמחקרים אודות מעונות יום מבוססות דת נעשו במדינות שונות בעולם ובמיוחד בארה"ב. אך קיים מחסור במחקרים אלו בארץ, במיוחד אספקת שירותי טיפול לילדים בגיל הרך.

בהצגה זו, אשר תבסס על עבודת התזה שלי, אני אבקש להציג את עבודת מחקר זו, כאשר מטרתה לבחון את מניעי ההורים ביחס לבחירת מעונות יום עבור ילדיהם בגילאים 2-4. מחקר כמותי זה השווה בין מעונות יום דתיים ולא דתיים בהקשר של הגורמים המשפיעים על בחירות הורים. המחקר נערך בקרב כ-600 הורים לילדים במעונות יום דתיים ולא דתיים בחברה הפלסטינית בישראל, המחקר התפרס באיזורים שונים ברחבי הארץ. בחודשים האחרונים סיימתי את שלב איסוף הנתונים, ואני נמצאת בשלב ניתוח הנתונים. בהצגה ארצה להציג את הנתונים והמסקנות אודות בחירות היום והשלכותיהן על המדיניות הציבורית בישראל כלפי מעונות היום ולעמוד על הייחודיות של בחירת מעונות יום דתיים מול לא דתיים בקרב ההורים, במידה וימצאו כאלה.

המהפכה במצריים: השלכות אסטרטגיות

יו"ר: מסעוד אגרביה, החוג מדעי מדינה והיסטוריה, המכללה האקדמית בית ברל

"מהפכה במצרים – דמוקרטיה היברידית ונסיגתה כמקור לתסיסה"

ד"ר אסעד גאנם, אוניברסיטת חיפה

שינויים במשטרים אוטוריטריים, במסגרת המשטר, זכו למחקר ותייעוד רבים, התהליך של פתיחות הדרגתית הוכרו כחלק מתהליך הדמוקרטיזציה שאמור להביא למשטר דמוקרטי הנשען על ריבוי מפלגתי, שמירת זכויות יסוד והנהגת מרכיבים מהותיים שמאפיינים משטרים דמוקרטיים כולל חילופי שלטון, בחירות תקופתיות, הפרדת רשויות, שקיפות יחסית וחופש ביטוי. בהרבה מקרים תהליך הדמוקרטיזציה הליניארי הוחלף במשטרים המבוססים על דמוקרטיה היברדית, דמוקרטיה שמונהגת לכאורה על היסודות של תהליך הדמוקרטיזציה, אך אינם מובילים לדמוקרטיה, אלר לתהליך נשלט שמטרתו לאפשר למשטר האוטוריטרי לשלוט בתהליך ולנווט אותו, דבר שעלול להוביל דווקא להיפך ממה שמקווה המשטר, שינויים היחסיים מובילים דווקא לעליית הציפיות, העמקת התסיסה ובסופו של דבר לפניית הציבור הרחב לשינוי המשטר בהתבסס על מחאה עממית, שמגיעה עד למהפכה עממית.

ההסבר הרווח למהפכות (ינואר 2011) בתוניסיה ובמצרים הוא ההחרפה ביחס השלטון בסוגיות הקשורות לזכויות אדם ואזרח, סגירת הבמות לדיון ציבורי והמצב הכלכלי. בהרצאה זו אני מציע להסתכל דווקא על השינויים בכיוון הענקת דמוקרטיה היברידית כמקור לתסיסה שהובילה למהפכות בשני המקרים, במיוחד לאור נסיגת המשטר מהדמוקרטיה ההיברידית והסגירה היחסית של המרחב הציבורי לדיון על שאלות מדינה וחברה בפני מתנגדי המשטר

"משחק פוליטי חדש במצרים"

פרופ' יורם מיטל, המחלקה ללימודי המזרח התיכון, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מהפכת ינואר 2011 טרפה את הקלפים בזירה הפוליטית המצרית. התארגנויות פוליטיות קיימות (מפלגות אופוזיציה ותנועות 'האחים המוסלמים' ו'כפאיה') וחדשות (ובעיקר מחנה 'הצעירים' שהניפו את נס ההתקוממות, והחזית הלאומית לשינוי של ד"ר מוחמד אל-בראדעי) עוסקות בהגדרת יעדיהם לאור הנסיבות העכשוויות במצרים. רובם ככולם ניצבו באותה שוחה במאבק להפלת משטרו של חוסני מובארק, אך בפועל אלה מחזיקים בסדר יום שונה ומצדדים בטקטיקות שונות ביחס לשלב מעבר, שאמור להסתיים בתוך 6-12 חודשים. בתקופה זו מהווה פורום צבאי בכיר את הסמכות השלטונית ולהחלטותיו השפעה קריטית על עיצוב הזירה הפוליטית העתידית. לצד המאמץ הנדרש להחזיר את החיים לשגרה ולשקם את המשק הלאומי שנפגע קשות, נדרשים הכוחות שצוינו לעיל להתמודד עם האתגר הסבוך של הסכמה על ניסוח התיקונים בחוקה, קביעת הליכי הבחירות לנשיאות ולפרלמנט, ביטול חוק החירום ועוד.

"מהפכת ינואר במצרים: הסכסוך הערבי-ישראלי יראה וישמע אחרת"

ד"ר מסעוד אגבריה, מרצה למדעי מדינה והיסטוריה במכללה האקדמית בית ברל

מהפכת 25 בינואר במצרים משפיעה עמוקות על המשך הסכסוך הערבי-ישראלי- מחדדת אותו באופן מציאותי יותר, משנה מאזן הכוחות ועמים ישפיעו יותר כשעוצמה אינה נמדדת רק במונחים צבאיים גרידה ואסטרטגית ה"סלמייה" (אי השימוש בכוח הצבאי) עשויה לקחת תפקיד מרכזי. המהפכה התווה מסלול שבין מאפייניו:

- (א) המהפכה היא תהליך התפתחות טבעי בה העם מתעורר מדיכוי אכזרי, מאמין בעצמו ובכוחותיו ומחליט לנהל מרד אזרחי נגד שלטון רודני מושחת על מנת לחיות חופשי תחת משטר דמוקרטי ולהתקדם. בזה אנו עדים לצמיחתה של המדינה הערבית הדמוקרטית.
- (ב) המהפכה מתקנת תיקון מבני למוסד "המדינה" בעולם הערבי. עד ינואר 2011 לא התקיימו מדינות בעולם הערבי (להוציא את לבנון והדמוקרטיה ההסכמית שבה ומצרים בתקופתו של נאצר 1954-1970) לפי ההגדרה המדעית (עם, טריטוריה, ממשלה וריבונות והכרה בינלאומית). העם לא לקח חלק ממשי ולא נלקח בחשבון. היה מדוכא והשלטון הקולוניאלי הבריטי והצרפתי דאג לארבעה דברים לפני שעזבו כוחותיו את האזור: (1) להמליך כמה שיותר שיחים ומשפחות שליטה שמתקיימות בזכותן וליצר סכסוכים ביניהם ולקבל, מאוחר יותר, משטרי רודנים מושחתים (2) למנוע פיתוח כלכלי כדי לשלוט מרחוק. (3) להקמת הליגה הערבית על מנת להנציח את ההפרדה ולשחק אותה כאילו יש מדינות. (4) להקמת מדינת ישראל כדי לייצור סכסוך באזור על מנת לבזבז משאביו ולהוות, בזכות קיום הסכסוך, מקור "לגיטימציה" לדיקטטורים, וכשטח הפרדה בין מערב העולם הערבי לבין מזרחו.
- (ג) המהפכה במצרים הפילה קונספציות דומיננטיות בין 1) עמי ערב אינם בשלים לדמוקרטיה כי התרבות שלהם אינה מאפשרת זו. ערכי הדמוקרטיה הליברלית הבסיסיים שאנו מודעים להם נמצאים ביסודו של האסלאם (כיבוד האדם, צדק חברתי, שוויון לכולם, שקיפות, שוק חופשי תחרותי, כיבוד רכוש הפרט והכלל וכד'). (2) ישראל תחיה בביטחון כל הזמן שהצד השני חלש, "אתה חלש, אני חזק". הצד המצרי אינו מוכן עוד לתמוך בישראל או לעמוד מצד כפי שהיה בזמן שלטונו של מובארק. העם המצרי, 80 מיליון עם משאבים אדירים, מרגיש היום שהוא אינו חלש, מאמין בעצמו ומוכן לעמוד באתגרים ובאמצעות אסטרטגית ה"סלמייה" יכול להשיג את מבוקשו אפילו בסכסוך הערבי-ישראלי. ובכן, בתקופה הקצרה לאחר מהפכת מצרים נתגלו שני מגמות בקרב מנהיגי ישראל: חלק ברצונו לשמור על קונצפציות ישנות ולהתנהג כאילו לא קרה דבר רציני וזה מתבטא בנתניהו ובברק וחלק שני מודה בטעויות בראשותו של הרמטכ"ל רב אלוף אשכנזי (היה רמטכ"ל בזמן המהפכה) וראש אמן לשעבר אלוף עמוס ידלין.
- (ד) מכת מוות סופית לברית הפריפריה שהגה דוד בן גוריון בשנת 1957 שישראל עם איראן, תורכיה ואתיופיה תעמוד מול מדינות ערב בשנת 1957. בן גוריון שעיצב את האסטרטגיה הביטחונית בישראל וממשיך להוות מקור השראה ראשי, לא לקח בחשבון את כוח העם במדינות האזור ורודנים היו משענת. מה שקרה במצרים בינואר 2011, בתורכיה בשנת 2002, ובאיראן בשנת 1979 מראה שאסור למנהיגי ישראל לעשות ממשטרים רודנים בלשונות של עיתון הארץ (2011\2\13) "משענת אסטרטגית חיונית". במקום, הם חייבים להתחיל לחשב במרכז את כוח העם כפי שהתבטא במהפכת 25 בינואר במצרים.

לקראת משטר מקרקעין חדש? הפרטת מקרקעי ישראל והשלכותיה

יו"ר: פרופ' אורן יפתחאל, המחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בן גוריון

"הפרטת מקרקעי ישראל כשינוי חוקתי?"

גלעד ברנע, עורך דין, ירושלים

מזה מספר שנים אנו עדים לתופעה מתגברת של העברת פעילויות ונכסים מן המדינה לידיים פרטיות. הכינוי 'הפרטה' הינו בעל אופי מטעה, במידת מסוימת מכיוון שאין מדובר בהעברת פעילות כלכלית (כמו למשל יבוא תזקי' נפט) מן המדינה לידיים פרטיות, או בהעברת בעלות בנכס של המדינה (למשל מכירת מניות בחרה ממשלתית), כי אם בתופעה עמוקה ובעלת השלכות חוקיות וחוקתיות עמוקות. לאחרונה עמד על כך בית המשפט בפסק הדין המונומנטאלי בפרשת הפרטת בתי הסוהר⁷. לכן, אשתמש במילה הפרטה – אך אעשה זאת רק לשם הנוחות בלבד.

באוגוסט 2009 חוקקה הכנסת את חוק מינהל מקרקעי ישראל (תיקון מס' 7), התשס"ט–2009. חוק זה מאפשר הרחבת מהותית ומשמעותית בסוג והיקפי מקרקעי ישראל שניתן להעביר בהם בעלות. תנועת דרור ישראל, יחד עם קבוצה רחבה של עותרים הגישה עתירה התוקפת חוקתית חלק מהוראות החוק. החוק החדש מאפשר להעביר בעלות ב-800,000 דונם של מקרקעי ישראל – פי 4 מן הכמות שהיה מותר להעביר בה בעלות קודם לתיקון (200,000 דונם).

בהרצאה אטען ואסביר מדוע הגדלה זו של היקף המקרקעין בהם ניתן ליתן בעלות הינה שינוי מהותי-מחוקתי העומד בסתירה להוראת סעיף 1 לחוק יסוד: מקרקעי ישראל. כמו כן שונתה ההגדרה הגודרת מהותית את סוגי המקרקעין בהם ניתן להעביר בעלות – במסגרת הגדרת "קרקע עירונית" – גם כאן אראה כי שינוי ההגדרה הרחב מהותית את סוגי המקרקעין בהם ניתן להעביר בעלות וכן כי ההגדרה עצמה היא בעלת אופי מטעה. לסיכום, אתייחס גם לתכליות הכלכליות הנטענות על ידי הממשלה להצדקת הפרטת מקרקעי ישראל ואראה כי אלה אינן מתקיימות וכי למעשה הממשלה לא נקטה בצעדים המתבקשים בכל הנוגע לשוק הדיור.

"גלימה חדשה, משטר ישן"

ת'אבת אבו-ראס, עדאלה, המרכז לזכויות המיעוט הערבי בישראל, והמחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ההרצאה תציג את עמדת רובו של הציבור הערבי בישראל בשאלת הרפורמה במקרקעין, כפי שעלתה בשיח הציבורי, המחקרי והמשפטי מאז תחילת הרפורמה ב-2009. הטענה המרכזית היא שגם אם קיים פוטנציאל חיובי בהפרטת מקרקעי המדינה, הרפורמה הנוכחית לא מאפשרת את מימושו.

הפוטנציאל החיובי הוא שחרור המקרקעין מאחיזתו של משטר מיידה ומפלה, והעברתו למנגנוני שוק 'עיוור' צבעים' אשר יאפשרו רכישות לפי היכולת הכלכלית, ולא לפי מוצאו של אדם. עם זאת, פרטי הרפורמה המוצעת מעלים שהיא משתמשת במושג ההפרטה ככסות להמשך ההזנחה, ואף פגיעה, בבעיות העומק של המיעוט הערבי בישראל במישור הקרקעי-מרחבי.

בעיות אלה כוללות את השלכות ההיסטוריה של הפקעת הקרקעות המאסיבית (אשר חלקן כעת מוצעות להפרטה); את שאלת קרקעות הפליטים והתעלמות ישראל מהמשפט הבינלאומי; את שאלת חוסר הייצוג של הערבים במוסדות המדיניות הקרקעית; את שאלת נוכחותו המפלה של הקק"ל בלב הממסד הקרקעי; את סוגיית ועדות הקבלה ושליטת המועצות האזוריות היהודיות ברוב המרחב; ואת שאלת המצוקה הכלכלית הכרוכה בחוסר הקצאת מקרקעין לפיתוח האזורים והיישובים הערביים.

אם כך, קיימת בקרב המיעוט התנגדות עמוקה לרפורמה במתכונתה הנוכחית. נראה תחת מסווה של 'הפרטה' היא מנציחה ואף מעמיקה את השליטה היהודית בקרקע. היתרונות המעטים הגלומים בה מנוטרלים על-ידי המשכיותם של מנגנונים רבי עוצמה של אפליה כלפי המיעוט הערבי. המסקנה: גלימה חדשה – משטר ישן.

⁷ בג"צ 2605/05, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים נ' שר האוצר. הח"מ הוביל את הצוות שייצג את העותרים שזכו בעתירה זו.

"האומנם משטר מקרקעין חדש ומסוכן?"

עו"ד רחל זכאי, יועצת מיוחדת במשרד מ.זליגמן ושות', מרצה בפקולטה למשפטים במרכז הבינתחומי לשעבר היועצת המשפטית של מינהל מקרקעי ישראל

תיקון מס' 7 לחוק מינהל מקרקעי ישראל, המכונה "הרפורמה במקרקעי ישראל" ועל ידי רבים הפרטתם, ממשיך במידה רבה מדיניות קודמת של מעבר ממשטר של חכירה לדורות להקניית בעלות בהם בקרקע המוחכרת למטרת מגורים. מגמה אשר יושמה עד עתה בצורה מוגבלת ואשר לטעמי רב החיוב בה.

בהרצאה אעמוד על ההסדר בחוק המאפשר הקניית בעלות בסוגים נוספים של נכסי מקרקעין, על החשיבות הרבה להיקף ולאופן בו תורחב הקניית הבעלות על סוגים נוספים של נכסי מקרקעין ועל הסמכות ושיקול הדעת שהוענקה למועצת מקרעי ישראל לקבוע את סוגי הנכסים בהם תתאפשר בעתיד הקניית בעלות בעתיד.

סמכות זו שהוענקה למועצה מחייבת התייחסות לשינוי הרכב המועצה, וכך אעשה. אנסה לשכנע כי הרפורמה והמגמה כשלעצמה ראויה לברכה, וכי מתן האפשרות להקניית בעלות באופן מוגבל יחסית בנכסים המוחכרים לתעסוקה, כפי שנקבע עתה, הינו ראוי. אלא, שבהקשר זה, כבאחרים, התשובה לשאלה אם הרפורמה הינה הצלחה או סכנה תהיה תלויה כולה באופן ובהיקף בו יקבעו גבולותיה ובשמירה על הגבולות שיקבעו.

"מקרקעי ישראל – גיבושו של משטר 'הפר-מה'"

ד"ר סנדי קדר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה

פרופ' אורן יפתחאל, המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אונ' בן-גוריון בנגב

עם הקמת המדינה ועל בסיס תפיסות ציוניות שהתגבשו עוד קודם לכן, כונן בישראל משטר מקרקעין לאומי-קולקטיביסטי שכלל שלושה מרכיבים עיקריים: (1) הלאמת קרקעות ויהודן, (2) שליטה ריכוזית בקרקעות אלו (3) הקצאה חלקית וסלקטיבית של זכויות לא שוויוניות בקרקע, בעיקר ליהודים.

מאז שנות התשעים המוקדמות נדמה כי מתחוללת בישראל מהפכה של ממש בכללי המשחק של משטר המקרקעין הישראלי, אשר לכאורה הפך בהדרגה למשטר הפרטה, והשתלב במגמת הליבראליזציה שאפיינה רבדים מסויימים בישראל. יחד עם זאת, בחינה מעמיקה יותר מעוררת ספקות באשר למידת השינוי במימדי העומק של המשטר. מצד אחד, נערך ניסיון להתאים את משטר המקרקעין להגמוניה הניאו-ליברלית בה מועברים משאבים והון מדינתי לידיים פרטיות. מצד שני ובמקביל, נערך גם ניסיון להמשיך ואף להעצים את הלאמת הקרקע האתנוקרטית, בעיקר באזורים ערביים. אנו ממשיגים מדיניות זו כ'הפר-מה' כלומר הפרטה לצד הלאמה.

תהליך הבהרת הזכויות במקרקעין ארך 'פורם' ומפלח את הקבוצות – חלקן מקבלות זכויות קניין חזקות וחלקן הופכות למשוללות זכויות. כך למשל מחזיקי קרקע חקלאית שהיו בעלי זכויות חלשות למדי בקרקע, מקבלים כעת זכויות חזקות המתקרבות במקרים מסוימים לבעלות. קבוצות אחרות, כגון יורשי דיירי דיור ציבורי, תושבי אזורים המיועדים ל'פניו-בינוי', או בדווים בכפרים לא מוכרים, מוגדרים כעת בחדות כמסיגי גבול וחסרי זכויות.

בהרצאה נעמוד על המגמות המרכזיות של הליך זה ונשאל באיזו מידה נכון לראות את משטר המקרקעין הישראלי כנע לכוון של הפרטה ליברלית, או שנכון יותר לראות שני תהליכים המתרחשים במקביל – הפרטה סלקטיבית יחד עם הלאמה אתנוקרטית. כאמור נטען ששני התהליכים קשורים האחד בשני, ושניהם יוצרים מציאות הולכת ומתגברת של 'הפר-מה' (הפרטה תוך הלאמה), ה'פורמת' את החברה הישראלית, וממסדת תהליך גובר של 'נפרד ולא שווה' על בסיס אתנו-מעמדי.

רגולציה ורפורמות מבניות

יו"ר: פרופ' שלמה מזרחי, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

"חברות ממשלתיות, ענפי תשתית – סקירה היסטורית ביקורתית"

אייל טבת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

הפרטת חברת הטלפוניה הבריטית (The British Telecom) בשנת 1984 מסמלת ראשיתה של תקופה בה ממשלות החלו במכירת חברות הפועלות בענפי התשתיות. בעקבות הפרטה זו, הופרטו חברות שירותי תשתית רבות בבריטניה ובמדינות נוספות אחרות (Hawkins, 2008). החל ממחצית שנות השמונים, במקומות שונים בעולם, התקיימו רפורמות מבניות בענפי תשתית הכוללים את תשתיות התחבורה, תשתיות התקשורת, תשתיות החשמל, תשתיות האנרגיה ותשתיות מים וביוב. רפורמות אלה כללו: ארגון מחדש של הענף (Restructuring), שינוי הכלליים המסדירים את הפעילות והשחקנים הנוטלים בו חלק, ליברליזציה (Liberalization) של הענף על ידי הגברת התחרות בתוכו, איחוד של מספר חברות (Corporatization) לחברה אחת, דה-רגולציה (Deregulation) של הסקטור והפרטה (Privatization). בנייר עמדה שפרסם לאחרונה "מכון אדם סמית" בלונדון נכתב, שההפרטה היא התופעה המשפיעה ביותר על התפתחות הכלכלה בעשרים וחמש השנים האחרונות, בעולם כולו (Hawkins, 2008), לרבות בישראל.

מאמר זה מוקדש לחברות הממשלתיות בישראל תוך התמקדות בחברות הפועלות בענפי התשתית. לאחר הצגת הרקע ההיסטורי לייסודן של החברות הממשלתיות בכלל ובישראל בפרט אנו עומדים על הדרכים השונות להקמת חברה ממשלתית ומדגימים את הדבר באמצעות מקרים מקומיים. בהמשך אנו מציגים את המאפיינים המיוחדים של החברות הפועלות בענפי התשתית וההשפעה של מגזר זה על הצמיחה במשק. את החלק התיאורטי נחתום בהתייחסות לשאלת ההפרטה, נציג את אפשרויות הבעלות השונות, את המסגרת החוקית לביצוע הפרטה בישראל והגורמים הדוחפים לביצוע רפורמות. בהמשך נציג סקירה היסטורית של החברות הממשלתיות שפעלו ואת אלה שעדיין פועלות בתחום התשתיות בישראל. נדגים חלק מהשינויים באמצעות הנעשה בענף חיפוש הנפט לאחר שהממשלה נסוגה ממעורבות פעילה בכל הנוגע לחיפוש ואספקה של נפט וגז טבעי, ונעלה סוגיות עקרוניות לדיון באמצעות תאור השינויים המבניים בענף חיפוש הנפט ומשק הדלק. את החלק הביקורתי נפתח בהצגת ממצאים עיקריים מדוחות שונים של מבקר המדינה ביחס לרפורמות מבניות בענפי תשתית. נסיים, בהבעת עמדה ביחס לסוגיות שעלו בסקירה תוך הדגמת טענותינו באמצעות התייחסות לרפורמה בענף המים והביוב (תיאגוד) והרפורמה בנמלי הים.

"התפקיד של רמת ההגנה התעסוקתית (Employment Protection) בזמן שוק אקסוגני לכלכלה"

ד"ר מיקי מלול, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר מוסי רוזנבוים, המחלקה למנהל עסקים, אוניברסיטת בן גוריון
ד"ר טל שביט, המסלול האקדמי המכללה למנהל
ד"ר שלמה טרבה, האוניברסיטה הפתוחה

המאמר בוחן את השפעותיה של רמת ה"הגנה התעסוקתית" (Employment Protection) על רמת האבטלה במשק בשעת שוק אקסוגני לכלכלה. בתחילה בנינו מודל תיאורטי שמראה שלרמת ה"הגנה התעסוקתית" יש השפעה בצורת U על אבטלה בזמן משבר כלכלי, המשמעות היא שגם הגנת יתר וגם הגנת חסר מייצרות רגישות יתר של שוק העבודה למשבר כלכלי מה שעלול לעלות למשק בשיעורי אבטלה גבוהים יחסית. לאחר מכן באמצעות בחינה אמפירית של המשבר העולמי האחרון על 33 מדינות ה-OECD ניתחנו כיצד רמת ה"הגנה התעסוקתית" משפיעה על יציבות שיעורי האבטלה במדינות השונות. התוצאות מאששות את המסקנות הנובעות מהמודל התיאורטי ומצביעות על כך שהמדינות שבהן רמת ה"הגנה תעסוקתית" הינה ממוצעת הגידול באבטלה בזמן המשבר האחרון היה קטן יחסית. למעשה רמה ממוצעת של "הגנה תעסוקתית" מהווה מעין מייצב אוטומטי למשק ולכן עושי המדיניות צריכים לכוון את שוק העבודה לרמה זו.

"מדוע תוכנית "מידע פתוח" סוגרת דלתות"

ד"ר אלון פלד, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית ירושלים

בסוף נובמבר 2010, וועדת שרים בראשות השר מיכאל איתן החליטה לאמץ את מודל "מידע פתוח" (Open Data) האמריקאי (ראה/ www.data.gov). מודל זה מכתוב כי כל הרשויות הציבוריות חייבות לפרסם באינטרנט (דרך אתר שלטוני מרכזי) מידע לא מסווג עתיר ערך על מנת להעצים את ערכי השקיפות, השתתפות הציבור ושיתוף הפעולה בעבודת הממשל. עבודה זו טוענת כי הוועדה בראשותו של השר מיכאל איתן לא למדה לעומק את התוצאות האמפיריות החלשות של תוכנית "מידע פתוח" האמריקאית. חשוב מכל, העבודה בוחנת את תכנית הדגל "מידע פתוח" של הנשיא אובמה כמקרה בוחן מאתגר על מנת להפריך את ההיפותזה הטוענת כי בכוחם של פוליטיקאים לשנות באופן אפקטיבי את התנהגותם של הבירוקרטים. ניתוח הנתונים מדגים, בפעם הראשונה, כי מרבית סוכנויות השלטון האמריקאיות אמצו גישה פסיבית-אגרסיבית כלפי תוכנית "מידע פתוח" של הנשיא אובמה (www.data.gov). העבודה מדגישה את המתח המובנה בין יעד השקיפות של תוכנית "מידע פתוח" ("כל המידע חייב להיות חופשי") ושאיפתן של סוכנויות שלטון לסחור במידע שברשותן מול סוכנויות שלטון אחרות. העבודה גם טוענת כי סוכנויות שלטון אמריקאיות הבינו היטב כי תוכנית "מידע פתוח" תחריף שלוש בעיות קריטיות של אינטגרציה מידע בין מסדי מידע שלטוניים: הכללה, בלבול, ודיפוזיה (The problems of inclusion, confusion, and diffusion). על כן, סוכנויות השלטון האמריקאיות הצליחו להראות כמו הן משתפות פעולה עם תוכנית "מידע פתוח" אולם, בו זמנית, להתעלם לחלוטין מן התוכנית.

צבא וחברה

יו"ר: **מר אביתר בן צדף**, המרכז הבינתחומי הרצלייה

"יחסי צבא ואינטרנט – סיכויים וסיכונים"

טל פבל, מכללת נתניה

צבא ואינטרנט מהווים לכאורה שתי מסגרות הסותרות האחת את רעותה. צבא הנו מסגרת המושתתת על היררכיה ברורה, העדר דמוקרטיה או רצון חופשי, במבנה מוגדר היטב בעל תחומי גבולות גיאוגרפיים ואחריות ברורים. האינטרנט מאידך גיסא, הינו מדיום חסר היררכיה, דמוקרטי, שיווני, חסר גבולות, תיחום או הגדרות כובלות. החיבור של שני עולמות שונים אלו יוצר סיכונים, אך גם סיכויים לגורמי בטחון באשר הם; כמדיום המבוסס על יצירת מידע והעברתו ובשל אופיו הזמין, המיידי והחובק כל של האינטרנט, חשיפת מידע בו עלולה ליצור סיכונים לגופים האמונים על שמירת סודיות דוגמת צבא וגופי בטחון. עדות לכך ניתן למצוא השכם והערב בתמונות שמעלים חיילי וסדיר ומילואים לפייסבוק אודותם, תעוד של פעילויות בשלל הרשתות החברתיות ועוד. תוך טענה כי במקרים מסוימים פרסומים אלו של חיילים אף הביאו לכדי ביטול מבצעים צבאיים שונים. זאת לכדי מעורבות רבה יותר של שלטונות הצבא בנעשה ברשתות אלו על ידי החיילים. לאחרונה היינו עדים לפרסום פרטיהם של 200 מחיילי וקציני צה"ל אשר השתתפו במבצע 'עופרת יצוקה'. הרשימה הייתה מפורטת למדי וכללה את תפקידיהם, כתובותיהם לצד פרטים אישיים של שלל בעלי דרגות עד לרמת תא"ל. כך הפך האינטרנט לא רק למקור לכריית מידע ערכי ומאיים, אלא גם לכלי להפצתו המיידית לקצוות עולם. מנגד, דווקא בשל אופיו זה, מאפשר האינטרנט לגורמי צבא, מדיום זמין לאיסוף מידע וזאת ברמות שונות; איסוף מידע ברמה הטקטית אודות אנשים, ארגונים, פעילויות (ובכלל זה 'מהומות הפייסבוק' במצרים באפריל 2008 ובינואר 2011 אשר ההכנות להן החלו בפייסבוק מבעוד מועד), וכוונות מיידיות. זאת לצד ניתוח מגמות אסטרטגיות באמצעות האינטרנט דוגמת מאבקים לאומיים, תסיסות מיעוטים, שינויי מגמה, חוסר שביעות רצון עממי ועוד. בנוסף מהווה האינטרנט כלי ליצירת מידע באשר הוא והזנת קהלי יעד שונים בו. בסיכומי של דבר, כשם שהאינטרנט מהווה עבור כל ממשל ואף אדם, חרב פיפיות על החיוב והשלילה שבו, פועלים כולם למקסם את הסיכויים אותם ניתן להפיק מהאינטרנט ולמזער את הסיכונים הטמונים בו. בכלל זה צבאות וגופי בטחון

"העיטורים והצל"שים בצה"ל כשיווק עצמי, כהיסטוריה, כפוליטיקה וכמשאב לעיצוב מפקדים ולוחמים ולקידומם"

מר אביתר בן צדף, המרכז הבינתחומי הרצלייה

שנים רבות היו יהודים רבנים, חכמים, מדענים, רופאים, בנקאים, חלפנים, סוחרים, בנקאים, מורים, פועלים ועוד הרבה בעלי מקצוע, שעיצבו את התרבות היהודית והעולמית, אך לא נודעו כאנשי צבא – למרות שאבות האומה היו מצביאים, שניהלו קרבות רבים – כפי שמתואר כבר בתנ"ך – ולמרות שהיו אנשי צבא יהודיים בצבאות שונים. לקראת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל, נוצר צורך בתדמית נוספת של היהודי. לא רק גיבור, המקריב את עצמו על קידוש השם, אלא איש צבא גיבור, הלוחם למען חירות ארצו.

לכן, חשוב לבדוק כיצד מעוצבת הגבורה הישראלית – החל מהצבע הצהוב של עיטור הגבורה ועד להיסמכות על מסורת הגבורה היהודית בחינוך הלוחם הישראלי.

המאמר יבדוק את המוסד **עיטורים וציונים לשבח** בצה"ל, ויעמוד על תפקידיו בעיצוב דמותו של צה"ל בעיני הציבור ובעיצוב דמות הלוחם והמפקד בצה"ל עצמו.

עיטורים וציונים לשבח משמשים כלי להוקרה סמלית של חיילים, שסיכנו את עצמם, ופעלו בגבורה. אלה חריגים, המשמשים מנוף – כלי חינוכי מנהיגותי – בחיי הצבא, למרות שלכאורה נשבע החייל עם גיוסו לעשות הכל למען המולדת, ואף להקריב למענה את חייו. לפיכך, גבורתו הנה חלק ממילוי התחייבותו לאומה. הגיבורים מגדירים במעשיהם את הגבורה, ומרחיבים את מעטפתה. למען הדיוק, מעתיקים את גבולותיה. צל"ש אינו תגובה אוטומטית, והענקתו מהווה החרגה מוסדית של המעשה. ריבוי מעשי גבורה פועל הפוך: הוא הופך את המעשה לבלתי-חריג, נורמה, שנדרשת מכל אחד; ובכך משפר את ביצועי החיילים והיחידה. המיתוס **גבורה** משויך להצלחה ולהצדקת המאבק. משמע, היינו גיבורים, וניצחנו. המיתוס משמש חברות במאבק כדי למצב את עצמן כצודקות – בעיני עצמן ובעיני אחרים: כיוון שהיינו גיבורים, הרי ברור שניצחנו, ולהפך; כאילו אין אפשרויות נוספות.

בנוסף, משמשת גבורה משאב לקידום אישי של הגיבור וכן להאדרת שם יחידתו – כפי שיש תחרות בין מדינות במשחקים האולימפיים מי תצבור יותר מדליות, כן מתגאות יחידות בהיותן מרובות צל"שים. לעומת זאת, ישנו בצבאות שיח אחר, המפגין זלזול בצל"שים ובמיתוסים, שנקשרו אליהם.

וברמה הנמוכה ביותר – מעבר לדוגמה האישית של הגיבור, המשמשת את מפקדיו, את יחידתו ואת הצבא – ייחוד הגיבורים הנה מסורת עתיקה, שנמצאת גם בישראל הקדומה (למשל, גיבורי דוד). כנראה, היא שימשה אז – כעתה – להנעת החיילים כתגמול סמלי. כמו סמלים אחרים, הנקנים בהישגיות אישית (למשל, כנפי צניחה), עיטורי גבורה הנם אישיים, ונועדו לציין את הגיבור משאר חבריו לנשק. בעבר, שימש צל"ש, או הגדרת היחיד כ"גיבור" כמשאב חברתי חשוב. בין השאר, העלה את ערכו של הגיבור בשוק הנישואין, ו/או שיפרה את מעמדו הכלכלי.

המחקר בדק את השימוש, שעושה צה"ל בעיטורים ובצל"שים על מנת לשרת את המטרות דלעיל. נמצא, כי לצה"ל אין מידע על כמות הצל"שים, שהעניקו לחייליו ולמפקדיו מאז מלחמת הקוממיות. לרבים מהצל"שים אין בסיס עובדתי כלל, והם הוענקו ללא כל תחקיר, או מבלי שהתחקיר נבדק. יתר על כן, כתוצאה מהחלטה מינהלית, אין צה"ל שומר את הצל"שים, שהעניקו מפקדי יחידות ואף אלופי פיקודים עד מלחמת ששת הימים. ובנוסף, אין לו כל מידע מסודר על מאות הצל"שים, שהעניקו מפקדי חטיבות במלחמת הקוממיות.

סוגיה אחרת, שעלתה במחקר, הנה הצל"ש היחידתי – בניגוד לצל"ש אישי. נמצא, כי עד לשנים האחרונות נמנע צה"ל משימוש במוסד הזה. עוד נמצא, כי כמות גדולה מאוד של צל"שים ניתנה למפקדים בכירים (רס"ן-אל"ם), כולל אנשי צבא קבע, וניתוח האירועים מלמד, כי הרבה מהמעשים היו בגדר תפקידים כמפקדים ולא מעשה גבורה אישי. זאת, בנוסף לצורך למצוא דרך להוקיר מפקדים, שהצטיינו בתפקודם, אך לא עשו מעשה גבורה. כמו כן, נמצא, כי אין בצה"ל כל דרך לציין הצטיינות בביצועים לא-קריביים, או במחקר-ופיתוח – פרט ל"פרס ביטחון ישראל", שאינו מוסד צבאי גרידא.

"חלקם של "ארגוני השלום" בהנצחת מצב המלחמה בין ישראל ושכניה"

ד"ר מרדכי קדר, אוניברסיטת בר-אילן

"ארגוני שלום" בישראל פועלים מתוך התרבות הפוליטית הישראלית, שבה דרישה ציבורית עשויה לקדם את הנושא הנדרש. שכניה של ישראל רואים את הלהיטות של ארגוני השלום ומעלים את המחיר עבור השלום לרמה שישראל

איננה יכולה לעמוד בה. במזרח התיכון, שלום ניתן רק למי שיש לו תדמית של בלתי מנוצח. מבקש השלום נתפס כחלש, ובתרבות המזרח תיכונית החלש מחוסל. לכן, ככל שגדלה הדרישה הציבורית בישראל להגיע לשלום, כך מתרחקת ישראל מלהשיג שלום עם שכניה. אילו הייתה ישראל – כמדינה, כמערכת פוליטית וכציבור – משדרת לשכניה שהיא בלתי מנוצחת והיא איננה להוטה לשלום, היה מחירו יורד, כמו בכל עסקה של מיקח וממכר. מכאן ניתן לקבוע שפעילות "ארגוני השלום" – המעניקים לישראל תדמית חלשה – איננה תורמת להשגת שלום אלא להיפך: היא מרחיקה את השלום ומנציחה את מצב המלחמה.

"When a Big Mac Became Better than a Falafel? The Americanization Process of the IDF (1973-2006)"

Eitan Shamir, The Dado Institute

The following paper explores the *Americanization* process of the IDF, thus the process in which the IDF increasingly adopts US doctrinal ideas and operational practices. The paper argues that this process stands in contrast to the diverse sources and original learning's of the IDF in its first three decades of existence. There are a few underlying causes for this phenomenon: The changes in Israeli society from a dominant collectivism ethos to an individualistic based society modeled after the American example is one reason. Other reasons include the growing dependency on American imported military hardware, the easy access to information as a result of the special relationship and the fact that most IDF officers can read English materials. Last but not least, the IDF perception since 1991 in regard to the US military as one who is high on "fighting power" and has relevant combat experience. Following the wars in Iraq and Afghanistan and Lebanon 2006, the two militaries have embarked on different paths; the Americans evolved towards Counterinsurgency while the IDF develops its conventional capabilities. The paper concludes with a word of caution: While some of the emulation is unavoidable and other is justified, there are some areas that an indiscriminate copy-paste may become counter-productive, particularly on the strategic level which is so different between the countries.

"תמורות במקצוע הצבאי בישראל: המקרה של המכללה לפיקוד טקטי (מלט"ק)"

ד"ר עוזי בן-שלום, אוניברסיטת בר-אילן

המכללה לפיקוד טקטי (מלט"ק) מהווה ניסיון לשינוי יסודי בהכשרת מפקדים לוחמים בכוחות היבשה של צה"ל. עיקר השינוי הוא מתן השכלה אקדמית-צבאית מקיפה, כתנאי למינוי לתפקיד פיקודי בדרג הפלוגה. המאמר בוחן כיצד נתפסת המכללה על ידי מפקדי שדה ובאמצעות בחינה זו מצביע על שינויים בתפיסת המקצוע הצבאי בישראל. המאמר נכתב על סמך ראיונות וסקרי עמדות בקרב מפקדים. הממצאים מעלים, כי בקרב מפקדים קיים ניגוד בין גישה "מעשית", המדגישה התנסות של המפקד בשדה, לעומת תפיסה "מערכתית" המדגישה פיתוח מקצועי ממושך. העמדות הללו משפיעות על תפיסת המלט"ק וכן על הערכת מידת החשיבות של מרכיבים מעשיים, טכניים ומערכתיים הנכללים בתפיסת תפקידו של מפקד פלוגה. הגישה הראשונה רואה בהשכלה המועננת במלט"ק כבאה על חשבון תכונות של חיילות מעשית, המהווה תנאי לפיקוד על פלוגה. מאידך, הגישה השנייה רואה את ההשכלה והחיילות המעשית כמימדים משלימים, בעיקר בראייה ארוכת טווח. עמדה חיובית של המפקדים כלפי המלט"ק קשורה לאוריינטציה המקצועית שלהם, השכלתם וגילם. המחקר מצביע על התפתחות דימוי של קצין קרבי מקצועי בצה"ל, החורגת מן התיאור המקובל בספרות אודות הקצין הישראלי כ- "חייל מעשי". המאמר דן במרכיבים של דיוקן זה ובגורמים המשפיעים על התפתחותו האפשרית בעתיד.

"תרבות אסטרטגית ישראלית"

איתמר ריקובר, אוניברסיטת בר-אילן

המחקר בתחום התרבות האסטרטגית של מדינות הינו תחום חדש יחסית. ג'ונסטון מגדיר תרבות אסטרטגית כמערכת אינטגרטיבית של ערכים, סמלים, דימויים ופרקטיקות הקובעים במידה רבה את ההתנהגות המדינית-ביטחונית לאורך זמן. גורמים אלה יכולים להופיע בשירים, דימויים, פולחנים, טקסים וכדומה, במטרה להפוך את האירוע לנחלתה של חברה שלמה. בבחינת התרבות האסטרטגית יש לבדוק האם יש שינויים לאורך השנים וזאת

על-ידי בחינת נקודת המוצא בה התחילה התרבות האסטרטגית של המדינה. לכל מדינה ישנה תרבות האסטרטגית ייחודית.

כדי לאפיין תרבות אסטרטגית יש להתייחס למספר גורמים:

1. תפקיד המלחמה בעיני החברה (האם היא דבר מקובל או סטייה מהנורמה)
2. כיצד רואה החברה את היחסים עם היריב (משחק סכום אפס או נכונות לפשרה),
3. היעילות של השימוש בכוח (האם כדאי להשתמש בכוח צבאי לפתרון המשבר)
4. פרקטיקה מצטברת לאורך שנים של טיפול בסכסוכים.

שאלת המחקר: מה מאפיין את התרבות האסטרטגית הישראלית.

הטענה המרכזית: התרבות האסטרטגית הישראלית החלה כפשרנית הפכה לאקטיביסטית ובשנים האחרונות מתחילה לשוב ולהיות פשרנית.

המשתנים: סמלים ודימויים, מידת המיליטריזם בחברה הישראלית ופרקטיקה.

ממצאים: נקודת המוצא של התרבות האסטרטגית הישראלית היא הקמת ארגון בר גיורא בתקופה זו ביטחון יהודי ארץ ישראל הפך משמעותי והיישוב היהודי שינה את תפיסתו - דם השומר הפך להיות שווה ערך לזיעת הפועל. היישוב היהודי החל להשתחרר מהאתוס הדפנסיבי וגייבש תחליף אופנסיבי. עם הקמת המדינה והניצחון במלחמת העצמאות, התגבשה התרבות האסטרטגית הישראלית כאקטיביסטית, עד הסכם השלום עם מצרים. שיאו של התהליך היה לאחר הניצחון הצבאי במלחמת ששת הימים. בעקבות הכשלונות הצבאיים במלחמת יום כיפור ובמלחמת שלום הגליל ובעקבות תהליך השלום עם מצרים, עם ירדן ועם הפלסטינאים, חל שינוי בתרבות האסטרטגית הישראלית מאקטיביות לפשרנות. שינוי זה לא היה מיידי ולא מוחלט ובתקופות מסוימות הייתה חזרה מסוימת לעבר הגישה האקטיביסטית אך המגמה הכללית הייתה גיבוש תרבות אסטרטגית הדוגלת בפשרנות.

תקשורת פוליטית

יו"ר: ד"ר דוד מקלברג, מכללת שנקר

"בין מדינה דמוקרטית ליהודית:

עיתוני חב"ד כמרחב לגיבוש זהות פוליטית במאבק על רעיון ארץ ישראל השלמה"

ד"ר אורלי צרפתי, המכללה האקדמית עמק יזרעאל

המאבק הציבורי והפוליטי שניטש בין מצדדי תהליך השלום עם הפלסטינים ובין מתנגדיו במהלך שנות ה-90 העמיק את תהליך הפילוג וההקצנה בחברה הישראלית ושיאו ברצח פוליטי של ראש הממשלה יצחק רבין.

חסידות חב"ד עמדה בשנים אלה בתווך בין שני תהליכים היסטוריים סותרים מבחינתה: תהליך שלום הכרוך בפשרה טריטוריאלית והציפייה לביאת המשיח. המאבק על ארץ ישראל השלמה הונע מתפיסתה המשיחית. בשני המקרים בלטה חב"ד בשימוש נרחב באמצעי התקשורת להפצת מסריה, בניסיון להשפיע ולעצב את דעת הקהל בישראל.

בחינת השיח בעיתוני חב"ד 'שיחת השבוע' ו'כפר חבד' ביחס לגבולות ארץ ישראל תורמת להבנת שתי בעיות יסוד בשיח הפוליטי בישראל;

האחת - המחקר מבהיר כי השיח בין הציבור החילוני לדתי אינו עומד במישור אחד משום שכל צד יונק את סמכותו ממקורות שונים. בעוד הציבור החילוני רואה במוסדות המדינה כמוסדות המממשים הלכה למעשה את התפישה הדמוקרטית, אין הציבור החרדי מייחס חשיבות דומה למוסדות או לתפישה הדמוקרטית שכן, מקור הסמכות היחיד מבחינתו הוא הקודקס ההלכתי והסמכות הרבנית. לדידם, היחס למוסדות המדינה הוא אינסטרומנטלי גרידא. שתי תפיסות יסוד אלו באות לידי ביטוי בסתירה המהותית המתקיימת בין מדינה דמוקרטית למדינה יהודית הבאה לידי ביטוי מוקצן בעת הכרעות מדיניות; כך בתהליך השלום וכך בתכנית ההתנתקות מחבל עזה בשנת 2005.

השנייה - המאבק על רעיון ארץ ישראל השלמה בעיתונים הנבדקים לא נותר רק בגבולות השיח הפוליטי והוא בעל מאפיינים דתיים ותרבותיים. ביטוי לכך נמצא בביקורת על המשטר הדמוקרטי בישראל והצעת חלופה לשלטון דתי המבוסס על חוקי הדת, לצד תהליך הדה-לגיטימציה של השמאל ושל יצחק רבין כאדם וכראש ממשלה. כחלק מתפיסה זו, מרבית העיתונים בביקורת על מוסדות השלטון והחוק, על אמצעי התקשורת המזוהים מבחינתם עם השמאל ועל מאפייניה ותרבותה של החברה החילונית.

"מחאה, תקשורת וביטחון לאומי: "ארבע אימהות" מול "התנועה ליציאה בשלום מלבנון"

ד"ר ציפי ישראלי, המכללה האקדמית עמק יזרעאל ואוניברסיטת תל-אביב

ד"ר יהודית אורבך, אוניברסיטת בר-אילן

ב-1997-2000 פעלו בישראל שתי קבוצות מחאה בנושא ביטחון לאומי: "ארבע אימהות" ו"התנועה ליציאה בשלום מלבנון" במטרה להביא לנסיגה ישראלית מאזור הביטחון בדרום לבנון. מטרתן של שתי הקבוצות הייתה זהה, אך דרכי פעולתן היו שונות. "ארבע אימהות" מיצבה את עצמה כתנועה עממית, ללא נטייה פוליטית. היא התמקדה בפעילות רצופה ושוטפת, ניסתה להעביר מסרים פשוטים ורגשיים, ולא התיימרה להציג תוכנית מעשית ליציאה מלבנון. "התנועה ליציאה בשלום מלבנון" בראשותו של יוסי ביילין (שפעל קודם לכן בנושא כח"כ) מיצבה עצמה כתנועה בעלת פתרון מעשי וממשי הניתן ליישום מיידי. היא התמקדה בפעילויות ממוקדות, והייתה בעלת תשתית ארגונית מסודרת. להבדלים אלה ואחרים הייתה משמעות בבחינת הסיקור התקשורתי.

הפעילות המעטה של "התנועה ליציאה בשלום מלבנון" זכתה לסיקור תקשורתי נרחב ובולט, יחסית לסיקור הדל שלו זכתה תנועת "ארבע אימהות". התקשורת לא סיקרה את פעילות "ארבע אימהות" אלא רק כאשר פעילותה נערכה בסמיכות לאירועים בהם נהרגו חיילים או לאחר מפגש עם אישיות ממסדית. דפוס הסיקור היה עקבי. רוב האזכורים של "ארבע אימהות" הופיעו כידעיות, היו קצרים במיוחד, הוצגו במיקום שולי, נוסחו בשפה לקונית, וללא דיון נוסף. ההפגנות שסוקרו היו רק הפגנות בינוניות עד גדולות, ולא עצרות ומשמרות אבל רוטניות. כך גם התעלמה התקשורת מגימיקים "רכים" ולא פרובוקטיביים (נרות נשמה, "סוכות שלום" עוד). פעילותה של אורנה שמעוני, שהצטרפה ל"ארבע אימהות" בינואר 1999 הובילה יותר מפעילותן של שאר חברות "ארבע אימהות". אולם בין אם "ארבע אימהות" פעלה יותר על פי מסגרות התקשורת (בפעילויות של אורנה שמעוני) ובין אם פחות, התקשורת אמנם לא התעלמה מהן לחלוטין, אך נטתה ליחס להן משמעות שולית. בנוסף, הסיקור התקשורתי של "התנועה ליציאה בשלום מלבנון" כלל התייחסות מפורטת והתמקד בטיעונים הרציונאליים שהוצגו על ידה.

מתיאור זה ניתן להסיק מספר מסקנות: ראשית, חבר הכנסת, יוסי ביילין זוהה על ידי התקשורת כאיש ממסד פוליטי יותר מאשר מנהיג קבוצת מחאה ולכן תנועתו זכתה לסיקור רב יותר שאופייני לסיקור הממסד. בנוסף, ביילין, היה בעל ניסיון עשיר בעבודה מול התקשורת והיו לו קשרים ונגישות לאנשי התקשורת, בשונה מ"ארבע אימהות". שנית, בבחינת המסגור של כל אחת מהקבוצות בתקשורת, נראה כי היא תאמה לשיטות הפעולה אותן נקטה כל קבוצה. פעילות "התנועה ליציאה בשלום מלבנון" סוקרה תוך שימוש בטיעונים רציונאליים, מעמיקים ונרחבים. לעומת זאת, סיקור פעילות "ארבע אימהות" התמקד במוטיב האימהות ובטיעונים רגשיים. כלומר, כל קבוצה "אשמה" במסגור שלה עצמה (גם אם התקשורת הקצינה מעט היבטים אלה). כשם שביילין הדגיש את נימוקים רציונאליים מדוע לסגת מלבנון, כך גם התקשורת הדגישה פן זה בסקרה את תנועתו. באותו אופן, כשם ש"ארבע אימהות" מסגרה את עצמה בכוונה תחילה (אורנה שמעוני) או לא בכוונה תחילה ("ארבע אימהות") באופן רגשי, בדרך כלל ללא טיעונים מהותיים ורציונאליים לנסיגה, כך גם התקשורת מסגרה אותן. ניתן לשער כי היבטים מגדריים תרמו למסגור זה. קבוצת נשים חוץ-ממסדית, ללא עבר או הווה קרבי עטור פאתוס, לא זכתה לאותה התייחסות עניינית בעולם הגברים ה"קשוח", דבר שבא לידי ביטוי סמלי בביטוי של תא"ל שמואל זכאי: "ארבע סמרטוטות". ניתוח זה עולה בקנה אחד עם מחקרים לפיהם בכל הקשור לשיח הביטחוני נשים ממוסגרות כאימהות באופן מסורתי, כאמוציונאליות וכלא מבינות.

במסגרת ההרצאה נדון גם במסקנות העולות מניתוח ההבדל בין הסיקור הבולט של הפעילויות שיזמה אורנה שמעוני, לבין הסיקור הפחות בולט של "ארבע אימהות" לגבי האופן בה קבוצות מחאה צריכות להתאים את אופן פעולתן למסגרות התקשורת.

"כאשר שחקנים זרים חשובים: תקשורת בזמן משבר פוליטי"

גב' מיטל בלמס, האוניברסיטה העברית

פרופ' תמיר שפר, האוניברסיטה העברית

פרופ' גדי וולספלד, האוניברסיטה העברית

A good deal of the previous literature on press-state relations shows that the media have difficulty in exercising independence from government officials. The indexing hypothesis and similar approaches place a great emphasis on the limited range of voices that appear in the press. These approaches have received considerable support, although other evidence and limitations can also be found. This study argues that the extent to which any government is able to dominate media coverage varies over time and circumstance. We focus on two perspectives which are essential for drawing conclusions about the range of dissenting voices being included in news stories: (a) The extent to which foreign actors are included when analyzing international news stories, and (b) How the number of dissenting voices being heard can change over time. We use the Israeli media debate about the 2006 Hamas victory in the Palestinian elections to examine the range of voices that are featured. The major methodology is a content analysis that is enriched with semi-structured interviews with Israeli journalists.

The results show that when foreign voices are included in the analysis, a significant amount of opposition emerges even in cases where there is a high level of elite consensus. It was also found that while the proportion of the domestic voices decreased over time the proportion of foreign voices opposing the government's position increased. A final finding was that the Israeli journalists themselves were active as commentators and created considerable amount of counter-government views.

"הכח החזק" של ה-SOFT POWER: המאבק בין המדינה והעולם העסקי בזירת הספורט"

פרופ' יחיאל לימור, אוניברסיטת תל-אביב

ד"ר אילן תמיר, המכללה האקדמית אריאל, אוניברסיטת בר-אילן

תפקידם של סמלים ביצירת זהות לאומית ובחזזוקה, מוכר ומתועד היטב במחקר. לספורט מיוחס תפקיד חשוב בהבניית הרגש הלאומי, ביצירת הגאווה והלכידות הלאומיים ובהפצת היוקרה הלאומית במרחב הפוליטי והחברתי הלאומי והבינלאומי. לאורך כל שנות ההיסטוריה אפשר לראות את השימוש בספורט, בצורה שיטתית ומכוונת, כאמצעי לבנייה של רגשות לאומיים, הזנתם וגיבושם – החל ביוון וברומי בעת העתיקה, דרך המשטר הפשיסטי, הנאצי והקומוניסטי במאה ה-20, וכלה בסין, בדרום-אפריקה או ברזיל במאה ה-21.

במשך דורות נוצל משאב הספורט על-ידי המדינה כערוץ של "SOFT POWER". בעידן המודרני אנו עדים לכך כי לשדה הספורט, "כוח רך", נכנסו שני גורמים חדשים – תאגידים בינלאומיים ואנשי-עסקים פרטיים. לשני הגורמים הללו מכנה משותף: הם מבקשים לנצל את הספורט ולמנף אותו כדי לקדם את מטרותיהם, העסקיות או הפוליטיות, לעתים קרובות תוך ויתור, ואף שחיקה, של מרכיב הזהות הלאומית, העומד ביסוד השימוש בספורט כ"כוח רך" על-ידי מדינת הלאום.

המאמר הנוכחי מבקש להציג את "שדה המשחק" החדש, שבו מתחרים התאגידים הבינלאומיים ואנשי העסקים הפרטיים מול המדינה בניצול הספורט כ"כוח רך" לקידום מטרות שאינן קשורות לספורט.

ב"שדה המשחק" אפשר לזהות כיום שלוש רמות, או חזיתות, שבכולן היתה בעבר המדינה הגורם היחיד שהשתמש בספורט כ"כוח רך", ועצתה עליה להתמודד גם מול גורמים נוספים:

- הרמה המקומית (לוקאלית). מול המדינה מתמודדים היום אנשי עסקים המבקשים לנצל את הפופולריות של הספורט כדי לטפח תדמית ציבורית חיובית, שתסייע להם לקידום מטרות מקומיות, עסקיות או פוליטיות.
- הרמה הלאומית. ברמה זו אפשר לזהות, נוסף למדינה, תאגידים בינלאומיים וכן גם אנשי עסקים "גדולים". בעוד שהתאגידים מבקשים להסתייע בספורט לטיפוח תדמיתם ועסקיהם, הרי אנשי העסקים מבקשים,

בדרך כלל, לנצל את המעורבות בספורט למינוף תדמיתם ומעמדם הציבורי, כאמצעי לסלילת דרכם לזירה הפוליטית, או ככלי לקידום מטרותיהם הכלכליות.

■ הרמה הבינלאומית (גלובלית). מול המדינה מתמודדים, ברמה זו, חברות ותאגידים בינלאומיים המבקשים לשפר את תדמיתם, מעצם זיהויים עם מותגי או אירועי ספורט מצליחים ויוקרתיים, ובכך גם לקדם את עסקיהם.